

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Stanislav Ulman

**Církevní politika Karla IV. v korunních zemích se zaměřením na Horní
Lužici a Slezsko**

Church policy of Charles IV. in the Lands of the Bohemian Crown with focus on Upper
Lusatia and Silesia

Praha 2018

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za cenné rady, materiály, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout, a též za její trpělivost, vstřícnost a čas, který mi věnovala. Můj dík patří též PhDr. Janu Zdichyncovi, PhD. za ochotu kdykoli pomoci, Hedvice Blahníkové, Mag. phil. a Mgr. Libuši Řezníčkové za pomoc při zpracování německy a latinsky psaných pramenů. V neposlední řadě děkuji mým přátelům z fakulty i mimo ni a své rodině za podporu v průběhu celého studia.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Chrášťanech u Českého Brodu dne 27. května 2018

Stanislav Ulman

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se věnuje církevní politice římského císaře a českého krále Karla IV. vůči vedlejším zemím České koruny, respektive vůči dvěma z nich, Horní Lužici a vřatislavskému knížectví. Jmenované země patřily mezi bezprostřední državy českého krále, na jejichž území mohl plně rozvinout i svou donátorskou činnost. Výzkum se opírá o dostupné prameny diplomatické povahy a současně přihlíží i k pramenům narativním. Cílem práce je zhodnotit Karlovy počiny v oblasti církevně správní, představit jeho fundátorskou činnost a analyzovat a interpretovat panovníkovu politiku vůči jednotlivým církevním institucím ve vymezených regionech. Pozornost je rovněž věnována relikviím, kterými Karel obdařil církevní instituce v korunních zemích. Práce by ráda přispěla i ke zhodnocení Karlovy podpory církevních institucí ve vedlejších zemích, jako jednoho z nástrojů jeho politiky směřující k vybudování České koruny a pevných vazeb mezi jednotlivými zeměmi.

Klíčová slova: Karel IV., Horní Lužice, Slezsko, církevní politika, relikvie, církevní donace

Abstract

The submitted thesis concerns the church policy of the Roman emperor and the King Charles IV. in relation to the Lands of the Bohemian Crown, mainly Upper Lusatia and Duchy of Wrocław. The mentioned lands used to be the King's immediate possession in whose grounds he could also fully develop his donor activities. This research is based on available sources of diplomatic character and simultaneously takes into consideration narrative sources. The aim of my work is to assess Charles's acts regarding the church administration, introduce his founding activity, and analyse and interpret his policy towards individual church institutions of the defined territory. A part of my work pays attention to the relics, which were granted to the institutions of the Lands by Charles, and to the topic of Charles supporting church institutions of Lands as one of his policy instruments to build cohesive relations within the Lands of the Bohemian Crown.

Key words: Charles IV., Upper Lusatia, Silesia, church policy, relics, church donation

Obsah

Úvod	7
1 Charakteristika použitých pramenů a literatury, metodologická východiska	8
2 Zbožný panovník a ochránce církve	16
3 Církevní správa České koruny a Karlova církevně správní politika v Horní Lužici a ve Slezsku.....	21
4 Karel IV. zakladatelem.....	28
4.1 Vymezení pojmu fundace	28
4.2 Založení kláštera augustiniánů eremitů ve Vratislavi	29
4.3 Založení kláštera celestinů na hradě Ojvín	32
5 Karel IV. a církevní instituce na území Horní Lužice.....	38
5.1 Vymezení pojmu donace.....	38
5.2 Kolegiátní kapitula a špitál sv. Ducha v Budyšíně	39
5.3 Kláštery a ostatní církevní instituce v Horní Lužici.....	42
6 Karel IV. a církevní instituce na území vratislavského knížectví	51
6.1 Vratislavské biskupství a kapituly	51
6.2 Kláštery vratislavského knížectví	58
6.3 Vratislavské špitály a ostatní církevní instituce vratislavského knížectví	64
7 Relikvie darované Karlem IV. do korunních zemí.....	67
Závěr	74
Seznam zkratk	77
Seznam pramenů a literatury	78
Prameny a edice	78
Literatura	81
Přílohy.....	97

Úvod

Problematika církevních dějin vedlejších zemí České koruny skýtá mnoho dílčích témat k případnému bádání. Jedním z nich je i pohled na církevní politiku Karla IV. v těchto teritoriích. Cílem předkládané práce je přispět k rozšíření pohledu na církevní dějiny korunních zemí a zejména na základě pramenů diplomatické povahy obohacených o prameny narativní analyzovat Karlovu politiku vůči jednotlivým církevním institucím na území Horní Lužice a vratislavského knížectví z důvodu bezprostřední vlády českého krále v těchto oblastech.

Práce je členěna do několika dílčích kapitol, z nichž první představuje pramennou základnu a stěžejní literaturu ke zvolenému tématu. Druhá kapitola nabízí krátké ohlédnutí na formování Karlovy zbožnosti. Jsou popsány klíčové momenty v Karlově životě, tehdy ještě jako mladého královice, které pro něj měly zásadní význam, tzn. pobyt ve Francii a Itálii. Stručně je rovněž popsán Karlův postoj k církvi a avignonským papežům.

Třetí kapitola se zabývá církevně správní politikou Karla IV. a jeho snahami o scelení světské a církevní správy České koruny, po církevní stránce poměrně rozmanitého útvaru. Je popsána diecézní příslušnost jednotlivých oblastí České koruny a následně konkrétní Karlovy zásahy do již dříve utvořené církevně správní soustavy. Základní otázka zní, nakolik byl Karel při naplňování svých úmyslů úspěšný.

Následující kapitola je věnována Karlově fundátorské činnosti. Po definování samotného pojmu fundace jsou představeny církevní instituce, přesněji řečeno kláštery, v Horní Lužici a Slezsku, jejichž zakladatelem byl právě Karel IV. Důraz je kladen na okolnosti založení a výsady, které panovník nově vzniklým institucím poskytl.

Čtvrtou a pátou kapitolu lze považovat za stěžejní, neboť se zaměřují na písemnosti, které Karel vydal pro dříve založené církevní instituce. Vedle toho jsou také sledovány historické okolnosti založení jednotlivých institucí a představeny klíčové momenty v jejich dějinách, které se odehrály v období vlády Karla IV.

Poslední kapitola se zabývá relikviemi jako zvláštní formou daru, které Karel poskytl církevním institucím na území korunních zemí, v tomto případě včetně Dolní Lužice a Braniborska. Vedle představení jednotlivých relikvií, které byly poskytnuty jako dar, je snaha popsat i okolnosti předávacího aktu. V závěru jsou shrnuty výsledky předkládané práce a nastíněny možnosti dalšího bádání v oblasti církevních dějin vedlejších zemí.

1 Charakteristika použitých pramenů a literatury, metodologická východiska

Pramenná základna ke zvolenému tématu je poměrně bohatá. V případě církevně správní politiky Karla IV., již zpracovanou mnohými autory, se dá opřít o edici *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*.¹ Tato ediční řada, počínaje pontifikátem Klimenta VI. (od roku 1342), obsahuje bohemikální zápisy papežských register ze 14. a 15. století, případně jednotliviny z listinných fondů vatikánského archivu. Posledním vydaným svazkem je svazek z pera Zdeňky Hledíkové z roku 2003, který zahrnuje období let 1305–1342.² Z dalších edičních řad byla využita *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*,³ včetně nejnovějšího svazku zahrnující léta 1367–1369, a též *Regesta imperii* (konkrétně svazek VIII).⁴ Všechny zmíněné edice byly užity nejen při zpracování kapitoly věnované církevní správě, ale i dalších částí předkládané práce.

V případě problematiky hornolužických církevních institucí lze zmínit Zobelův soupis *Verzeichniss Oberlausizischer Urkunden*⁵ a Prochnův registář věnovaný Žitavsku, který zahrnuje léta 1234–1437.⁶ Prochno do své práce nezahrnul pouze registry listin, ale též záznamy z pramenů narativních, například úryvky z kroniky žitavského městského písaře Jana z Gubenu. K celestinskému klášteru na Ojvině byl využit vedle výše zmíněných edic též soupis Moritze Oscara Sauppeho, jenž byl zveřejněn v řadě *Neues Lausitzisches Magazin* vycházejí pod patronací Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften.⁷ Zakládací listinu kláštera publikoval ve svém stále dnes hojně

¹ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*:

I, ed. KLICMAN, Ladislav, Praha 1903; II, ed. NOVÁK, Jan Bedřich, Praha 1907; III, ed. JENŠOVSKÝ, Bedřich, Praha 1944; IV, ed. STLOUKAL, Karel, Praha 1949–1953.

² *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia. Tomus prodromus*, ed. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Praha 2003.

³ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*:

III, ed. EMLER, Josef, Praha 1980; IV, ed. EMLER, Josef, Praha 1892; V/ 1–5, edd. SPĚVÁČEK, Jiří – ZACHOVÁ, Jana, Praha 1958–2005; VI/ 1–3, ed. MENDL, Bedřich, Praha 1928–1954; VII/ 1–5, edd. MENDL, Bedřich – LINHARTOVÁ, Milena, Praha 1954–1963; VIII/ 1–2, ed. BLECHOVÁ, Lenka, Praha 2014–2017.

⁴ *Regesta imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. (1346–1378)*, hrsg. v. BÖHMER, Johann Fridrich – HUBER, Alphons, Innsbruck 1877.

⁵ *Verzeichniss Oberlausizischer Urkunden I–II, 965–1803*, hrsg. v. ZOBEL, Johann Gottlob, Görlitz 1799, 1800 (dále *Verzeichniss*).

⁶ *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, hrsg. v. PROCHNO, Joachim, in: NLM 113, 1937, s. 79–198.

⁷ *Regesta castri et monasterii Oywinensis*, hrsg. v. SAUPPE, Moritz Oscar, in: NLM 63, 1888, s. 370–377.

využívaném díle Johannes Benedictus Carpzov.⁸ V případě kláštera Marienthal lze za nejspolehlivější zpracování klášterních listin považovat soupis Richarda Doehlera z počátku 20. století.⁹ Mariensternské klášterní listiny byly publikovány pod názvem *Die Urkunden des Klosters Marienstern*. Tento soupis ovšem pokrývá pouze období let 1222–1350.¹⁰ Regesty mariensternských listin jsou nicméně přístupné na internetových stránkách klášterního archivu.¹¹ Dále bylo rovněž přihlédnuto k edici *Codex diplomaticus Lusatiae superioris*, jejíž vznik iniciovali Gustav Köhler a Richard Jecht. První svazek této ediční řady postihuje období Karlova života před nástupem na trůn.¹²

Také v případě vratislavských církevních institucí bylo využito značné množství pramenných edic. V souvislosti s vratislavským biskupstvím nelze opomenout *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter* od Gustava Adolpha Stenzela z roku 1845.¹³ Dále byly použity edice: *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens*,¹⁴ z novějších prací též *Regesty Śląskie* z druhé poloviny minulého století.¹⁵ V souvislosti s dalšími církevními institucemi na území vratislavského knížectví byla využita vedle výše zmíněných edic zejména práce Romana Stelmacha.¹⁶ Přihlédnuto rovněž bylo k edicím *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*,¹⁷ zejména k jeho sedmému svazku, *Codex diplomaticus Silesiae*,¹⁸

⁸ CARPZOV, Johannes Benedictus, *Analecta Fastorum Zittaviensium I*, Zittau 1716.

⁹ *Diplomatarium Vallis S. Mariae monasterii sanctimonialium ord. cisterciensis. Die Urkunden des königlichen Jungfrauenstifts und Klosters Cistercienser-Ordens zu St. Marienthal*, hrsg. v. DOEHLER, Richard (= Sonderdruck NLM 78, 1902) (dále *Diplomatarium*).

¹⁰ *Die Urkunden des Klosters Marienstern*, herausgen. aus NLM 35, 1859.

¹¹ Archiv Kloster St. Marienstern, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/>

¹² *Codex diplomaticus Lusatiae superioris. Sammlung der Urkunden für die Geschichte des Margrafthums Ober-Lausitz I*, hrsg. v. KÖHLER, Gustav, Görlitz 1856.

¹³ *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*, hrsg. v. STENZEL, Gustav Adolph, Breslau 1845.

¹⁴ *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner Fürstenthümer im Mittelalter I–II*, hrsg. v. GRÜNHAGEN, Colmar – MARGRAF, Hermann, Leipzig 1881–1883.

¹⁵ *Regesty Śląskie I–V*, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/index.html>. V případě čtvrtého svazku byla využita tištěná verze. *Regesty Śląskie. Tom IV, 1358–1359*, edd. GILEWSKA-DUBIS, Janina – BOBOWSKI, Kazimierz, Wrocław – Warszawa 1992.

¹⁶ *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*, ed. STELMACH, Roman, Wrocław 2014 (dále *Katalog średniowiecznych dokumentów*).

¹⁷ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII–XI*, ed. CHYTIL, Josef – BRANDL, Vincenc, Brno 1858–1885.

¹⁸ *Codex diplomaticus Silesiae XXX. Regesten zur schlesischen Geschichte 1338–1342*, hrsg. v. WUTKE, Konrad – RANDT, Erich, Breslau 1930; *Codex diplomaticus Silesiae XVII. Die schlesische Oderschiffahrt in vorpreussischer Zeit. Urkunden und Aktenstücke*, hrsg. v. WUTKE, Konrad, Breslau 1896; *Codex diplomaticus Silesiae XI. Breslauer Stadtbuch enthaltend die Rathslinie von 1287 ab und Urkunden zur Verfassungsgeschichte der Stadt*, hrsg. v. FRENZEL, Otto – MARKGRAF, Hermann, Breslau 1882; *Codex diplomaticus Silesiae III. Henricus pauper. Rechnungen der Stadt Breslau von 1299–1358, nebst zwei Rationarien von 1386 und 1387, dem Liber imperatoris vom Jahre 1377 und den ältesten Breslauer Statuten*, hrsg. v. GRÜNHAGEN, Colmar, Breslau 1860.

Urbanovu *Wykazu regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*¹⁹ a *Breslauer Urkundenbuch*.²⁰ V případě kapitoly o Karlovi jako dárci relikvií bylo z důvodu teritoriálního rozšíření na ostatní korunní země nutno využít i práci Rudolfa Lehmana²¹ a Riedelovu edici *Codex diplomaticus Brandenburgensis*.²²

Analýzu listinného materiálu doplňují též úryvky z pramenů narativních. Z nich jsou zejména v kapitole věnované Karlově zbožnosti citovány úryvky z jeho *Vlastního životopisu (Vita Caroli Quarti)*.²³ Práci rovněž obohacují pasáže z *kroniky Beneše Krabice z Weitmile* a díla opatovického opata *Neplacha*.²⁴ K problematice církevních dějin korunních zemí nelze opomenout kroniku Jana z Gubenu, žitavského městského písaře, jejímž vydáním byl zahájen první svazek nové řady *Scriptores rerum Lusiticarum* pod editorstvím Ernsta Friedricha Haupta.²⁵

Také literatura je ke zvolenému tématu poměrně bohatá. Na základě členění práce, které bylo popsáno v úvodu, bych rád představil i stěžejní literaturu k jednotlivým dílčím částem. První kapitola nabízí krátké ohlédnutí za zbožností ve středověku a událostmi, které měly zásadní vliv na Karlovu religiozitu, o nichž se zmiňují četné biografie,²⁶ ale též práce syntetické povahy zaměřené na lucemburskou epochu. Především bych zmínil *Velké dějiny zemí Koruny české IVa* z roku 2003 od Lenky Bobkové. Stejně tak byl využit i svazek *IVb* téže autorky, který napsala ve spolupráci s kunsthistoričkou Milenou Bartlovou.²⁷ Atributy ideálního středověkého vládce se intenzivně zabývá Robert Antonín, jenž je autorem knihy *Ideální panovník českého středověku*.²⁸ Za zmínku stojí i autorův příspěvek v periodiku *Dějiny a současnost* s titulem *Ideální panovník? Dvě tváře Karla*

¹⁹ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*, ed. URBAN, Wincenty, Warszawa 1970.

²⁰ *Breslauer Urkundenbuch*, hrsg. v. KORN, Georg, Breslau 1870.

²¹ *Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten*, hrsg. v. LEHMANN, Rudolf, Berlin 1958.

²² *Codex diplomaticus Brandenburgensis I. Bd. 16*, hrsg. v. RIEDEL, Adolph Friedrich, Berlin 1859.

²³ *Vlastní životopis (Vita Caroli Quarti)*, ed. PAVEL, Jakub, Praha 1978 (dále *Vlastní životopis*).

²⁴ V obou případech byly využity *Kroniky doby Karla IV.*, ed. BLÁHOVÁ, Marie, Praha 1987.

²⁵ *Jahrbuecher des zittauischen Stadtschreibers und einiger seiner Amtsnachfolger*, in: *Scriptores rerum Lusiticarum*, Neue Folge I, hrsg. v. HAUPT, Joachim Leopold, Goerlitz 1839, s. 1–261 (dále *SRL I*).

²⁶ SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV: život a dílo: (1316–1378)*, Praha 1980; SEIBT, Ferdinand, *Karel IV. Císař v Evropě (1346–1398)*, Praha 1999; KAVKA, František, *Karel IV.: historie života velkého vladaře*, Praha 2016.

²⁷ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české IVa (1310–1402)*, Praha – Litomyšl 2003; BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české IVb (1310–1402)*, Praha – Litomyšl 2003. Druhý svazek byl využit zejména k úvodu do problematiky papežského fiskalismu.

²⁸ ANTONÍN, Robert, *Ideální panovník českého středověku: kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013.

IV.²⁹ Karlova zbožnost poutala pozornost i zahraniční historiografie, lze zmínit příspěvek Franze Machilka³⁰ či dílčí část práce Wolfganga Hölschera, jinak věnované církevní politice Karla IV.³¹

Církevní politice Karla IV. se intenzivně věnuje také Zdeňka Hledíková. Výsledky jejího celoživotního bádání byly shrnuty v práci *Svět české středověké církve*, mj. obsahující studii o fundacích Karla IV., o nichž ještě bude psáno.³² Pro potřeby této práce se ovšem jeví jako zásadní autorčina studie *Die Prager Erzbischöfe als ständige päpstliche Legaten*, ve které se věnuje nejspíše největšímu Karlovu úspěchu na poli církevní správy hned po zřízení pražského arcibiskupství.³³ Z dalších prací nelze opomenout studii Lenky Bobkové o diecezální správě České koruny, jež byla publikovaná ve čtvrtém svazku řady *Korunní země v dějinách českého státu*, který byl věnován církevním dějinám a náboženskému životu.³⁴ Z děl zahraniční produkce bych zmínil práci Gerharda Loshera³⁵ a ze starších prací především publikaci Willyho Schefflera³⁶ a příspěvek Lamberta Schulteho.³⁷

Zakladatelská aktivita Karla IV. se vždy těšila patřičné pozornosti historiků. Fundátorskou činností se zabývá již zmíněná Zdeňka Hledíková. Karlovým fundacím v korunních zemích ovšem nebyl věnován dostatečný prostor. K vratislavskému klášteru augustiniánů eremitů nelze opomenout sic starší, přesto podle mého názoru zcela nepřekonané dílo Chrysogona Reische z roku 1908, v němž vyvrací mnohé nepřesnosti

²⁹ ANTONÍN, Robert, *Karel IV. a ideál panovnické moci*, in: *Dějiny a současnost* 38/4, 2016, s. 10–13.

³⁰ MACHILEK, Franz, *Privatfrömmigkeit und Staatsfrömmigkeit*, in: *Kaiser Karl IV.: Staatsmann und Mäzen*, hrsg. v. SEIBT, Ferdinand, München 1978, s. 87–101.

³¹ HÖLSCHER, Wolfgang, *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument. Personelle und funktionale Aspekte der Bistumspolitik Karls IV.* (= Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit I), Warendorf 1985.

³² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Svět české středověké církve*, Praha 2010; Táž, *Církevní politika Karla IV.*, in: *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – ŠMAHEL, František, Praha 2012, s. 97–111.

³³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Die Prager Erzbischöfe als ständige päpstliche Legaten*, in: *Regensburg und Böhmen. Festschrift zur Tausendjahrfeier des Regierungsantrittes Bischof Wolfgangs von Regensburg und die Errichtung des Bistums Prag*, hrsg. v. SCHWAIGER, Georg – STABER, Josef (= Beiträge zur Geschichte des Bistums Regensburg VI), Regensburg 1972, s. 221–256.

³⁴ BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa na území Koruny království českého a její úloha v politice Karla IV.*, in: *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= *Korunní země v dějinách českého státu IV.*), Praha 2009, s. 60–75.

³⁵ LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche zur Zeit Karls IV.* (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 56), München 1985.

³⁶ SCHEFFLER, Willy, *Karl IV. und Innocenz VI.: Beiträge zur Geschichte ihrer Beziehungen 1355–1360*, Berlin 1920.

³⁷ SCHULTE, Lambert, *Die Exemption des Breslauer Bistums*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens* 51, 1917, s. 1–29.

v dějinách kláštera.³⁸ Z děl novějších se jedná zejména o práce kunsthistoričky Romany Petrákové.³⁹ Ojvínský klášter celestinů se stal předmětem zájmu řady historiků. Nelze opomenout práce Richarda Němce, jenž zdůrazňuje zejména umělecké kvality celého ojvínského komplexu.⁴⁰ Nedocenitelnou prací je také přehledné dílo Christiana Adolpha Peschecka *Kleine Chronik des Oybins*.⁴¹

V případě církevních institucí na území Horní Lužice bych nejprve představil stěžejní literaturu ke kolegiální kapitule v Budyšíně. Ze starších děl nelze opomenout Schwarzbachův příspěvek v již zmíněné řadě *Neues Lausitzisches Magazin*,⁴² jehož některá tvrzení vyvrací Hermann Kinne ve své poměrně nové práci.⁴³ Z českého prostředí nelze opomenout studii Lenky Bobkové a Kateřiny Valentové, v níž se autorky věnují listinám Jana Lucemburského a Karla IV. uloženým v kolegiálním archivu v Budyšíně.⁴⁴ Hornolužickými kláštery se z českého prostředí intenzivně věnuje Jan Zdichynec.⁴⁵

³⁸ REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea in Breslau*, Breslau 1908.

³⁹ PETRÁKOVÁ, Romana, *Vratislav v době Karla IV. a Václava IV.*, netištěná diplomová práce FF UK, Praha 2010; Táž, *Kostel sv. Doroty ve Vratislavi – opomíjená fundace Karla IV.*, in: Ve službách knížat a králů: kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana, edd. ŠMIED, Miroslav – ZÁRUBA, František, Praha 2013, s. 128–150; Táž, *Herrschaftliche Repräsentation und sakrale Architektur in Breslau während der Regierungen Johanns von Luxemburg und Karls IV.*, in: Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14. – 16. Jahrhundert), hrsg. v. SCHLOTHEUBER, Eva – SEIBERT, Hubertus (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 132), München 2013, s. 281–302; Táž, *Herrschaftliche Repräsentation und sakrale Architektur. Die Dorotheenkirche in Breslau*, in: Heilige, Helden, Wüteriche: Herrschaftsstile der Luxemburger (1308–1437), hrsg. v. BAUCH, Martin – BURKHARDT, Julia – GAUDEK, Tomáš – ŽŮREK, Václav (= Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters: Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta imperii, Bd. 41), Köln 2017, s. 343–360.

⁴⁰ NĚMEC, Richard, *Architektura – vláda – země: rezidence Karla IV. v Praze a zemích Koruny české*, Dolní Břežany 2015; Táž, *K pojmu rezidence: formální atributy jako kritérium definice sídel Karla IV. Lauf – Milín – Ojvín*, in: Dvory a rezidence ve středověku, ed. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana (= MHB Supplementum I), Praha 2006, s. 191–236; Táž, *Caroli IV. imperatoris romani fundatio: kostel kláštera celestinů na Ojvíně u Žitavy*, in: Průzkumy památek 11/1, 2004, s. 3–52; Táž, *Mons Paracliti – bývalý klášter řádu celestinů na Ojvíně u Žitavy: kritická revize pramenů a literatury k problematice počátků fundace*, in: Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku, edd. BOBKOVÁ, Lenka – FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana – ZDICHYNEC, Jan (= Korunní země v dějinách českého státu I), Ústí nad Labem 2003, s. 219–253; Táž, *Žitavská cesta a založení celestinského kláštera na Ojvíně v intencích územní politiky Karla IV.*, in: Historická geografie 31, 2001, s. 211–226.

⁴¹ PESCHECK, Christian Adolph, *Kleine Chronik des Oybins*, Zittau 1846.

⁴² SCHWARZBACH, Franz, *Geschichte der Kollegiatkirche und des Kollegiatstiftes St. Petri zu Bautzen im Mittelalter*, in: NLM 105, 1929, s. 76–113.

⁴³ KINNE, Hermann, *Das Kollegiatstift st. Petri zu Bautzen von der Gründung bis 1569* (= Germania Sacra, Dritte Folge, Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg. Das (exempte) Bistums Meissen I), Berlin – Boston 2014.

⁴⁴ BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV. v kapitulním archivu v Budyšíně*, in: Facta probant homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, edd. HLAVÁČEK, Ivan – HRDINA, Jan, Praha 1998, s. 71–83.

⁴⁵ ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal v Horní Lužici*, netištěná diplomová práce FF UK, Praha 2002; Táž, *Marienthal v českém Žitavsku od založení do husitských válek*, in: Gotické umění a jeho historické souvislosti I, edd. HOMOLKA, Jaromír – HRUBÁ, Michaela – HRUBÝ, Petr – OTTOVÁ, Michaela, Ústí nad Labem 2001, s. 107–145; Táž, „*Ex fastigio dignitatis assumpte et regie nostre maiestatis*.“ *Panovnická moc a cisterciácké kláštery v Horní a Dolní Lužici ve 13. – 15. století*, in: Lesk královského majestátu ve

V případě Mariensternu se dá opřít o práce kunsthistorika Maria Winzeler.⁴⁶ Z děl historiografie 19. století bych zmínil marienthalského dějepisce Josepha Bernharda Schönfeldera,⁴⁷ dále pak v případě kláštera Marienstern práci Hermanna Knotheho⁴⁸ a souhrnné dílo věnované saským klášterům od Hermanna Gustava Hasseho.⁴⁹ Lubáňskou komunitou magdalenitek se zabýval Paul Skobel.⁵⁰

Zcela klíčovou prací k problematice slezských církevních dějin je studie Mlady Holé věnovaná vztahům českých králů a vratislavských biskupů v letech 1327–1378.⁵¹ Z publikací věnovaných vratislavskému biskupství lze zmínit přehlednou práci Franze Xavera Seppelta⁵² a Heyneho *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstifts Breslau*.⁵³ Z polské historiografie bych rád zmínil práci Tadeusze Silnickiho z poloviny minulého století⁵⁴ a z novějších děl zejména publikaci Józefa Mandziuka.⁵⁵ V případě slezských klášterů nelze opomenout sborníky s názvem *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau*, v nichž byl publikován tzv. *Schlesisches Klosterbuch*.⁵⁶ Z děl starší historiografie lze zmínit práci Franze Xavera Görlicha⁵⁷ o

středověku. Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, edd. BOBKOVÁ, Lenka – HOLÁ, Mlada, Praha – Litomyšl 2005, s. 205–218; Týž, *Cisterciácké kláštery Horní a Dolní Lužice v 2. polovině 15. století*, in: Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), ed. BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2010, s. 339–365; Týž, *Kláster Marienthal mezi králi, městy a šlechtou (1234–1547)*, in: Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku, edd. BOBKOVÁ, Lenka – FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana – ZDICHYNEC, Jan (= Korunní země v dějinách českého státu I), Ústí nad Labem 2003, s. 166–218.

⁴⁶ WINZELER, Marius, *Zentrum und Peripherie. Das Kloster St. Marienstern als Wallfahrtsort und seine Verbindungen nach Prag im 14. Jahrhundert*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 242–255.

⁴⁷ SCHÖNFELDER, Joseph Bernhard, *Urkundliche Geschichte des Königlichen Jungfrauenstifts und Klosters St. Marienthal, Cistercienser-Ordens, in der Königlichen Sächsischen Oberlausitz, Zittau 1834*.

⁴⁸ KNOTHE, Hermann, *Urkundliche Geschichte des Jungfrauenklosters Marienstern, Cisterzienserordens, in der Königl. Sächs. Oberlausitz, von der Zeit seiner Gründung bis Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*, Dresden 1871.

⁴⁹ HASSE, Hermann Gustav, *Geschichte der sächsischen Klöster in der Mark Meißen und Oberlausitz*, Gotha 1888.

⁵⁰ SKOBEL, Paul, *Das Jungfräuliche Klosterstift zur Heiligen Maria Magdalena von der Buße zu Lauban in Schlesien von 1320–1821*, Stuttgart – Aalen, 1970.

⁵¹ HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů a vratislavských biskupů v letech 1327–1378*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 76–91.

⁵² SEPPALT, Franz Xaver, *Geschichte des Bistums Breslau*, Breslau 1929.

⁵³ HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstifts Breslau I–II*, Breslau 1860–1864.

⁵⁴ SILNICKI, Tadeusz, *Dzieje i ustrój Kościoła katolickiego na Śląsku do końca w. XIV*, Warszawa 1953.

⁵⁵ MANDZIUK, Józef, *Historia kościoła katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2 (1302–1417)*, Warszawa 2004.

⁵⁶ GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz. Benediktiner-, dann Prämonstratenserabtei*, in: JSFWUB 24, 1983, s. 67–96; MARSCHALL, Werner – GRÜGER, Heinrich,

premonstrátském klášteře na Olbině ve Vratislavi a krátké pojednání o vratislavských klariskách, jehož autorkou je Theophila Pietsch.⁵⁸

Karlova sběratelská „vášeň“ byla v literatuře mnohokrát probírána, stranou však byla ponechána skutečnost, že panovník také obdařil relikviemi vybrané církevní instituce v korunních zemích. Stěžejním dílem k této problematice je vydaná dizertační práce Martina Baucha s příznačným názvem *Divina favente clemencia*.⁵⁹ Nelze také opomenout příspěvek Lenky Bobkové s názvem *Relikvie darované Karlem IV. vratislavskému kostelu sv. Marie Magdaleny*. Na první pohled by se mohlo zdát, že se autorka zaměřila výhradně na tuto církevní instituci, ale není tomu tak, neboť je prostor věnován i dalším svatyním ve vedlejších zemích, které byly ze strany Karla IV. relikviemi obdařeny.⁶⁰ Dárcovství si rovněž všímají ve svém monumentálním díle kunsthistorici Jan Royt a Jiří Kuthan.⁶¹ Poměrně značný prostor je v literatuře věnován kostelu sv. Mikuláše v Luckau, nejen díky relikvii, kterou kostelu věnoval Karel IV., ale také kvůli dvěma pískovcovým bustám na konzolách jižního portálu, které jsou v předkládané práci rovněž zmíněny.⁶²

Schlesisches Klosterbuch. Breslau, Sandstift. Abtei der Regulierten Augustiner-Chorherren, in: JSFWUB 34, 1993, s. 1–32.

⁵⁷ GÖRLICH, Franz Xaver, *Urkundliche Geschichte der Prämonstratenser und ihre Abtei zum heiligen Vinzenz vor Breslau*, Breslau 1836.

⁵⁸ PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstiftes, des jetzigen Ursulinenklosters*, Breslau 1937.

⁵⁹ BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia: Auserwählung, Frömmigkeit und Heilsvermittlung in der Herrschaftspraxis Kaiser Karls IV.* (= Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters: Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii, Bd. 36), Köln 2015. Z dalších prací autora bych zmínil: BAUCH, Martin, *Einbinden – belohnen – stärken. Über echte und vermeintliche Reliquienschenkungen Kaiser Karls IV.*, in: Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14. – 16. Jahrhundert), hrsg. v. SCHLOTHEUBER, Eva – SEIBERT, Hubertus (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 132), München 2013, s. 79–111. V této studii jsou však korunním zemím věnovány jen stručné zmínky.

⁶⁰ BOBKOVÁ, Lenka, *Relikvie darované Karlem IV. vratislavskému kostelu sv. Marie Magdaleny*, in: Śródmiejska katedra. Kościół św. Marii Magdaleny w dziejach i kulturze Wrocławia, ed. CZECHOWICZ, Bogusław, Wrocław 2010, s. 175–188. Další zmínky o relikviích darovaných i dalším svatyním na území korunních zemí lze nalézt v dalších autorčiných pracích. Táž, *7. 4. 1348 – ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV.*, Praha 2006; Táž, *Prezentace královského majestátu v korunních zemích za vlády kráľů Jana a Karla*, in: Prezentace královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, edd. BOBKOVÁ, Lenka – HOLA, Mlada, Praha – Litomyšl 2005, s. 61–79; Táž, *Corona regni Bohemiae und ihre visuelle Repräsentation unter Karl IV.*, in: Kunst als Herrschaftsinstrument: Böhmen und das Heilige Römische Reich unter den Luxemburgern im europäischen Kontext, hrsg. v. FAJT, Jiří – LANGER, Andrea, Berlin 2009, s. 120–135; Táž, *Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnícká reprezentace vepsaná do kamene*, in: Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám, edd. NODL, Martin – SOMMER, Petr – DOLEŽALOVÁ, Eva, Praha 2004, s. 141–157.

⁶¹ KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.: císař a český král – vizionář a zakladatel*, Praha 2016, s. 141–157.

⁶² FAVREAU-LILIE, Marie-Luise, *Von Lucca nach Luckau: Kaiser Karl IV. und das Haupt des Heiligen Paulinus*, in: Vita Religiosa im Mittelalter. Festschrift für Kaspar Elm zum 70. Geburtstag, hrsg. v. FELTEN, Franz J. – JASPERT, Nikolas (= Berliner historische Studien, Bd. 31), Berlin 1999, s. 899–915; SCHUMANN, Dirk, *Die neuen Ergebnisse zur Mittelalterlichen Baugeschichte der Luckauer Nikolaikirche*, in: Zwischen Himmel und Erde. Entdeckung in der Luckauer Nikolaikirche, hrsg. v. KARG, Detlef (= Arbeitshefte des Brandenburgischen Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologischen Landesmuseums,

Téma zakladatelské a mecenášské činnosti Karla IV. vůči církevním institucím bylo sice v české historické literatuře vícekrát reflektováno, ale nikoli ve vztahu k vedlejším zemím České koruny. Proto nebylo možné se v práci vyhnout do jisté míry deskriptivnímu postupu, který umožnil shromáždit a následně vyhodnotit značné množství písemností, které byly vydány císařem pro jednotlivé církevní instituce ve vymezených oblastech. Při hlubší analýze smyslu panovníkových donací, a to jak v rovině osobní zbožnosti, tak v rovině politické a reprezentační, jsem se snažil využít postupů kulturní antropologie, historické sociologie a dějin mentalit.⁶³ Zvláště jsem přihlédl k novým přístupům k postižení individuality panovníků a k cílenému užívání některých povahových rysů jako jednoho z politických nástrojů, které dotvářejí celkový habitus vládce.⁶⁴ K darům jako historickému fenoménu jsem se opřel o úvodní kapitoly disertační práce Zdeňka Vaška.⁶⁵ Snažil jsem se též využít interdisciplinárních poznatků, jmenovitě dějin výtvarného umění. Na závěr této části bych uvedl, že u křestních jmen, která se v práci objevují, užívám většinou jejich český ekvivalent, ačkoli musím upozornit, že ne vždy to bylo možné. U toponym jsou exonyma použita u lokalit, u kterých je to běžné (například Vratislav či Budyšín). Pro lepší přehlednost a srozumitelnost je součástí příloh také rejstřík vybraných zeměpisných názvů.

Nr. 13), Postdam 2006, s. 13–27; Týž, *Der mittelalterliche Kirchenschatz der Nikolaikirche*, in: Zwischen Himmel und Erde. Entdeckung in der Luckauer Nikolaikirche, hrsg. v. KARG, Detlef (= Arbeitshefte des Brandenburgischen Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologischen Landesmuseums, Nr. 13), Postdam 2006, s. 28–36; ILLIG, Hubert, *Kaiser Karl IV. und die Luckauer Nikolaikirche*, in: Jahrbuch für brandenburgische Landesgeschichte 33, 1982, s. 30–38.

⁶³ IGGERS, Georg Gerson, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002; SPĚVÁČEK, Jiří, *Mentality a dějiny mentalit v proměnách evropského myšlení*, in: Sborník společnosti přátel starožitností 4, 1996, s. 59–70.

⁶⁴ BAUCH, Martin – BURKHARDT, Julia – GAUDEK, Tomáš – ŽŮREK, Václav, *Heilige, Helden, Wüteriche. Eine konzeptionelle Skizze zu „Herrschaftsstilen“ im langen Jahrhundert der Luxemburger*, in: Heilige, Helden, Wüteriche: Herrschaftsstile der Luxemburger (1308–1437), hrsg. v. BAUCH, Martin – BURKHARDT, Julia – GAUDEK, Tomáš – ŽŮREK, Václav (= Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters: Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta imperii, Bd. 41), Köln 2017, s. 11–27. Z dalších děl se dá opřít o již citované práce Martina Baucha a Roberta Antonína.

⁶⁵ VAŠEK, Zdeněk, *Zbožné dary v českém středověku*, netištěná disertační práce FF UK, Praha 2016.

2 Zbožný panovník a ochránce církve

Zbožnost neodmyslitelně patřila k obrazu ideálního panovníka. Typ zbožného krále (rex pius) v sobě zahrnuje vedle ostentativně projevované zbožnosti a povinnosti ochrany církve také veškeré projevy vládcova milosrdenství, které v Karlových očích představuje ústřední prvek spravedlivé vlády.⁶⁶ Panovník jako příkladný ctitel a služebník boží, jenž dlí na častých a dlouhých modlitbách, potvrzuje své spirituální propojení se sférou nadpřirozena, z něhož pramení jeho pověření vládnout. Požadavek na zbožný život totiž nejen legitimizuje panovníkovu moc a vytváří obraz niterného vztahu mezi pozemským vládcem a Bohem, ale klade aktuálně vládnoucím knížatům také etické hranice. V roli ochránce a donátora církve panovník navíc pomáhá v cestě ke konečnému spasení jemu svěřeného lidu a v neposlední řadě jako pečovatel o chudé a potřebné vyrovnává propastné majetkové rozdíly.⁶⁷ Následující řádky budou obohaceny o pasáže z Karlovy vlastní autobiografie (*Vita Caroli Quarti*), představující primární pramen císařovy sebe prezentace, v němž charakterizuje sám sebe jako zbožného krále. V Karlově pojetí zbožnost souvisí se všemi dalšími vladařskými ctnostmi a promítá se pozitivně ve všech způsobech králova jednání.⁶⁸ Jaké životní události ale měly zásadní význam na Karlovu religiozitu?

První událostí v životě českého korunního prince Václava, která významným způsobem ovlivnila jeho duchovní rozvoj, byl jeho pobyt ve Francii (1323–1330), do které byl poslán svým otcem v sedmém roce svého věku. Jistě tak král Jan nečinil z obavy ze zneužití následníka českého trůnu proti němu, ale protože chtěl poskytnout svému synovi výchovu v prostředí, které mu bylo velmi blízké.⁶⁹ Do Francie přišel mladý princ jako synovec královny Marie, sestry jeho otce, a během svého pobytu zde do sebe nasál vysokou kulturu, literární vzdělání, vnímavost pro umění, uhlazené dvorské chování, ale i základy své pozdější politické obratnosti až pragmatičnosti.⁷⁰

Ve Francii měly zásadní význam pro Karlovu duchovní i politickou životní cestu dvě události. O svátku sv. Ducha, 15. května 1323, se slavila korunovace královny Marie. A patrně současně se také konala pečlivě připravovaná svatba tehdy sedmiletých dětí Václava a Markéty, které se říkalo Blanka, dcery Karla I. z Valois a jeho třetí manželky Matyldy z Châtillon-St. Pol. S největší pravděpodobností před ní kralevic Václav přijal

⁶⁶ ANTONÍN, Robert, *Ideální panovník*, s. 316; Týž, *Karel IV. a ideál panovnické moci*, s. 12.

⁶⁷ ANTONÍN, Robert, *Ideální panovník*, s. 332–333.

⁶⁸ ANTONÍN, Robert, *Ideální panovník*, s. 333; Týž, *Karel IV. a ideál panovnické moci*, s. 12.

⁶⁹ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české IVa*, s. 90–91.

⁷⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Církevní politika Karla IV.*, s. 99.

svátost biřmování. Kmotrem mu byl jeho strýc, francouzský král Karel IV. Sličný, jehož jméno mladý princ přijal jako jméno biřmovací a začal ho užívat místo křtícího jména Václav.⁷¹ Karel ve své autobiografii uvádí: „...poslal mne řečený již můj otec k jmenovanému králi Francie, když jsem byl v sedmém roce svého chlapectví; i dal mne onen francouzský král od biskupa biřmovat a dal mi stejné jméno, jako měl on, totiž Karel.“⁷² Tato svátost měla pro mladého následníka trůnu zvlášť velký význam.⁷³ Druhou zásadní událostí pro formování Karlovy zbožnosti bylo jeho setkání s fécampským opatem Pierrem de Rosières,⁷⁴ doktorem teologie a pozdějším papežem Klimentem VI., který ho zaujal svým kázáním na Popeleční středu 17. února 1328.⁷⁵ Karel opata ve svém životopise charakterizoval jako člověka moudrého, výmluvného a také vzdělaného, jenž ho zahrnoval velikou láskou a otcovskou přízní a poučoval ho z Písma svatého.⁷⁶ Neměla by být též opomenuta Karlova diplomatická korespondence s tehdejšími papežem Janem XXII. (1316–1334), který 14. září 1328 mladému kralevici povolil nosit při sobě přenosný oltář ke sloužení mše pro sebe, svou choť a čeleď, a to i před rozedněním a na místech stížených interdiktum.⁷⁷

Bohatých zkušeností Karel nabyl během svého prvního pobytu v Itálii (1331–1333), kam ho otec povolal.⁷⁸ Na území Lombardie vstoupil před dovršením svých patnáctých narozenin a hned na samém počátku své italské mise zažil nebezpečné dobrodružství, když v Pavii na den Vzkříšení Páně/ Velikonoční neděli (31. března 1331) došlo k otravě jeho družiny.⁷⁹ Karel ve svém životopise poznamenává: „*Já, ochráněn boží*

⁷¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české IVa*, s. 91; MACHILEK, Franz, *Privatfrömmigkeit und Staatsfrömmigkeit*, s. 88; HÖLSCHER, Wolfgang, *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument*, s. 28.

⁷² *Vlastní životopis*, s. 27.

⁷³ SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV.*, s. 69.

⁷⁴ Někdy se tvrdívá, že Pierre byl Karlovým vychovatelem, ale toto tvrzení se nezakládá na pravdě. Pierre měl jako doktor teologie před sebou vysokou církevní dráhu. V roce, kdy ho mladý Karel poznal, se stal biskupem v Arrasu, nato arcibiskupem v Sens a po několika měsících arcibiskupem v Rouenu. Karlovými vychovateli byli klerici Jan a Hueus z Viviers. KAVKA, František, *Karel IV.*, s. 33.

⁷⁵ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české IVa*, s. 94; HÖLSCHER, Wolfgang, *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument*, s. 28.

⁷⁶ *Vlastní životopis*, s. 31.

⁷⁷ Za tmy se totiž směla sloužit mše jen o Hodu vánočním. *MVB TP*, s. 422, č. 761; SEIBT, Ferdinand, *Karel IV.*, s. 118; KAVKA, František, *Karel IV.*, s. 32; HÖLSCHER, Wolfgang, *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument*, s. 28.

⁷⁸ V prvních měsících roku 1331 se Janu Lucemburskému poddala města Brescia, Bergamo, Bobbio, Como, Novara, Pavia, Vercelli, Parma, Mantova, Modena, Reggio a Lucca. Zmíněnou Parmu si král Jan zvolil za své hlavní sídlo, kam se pravidelně vracel. K lucemburské signorii na severu Itálie blíže BOBKOVÁ, Lenka, *Mladík vyvolený Bohem k úspěchu: Karel Lucemburský v Itálii*, in: *Dějiny a současnost* 38/4, 2016, s. 14–17; *Táž, Jak v roce 1331 vítali krále Jana v Parmě*, in: *Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou: věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu*, edd. DOLEŽALOVÁ, Eva – SOMMER, Petr, Praha 2016, s. 434–444.

⁷⁹ Do Pavie Karel dorazil na Velký pátek (29. března). Mezi otrávenými byl i Karlův hofmistr Jan z Bergu, stolník Šimon z Kailu či pan Jan z Honcheringen.

milostí, unikl jsem otrávení, protože veliká mše byla sloužena dlouho a já při ní přijímal; proto jsem nechtěl jíst přede mší.“⁸⁰ Karel ihned pojal podezření a nechal zajmout jistého muže, který se po třech dnech na mučidlech přiznal, že namíchal do jídel jed z rozkazu Azza Viscontioho, milánského rivala Lucemburků. Pro dokreslení Karlova pobytu v Pavii stojí za zmínku informace o ubytování v tamním klášteře sv. Augustina, v jehož kostele sv. Ducha byl světec pochován. Možnost strávit dny Svatého týdne v blízkosti místa světceva posledního odpočinku králevic dokázal prožít v hluboké kontemplaci a jeho úcta ke sv. Augustinovi se mohla ještě znásobit. Karel ve své autobiografii neopomněl dodat, že augustiniány kanovníky odtud vyhnal Ludvík Bavor a on je povolal zpět.⁸¹

Rok 1332 přinesl Lucemburkům v Itálii mnohé starosti. Odpůrci lucemburské vlády vytvořili tzv. lombardskou ligu, která byla zároveň namířena proti císaři Ludvíku Bavorovi. Lombardskou ligu tvořili veronští Scaligerové, milánští Viscontiové, mantovští Gonzagové a ferrarští příslušníci rodu d'Este. Na den sv. Kateřiny Alexandrijské, 25. listopadu, roku 1332 dosáhl mladý králevic, byť lehce zraněn, velkého vítězství za pomoci šesti tisíc pěších a dvanácti set jezdců v bitvě u hradu San Felice nedaleko Modeny, které je spojováno s pomocí sv. Kateřiny, vůči níž začal Karel projevovat zvláštní úctu.⁸² Další záznam o bitvě pochází z anonymní kroniky města Parmy (*Chronicon Parmense*), v níž je zmíněna velká radost panující v tomto městě, které se již 28. listopadu usneslo slavit svátek sv. Kateřiny na památku vítězství u San Felice. Karel byl ve městě slavnostně přivítán 1. prosince s velkou slávou. O slavnosti se Karel ve svém životopise nezmiňuje. Jako stárnoucí muž mohl při psaní svého životopisu na tuto událost zapomenout, anebo se mu mohla jevit jako málo poučná.⁸³

Vědomí, že je Karel Bohem vyvoleným a pod ochranou svatých, bylo navíc posíleno jeho snem ve vsi Terenzo, ležící v blízkosti Parmy, na svátek Nanebevzetí Panny Marie roku 1333 (v noci z 15. na 16. srpna), který se vtiskl hluboko do jeho představ jako boží varování před špatnou cestou. Zjevil se mu anděl, který ho vyzdvihl za vlasy a odnesl nad šik ozbrojenců, kde uviděl druhého anděla, jenž s plamenným mečem zmrzačil Quida VIII., dauphina z Vienne, který byl za své nepřístojnosti zbaven pohlavního údu. Za

⁸⁰ *Vlastní životopis*, s. 37.

⁸¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české IVa*, s. 119. K pobytu v Itálii též MACHILEK, Franz, *Privatfrömmigkeit und Staatsfrömmigkeit*, s. 88.

⁸² SEIBT, Ferdinand, *Karel IV.*, s. 122–123; KAVKA, František, *Karel IV.*, s. 56; BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české IVa*, s. 123.

⁸³ BOBKOVÁ, Lenka, *Jak v roce 1331 vítali krále Jana v Parmě*, s. 440; Táž, *Mladík vyvolený Bohem k úspěchu*, s. 16. Lenka Bobková rovněž ve svém článku upozorňuje na Karlovu účast na církevních slavnostech během roku 1332, o čemž se panovník rovněž nezmiňuje. 27. srpna 1332 ustanovil, aby se při vyzvánění velkého zvonu obce lidé modlili Ave Maria. O těchto skutečnostech informuje parmský anonym.

několik dní přišla zpráva, jež Karlovo vidění potvrdila.⁸⁴ Do Terenza se Karel vrátil po 21 letech během své první římské jízdy. V únoru 1355 zde založil kapli pro tři mansionáře, která byla situována do domu, kde Karel před lety bydlel a kde se mu zdál onen sen. Kapli založil pro spásu duše své i svého otce a zasvětil ji Panně Marii, Kristu a svatým andělům. Terenzští mansionáři byli podřízeni mansionářům pražským. Pražský precentor sám prezentoval parmskému biskupovi terenzského vikáře jako hlavu tamního sboru a po dohodě s většími mansionáři pražskými i ostatní dva mansionáře terenzské. K prezentačnímu právu se připojilo i právo vizitační a opravy terenzského sboru pražským precentorem. Terenzští mansionáři byli povinni stálou rezidencí a nesměli přijmout žádné další beneficium. Pro svůj malý počet nemuseli hodinky ve všedních dnech zpívat, nýbrž pouze recitovat. Při zpáteční cestě z Říma se Karel v Terenzu opět zastavil a v jeho přítomnosti byla olomouckým biskupem Janem Očkem z Vlašimi kaple vysvěcena.⁸⁵

V souvislosti s Karlovou zbožností bývá často zdůrazňována jeho „vášeň“ po shromáždování svatých ostatků a též intenzivní šíření kultu sv. Václava, a to nejen v Čechách, ale i ve vedlejších zemích České koruny,⁸⁶ zejména v Horní Falci. Kapli zasvěcenou sv. Václavovi lze nalézt nejen na hradě Lauf an der Pegnitz nedaleko Norimberku, kde Karel častěji pobýval, ale též na hradě Rothenberg, který nechal vystavět jako dobře vojensky zajištěnou pevnost. Až do dnešních dnů zdobí socha sv. Václava farní kostel v hornofalckém Sulzbachu.⁸⁷ Vedle sv. Václava byl také šířen kult Karla Velikého, sv. Zikmunda, burgundského krále šestého století, ale také sv. Hedviky, patronky Slezska.⁸⁸

Na následujících řádcích bych se rád alespoň ve stručné formě zaměřil na Karlův vztah k církvi. Je důležité upozornit, že Karel vždy dokázal rozlišovat obě polohy duchovní moci. Vlastní nábožensko-duchovní moc plně respektoval a chránil, ale zcela jinak tomu mohlo být, když duchovní moc hraničila nebo se dokonce prolínala se světským

⁸⁴ SEIBT, Ferdinand, *Karel IV.*, s. 124–125; HÖLSCHER, Wolfgang, *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument*, s. 28; KAVKA, František, *Karel IV.*, s. 58–59. Důležité je podotknout, že Quido VIII. zemřel již 28. července 1333 při obléhání hradu v Savojsku. Tudíž zůstává otázkou, zda Karel nějaký sen měl a posunul jeho datum k uvedenému svátku. BOBKOVÁ, Lenka, *Mladík vyvolený Bohem k úspěchu*, s. 17; NODL, Martin, *Svár obrazu s textem: sen Karla IV. o smilstvu*, in: Týž, *Tři studie o době Karla IV.*, Praha 2006, s. 34.

⁸⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Fundace českých králů ve 14. století*, in: Týž, *Svět české středověké církve*, Praha 2010, s. 114; NODL, Martin, *Svár obrazu s textem*, s. 29–33.

⁸⁶ Stejně tak nesmí být opomenuto území Svaté říše římské. Lze zmínit například založení svatováclavského oltáře v Cáchách.

⁸⁷ MACHILEK, Franz, *Privatfrömmigkeit und Staatsfrömmigkeit*, s. 91.

⁸⁸ HÖLSCHER, Wolfgang, *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument*, s. 29–31.

uspořádáním, což bylo typické pro říši, kde byl biskup taktéž teritoriálním pánem.⁸⁹ V případě biskupských stolců Karel vyvíjel značné úsilí ohledně jejich obsazení. Gerhard Losher použil pro jím iniciované změny na biskupských stolcích výraz „*Bistumskarussell*“, česky kolotoč.⁹⁰ Ne vždy však Karel dosáhl svého cíle. Jako příklad lze zmínit volbu Albrechta ze Šternberka magdeburským arcibiskupem. Tamní kapitula totiž vyvíjela značné úsilí, aby Albrecht magdeburskou diecézi opustil, což se jí také podařilo.⁹¹

Vztahy mezi Karlem a avignonskými papeži byly značně proměnlivé, jak zjednodušeně, ale poměrně výstižně, uvádí Zdeňka Hledíková, byl vztah mezi nimi dobrý při nastoupení nového papeže, pak se ale začal zhoršovat a vyhrocoval se téměř do nepřátelství. Papeže Klimenta VI. (1342–1352) popudil Karel vzápětí po svém zvolení římským králem (11. července 1346), když nedodržel svůj slib, že do osmi dnů od volby vyšle poselstvo s žádostí o její aprobaci. Karel však vyslání poselstva odkládal, neboť nechtěl, aby jeho volba byla odvozena z papežské moci.⁹² Inocence VI. (1352–1362) popudil zlatou bulou z roku 1356, pomíjející papežskou aprobaci zvoleného římského krále, a jeho vystoupením na říšském sněmu v Mohuči roku 1359, kde se císař důrazně postavil za reformu církevních poměrů. Urban V. (1362–1370) byl podrážděn smlouvou uzavřenou mezi Karlem a Bernabem Viscontim, jež omezovala, avšak nerušila jeho moc v severní Itálii, jak si Urban přál.⁹³ I v tomto případě platí, že papeže Karel ctil jako nejvyšší duchovní autoritu, v politických záležitostech ho však vnímal stejně jako jiné politické hráče. Celkově lze konstatovat, že církve a hlavně její vyšší představitelé tvořili skupinu, na kterou se Karel mohl vždy a zcela spolehnout.⁹⁴

⁸⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Církevní politika Karla IV.*, s. 99.

⁹⁰ LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche*, s. 146.

⁹¹ DOLEŽALOVÁ, Eva, *Herrscher und Kirche: Machtpolitische und soziale Bindungen im luxemburgischen Böhmen*, in: *Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14. – 16. Jahrhundert)*, hrsg. v. SCHLOTHEUBER, Eva – SEIBERT, Hubertus (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 132), München 2013, s. 118–119.

⁹² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Církevní politika Karla IV.*, s. 100. Kliment byl rovněž rozhořčen Karlovým rozhodnutím oženit se s Annou, dcerou falckraběte Rudolfa, čímž si chtěl zavázat dosavadního spojence Wittelsbachů. KAVKA, František, *Karel IV.*, s. 135; SCHMUGGE, Ludwig, *Kurie und Kirche in der Politik Karls IV.*, in: *Kaiser Karl IV.: Staatsmann und Mäzen*, hrsg. v. SEIBT, Ferdinand, München 1978, s. 75.

⁹³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Karel IV. a církve*, in: *Táž, Svět české středověké církve*, Praha 2010, s. 165–166.

⁹⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Církevní politika Karla IV.*, s. 103.

3 Církevní správa České koruny a Karlova církevně správní politika v Horní Lužici a ve Slezsku

Země Koruny české představovaly po církevní stránce útvar poměrně rozmanitý, neboť zasahovaly do více církevních provincií. Když bylo v roce 1344 za pontifikátu papeže Klimenta VI. zřízeno pražské arcibiskupství,⁹⁵ jemuž bylo podřízeno nově vzniklé biskupství v Litomyšli a starobylé biskupství olomoucké, podařilo se českému králi Janovi a jeho synovi sjednotit světskou a církevní správu na území Českého království, tj. Čech (včetně Žitavska a Kladska) a Moravy. Na území Českého království se Karel pokusil zasáhnout do církevní soustavy ještě v roce 1352, kdy chtěl zřídit biskupství pro severní Čechy, čímž by vzrostl počet pražských sufragánů nad zákonné minimum dvou. Prošetřením celé záležitosti byli pověřeni Arnošt z Pardubic, vratislavský biskup Přeclav z Pohořelé a olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi. Jelikož šlo o osoby, které měly ke Karlovi úzký vztah, nelze předpokládat negativní stanovisko. Tento plán však nedosáhl svého uskutečnění, důvodem mohl být i Karlův malý zájem o tento projekt.⁹⁶

Nepodařilo se mu také spojit teritoriálně světskou a církevní správu na území celé České koruny, což bylo nepochybně jeho snem. Korunní země, tj. Horní Lužice, Dolní Lužice, Slezsko, Braniborsko, Chebsko a državy v Horní Falcí, patřily pod správu jiných biskupství a arcibiskupství. Slezská knížectví spadala pod diecézi vratislavskou, součást hnězdenského arcibiskupství. Do hnězdenské arcidiecéze patřilo též biskupství Lebus (od roku 1373 se sídlem ve Fürstenwalde z důvodu krátké války mezi Karlem a braniborským markrabětem Otou), které zahrnovalo území Braniborska. Další tři braniborská biskupství, tzn. Brandenburg nad Havelem, Havelberg a Halberstadt, podléhala magdeburskému metropolitovi, stejně jako míšeňské biskupství, pod nějž spadaly obě Lužice. Državy v Horní Falcí byly rozděleny mezi eximované biskupství v Bamberku a biskupství řezenské, které bylo součástí salzburské arcidiecéze. Pod řezenského biskupa spadalo též Chebsko.⁹⁷

⁹⁵ O zřízení pražského arcibiskupství se již dříve pokoušeli Břetislav I. roku 1040, Přemysl Otakar I. roku 1204, biskup Ondřej roku 1221 a Přemysl Otakar II. v roce 1268, ale bezvýsledně. Do roku 1344 tak české země patřily do mohučské arcidiecéze. V době zřízení pražského arcibiskupství byl mohučským metropolitou Jindřich z Virneburgu, na nějž jako na přívržence Ludvíka Bavora byla uvalena klatba.

⁹⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Karel IV. a církev*, s. 165; Táž, *Církevní politika Karla IV.*, s. 104–105.

⁹⁷ BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa*, s. 60–61; BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny země Koruny české IVb*, s. 63, mapka s. 67.

Do této církevně správní soustavy se Karel pokusil dvakrát zasáhnout, ve Slezsku a Horní Lužici. Již koncem roku 1348, tedy na samém počátku své vlády, vyslal svého posla k papeži s žádostí o vynětí vratislavské diecéze a její následné připojení do svazku pražské církevní provincie. Poprvé nás o tomto záměru informuje listina Klimenta VI. z ledna 1349, ve které se Svatý otec zmiňuje o přítomnosti Mikuláše z Brna, probošta svatovítské kapituly a Karlova kancléře, jenž jednal v Avignonu o Karlově úmyslu.⁹⁸ Karel se tak pokoušel připoutat Slezsko, jehož území z větší části získal již král Jan, i po církevní stránce. 14. března 1349 opustila Karlovu kancelář další listina, v níž Karel připomenul Klimentovi svoji prosbu a ujistil ho, že mu případné vynětí vratislavského biskupství z hnězdenské církevní provincie nezpůsobí žádnou újmu. I nadále měly být vůči papežské kúrii respektovány všechny povinnosti, včetně placení tzv. svatopetrského halěře.⁹⁹

Svatopetrský halěř neboli denár představoval letitý problém slezského území. Jednalo se o specifický starý poplatek, který polské diecéze platily papeži za jeho ochranu nad teritoriem hnězdenské arcidiecéze. Ohledně placení tohoto poplatku se vedly dohady již v době panování Jana Lucemburského. Slezané se placení vzpírali, a proto na ně byla uvalena Klimentem VI. klatba a interdikt. Po formální stránce spor ukončil ještě jako biskup Arnošt z Pardubic, který byl papežem v srpnu 1343 pověřen, aby přijal přísahu vratislavských měšťanů, že poplatek uhradí.¹⁰⁰ O této při mezi papežskou kúrií a vratislavskou diecézí se zmiňuje samotný Karel ve své autobiografii: „*Když se pak můj otec byl tajně léčil, jel jsem s ním společně do Avignonu k papeži Benediktu XII., abychom se s ním dohodli o penízi svatého Petra, který se odvádí v diecézi vratislavské. Ale ani tehdy nedošlo ke shodě a zůstalo při sporu; později ale přece byla srovnána rozepře, která byla vedena mezi církví římskou a onou diecézí pro řečený peníz.*“¹⁰¹

Proti úmyslu českého krále se postavil jak hnězdenský arcibiskup Jaroslav, tak polský král Kazimír Veliký, jenž by tak ztratil poslední reálnou pozici, kterou Polsko drželo na slezském území. Jejich odpor byl důvodem neustálého odročování celé záležitosti ze strany papeže. Kazimír také poslal do Avignonu svého kancléře Vojtěcha z Opatovce, aby zhatil případnou česko-avignonskou dohodu, která by vedla k jeho

⁹⁸ MVB I, s. 598, č. 1077; LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche*, s. 61.

⁹⁹ MVB II, s. 224–225, č. 564; BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa*, s. 61; BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny země Koruny české IVb*, s. 63; SCHULTE, Lambert, *Die Exemption*, s. 10.

¹⁰⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Arnošt z Pardubic: arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha 2008, s. 44; LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche*, s. 62; SCHEFFLER, Willy, *Karl IV. und Innocenz VI.*, s. 44.

¹⁰¹ *Vlastní životopis*, s. 129.

neprospěchu.¹⁰² Polský král se dokonce sešel s Karlem ve Vratislavi v říjnu roku 1351, kde spolu zřejmě jednali o případné možnosti vratislavskou diecézi rozdělit, ale již 15. listopadu musel Karel jménem svým i svých nástupců slíbit vratislavskému biskupovi Přeclavovi, že biskupství děleno nebude.¹⁰³

Nelze ovšem tvrdit, že by Karlovo úsilí o exempci vratislavského biskupství narušilo dobré vztahy mezi ním a biskupem Přeclavem, jenž se již v době vlády krále Jana účastnil některých významných panovnických aktů, například položení základního kamene svatovítského chrámu. Dalo by se dokonce hovořit o opaku, neboť Karel přistoupil k posílení osobního vztahu biskupa k českému králi a Přeclav se stal dokonce královým kancléřem (1351–1353/1354), čímž započala jejich vzájemná spolupráce. Přeclav přestal pobývat u panovnického dvora od roku 1361, jak ale uvádí Mlada Holá, příčina nemusela mít politické pozadí, nýbrž mohla být výrazem nechuti stárnoucího biskupa cestovat. Až do biskupovy smrti roku 1376 zůstaly vztahy mezi ním a císařem i nadále dobré.¹⁰⁴

Ani setkání s Kazimírem a dalšími středoevropskými panovníky ve Vídni v květnu 1353, kteří tu jednali o Svídnicku a Javorsku, nepřineslo změnu. Karel si postupně uvědomoval beznadějnost svého plánu, proto se v květnu 1355, krátce po své korunovaci císařem, z Pisy obrátil na papeže Inocence VI. s požadavkem o navrácení všech dokumentů, které se týkaly závazku platit svatopetrský halěr.¹⁰⁵ Papež s vyřízením jeho požadavku nespěchal, proto se Karel znovu domáhal navrácení listiny v září 1356 prostřednictvím poselstva Burcharda z Magdeburku.¹⁰⁶ Inocenc mu vyhověl až roku 1357.¹⁰⁷ 26. července 1360 se Karel zavázal polskému králi Kazimírovi, že nebude už nadále usilovat o vynětí vratislavského biskupství z moci hnězdenského arcibiskupa, přesto Kazimír zůstával i nadále vůči Karlovi nedůvěřivý, proto se na konci roku 1364 obrátil na papeže Urbana V. s dotazem, zda Karel svůj slib neporušil. Papež ho ale ujistil, že nikoli.¹⁰⁸ Vratislavská diecéze tak zůstala součástí hnězdenské arcidiecéze až do roku 1821.

¹⁰² LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche*, s. 62; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Arnošt z Pardubic*, s. 45.

¹⁰³ *UGBB*, s. 308–309, č. 280; *LBUS* II, s. 216–217, č. 23; *RŠ* IV, s. 17, č. 39; *RBM* V/3, s. 566, č. 1180; *RI* VIII, s. 144, č. 1429; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 154, č. 2620; SCHULTE, Lambert, *Die Exemption*, s. 10.

¹⁰⁴ HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 83–87.

¹⁰⁵ *RBM* VI/1, s. 22–23, č. 32; *RI* VIII, s. 171, č. 2119a.

¹⁰⁶ *MVB* II, s. 199–200, č. 485.

¹⁰⁷ BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa*, s. 62.

¹⁰⁸ LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche*, s. 64. Ke Karlovu úmyslu též BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993, s. 111; ANTONÍN, Robert – JIRÁSEK, Zdeněk – FUKALA, Radek, *Slezsko v dějinách českého státu I, od pravěku do roku 1490*, Praha 2012, s. 283–284.

Po neúspěšném pokusu o připojení vratislavského biskupství obrátil Karel svoji pozornost na Horní Lužici, kterou získal již král Jan připojením Budyšínska roku 1319 a o deset let později Zhořelecka, které mu bylo odstoupeno Jindřichem Javorským. V roce 1354 se Karel pokusil zřídit nové, pražské arcidiecézi podřízené biskupství v Budyšině, jehož základem se měla stát zdejší kolegiální kapitula, jež byla založena míšeňským biskupem Brunem II. v první polovině 13. století. Papež Inocenc VI. se proto 25. února 1354 obrátil na bamberského biskupa Lupolda z Bebenburgu, již zmiňovaného Přeclava z Pohořelé a lebuského biskupa Jindřicha Bantsche (Banze) a nařídil, aby mu podali zprávu o stavu správy a financí budyšínské kapituly a vyjádřili se k možnostem založení nového biskupství. Inocenc též tlumočil Karlovo ujištění o kompenzaci případných ztrát, které by míšeňskému biskupství realizací králova záměru vznikly.¹⁰⁹

Lze se jen domýšlet, proč tento plán nedosáhl svého naplnění. Jelikož Inocenc oslovil biskupy, kteří byli zároveň Karlovými podporovateli, není důvod očekávat z jejich strany záporné stanovisko. Též míšeňský biskup Jan I. z Eisenbergu, který byl dříve kancléřem míšeňského markraběte z rodu Wettinů, a magdeburský arcibiskup Ota Hessenský patřili ke Karlovým přívržencům. Jan I. z Eisenbergu se dokonce účastnil Karlovy korunovace českým králem v září 1347.¹¹⁰ V tomto případě je vcelku nepravděpodobné, že by u něj český a římský král vyvolal velké nadšení, jelikož by realizací tohoto plánu došlo k zúžení pravomocí míšeňských biskupů. Od tohoto plánu ustoupil i sám Karel, který obrátil svůj zájem ke své císařské korunovaci.¹¹¹ František Kavka upozorňuje též na ekonomické důvody.¹¹²

Největším úspěchem Karlovy církevně správní politiky ve vedlejších zemích byla papežem Urbanem V. 28. května 1365 udělená hodnost stálého apoštolského legáta (ve jmenovací listině nazvaného jako „*perpetuus apostolice sedis legatus*“) pražskému arcibiskupovi Janu Očku z Vlašimi a jeho nástupcům.¹¹³ V německých oblastech tentýž titul náležel arcibiskupům trevírským, kolínským, mohučským a salcburským. Hodnost stálého legáta, od konce 14. století nazývaného jako „*legatus natus*“, byla na rozdíl od „*legati a latere*“ či „*legati missi*“ vázána na úřad biskupa. Od 16. století postupně vážnost úřadu stálého legáta klesala a dnes se jedná pouze o čestný titul.¹¹⁴ Stálému legátovi příslušelo vykonávat vizitace, svolávat synody, mohl ovlivňovat správu a disponoval též

¹⁰⁹ MVB II, s. 92–93, č. 218; BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa*, s. 63.

¹¹⁰ RI VIII, s. 32, č. 334.

¹¹¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa*, s. 63; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Karel IV. a církev*, s. 165.

¹¹² KAVKA, František, *Karel IV.*, s. 159.

¹¹³ MVB III, s. 274–277, č. 478.

¹¹⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Die Prager Erzbischöfe*, s. 226–227.

soudními pravomocemi. Jak dokázala Zdeňka Hledíková, všech těchto výsad pražští arcibiskupové využívali.¹¹⁵

Tohoto úspěchu Karel dosáhl během jednání se Svatým otcem v Avignonu, kam dorazil s početným doprovodem 23. května.¹¹⁶ Společně jednali o již déle připravovaném tažení proti egyptskému sultánovi, řádění žoldnéřských band ve Francii a Itálii a též o návratu papeže do Říma. Císař tak chtěl zamezit vlivu francouzské politiky na Svatého otce, ale patřičnou roli hrálo též obecné mínění, že přesídlení papeže do Avignonu vedlo k mravnímu úpadku církve a že skutečná náprava může započít až jeho návratem zpět do Říma.¹¹⁷

Dva dny po vydání papežské buly, určující pražského metropolitu stálým legátem, byly vydány další dvě listiny, jež bulu doplňovaly o liturgicko-ceremoniální záležitosti. První přiznávala pražskému arcibiskupovi právo nosit v určité dny pallium, nechat před sebou nosit kříž a udělovat slavná požehnání, a v případech řezenské a míšeňské diecéze též v přítomnosti tamního metropolity.¹¹⁸ Druhá listina rozšířila na území celé legace starší právo svatovítských kanovníků koncelebrovat spolu s arcibiskupem mši s bílou infulí a mitrou.¹¹⁹

Do legace pražského metropolity patřila celá pražská církevní provincie a též eximovaná diecéze bamberská, dále diecéze míšeňská, jež spadala do arcidiecéze magdeburské, a řezenská, jež zůstala po smrti biskupa Fridricha z (Hohen) Zollernu tři roky neobsazená a podléhala arcibiskupovi salzburskému, z jehož moci jako stálého papežského legáta byla vyňata. Od roku 1366 působil v Řezně jako administrátor a od roku 1368 jako biskup Konrád z Heimburgu. Ve všech zmíněných mimočeských oblastech totiž příslušela českému králi řada statků, čímž Karel svoji žádost také zdůvodnil („...*in Bambergensi...ac in Ratisbonensi...et in Misnensi diocesi...sunt plurima castra, terre, ville et loca ad regem Boemie...*“). Poukázal též na nešvary panující uvnitř tamního kléru.¹²⁰ Velice zajímavé jsou také papežské listiny z 30. května, které byly určeny farářům na Rothenbergu v bamberské diecézi, Sulzbachu a Neustadtu an der Waldnaab v diecézi řezenské, v nichž se uvádí, že v příslušných diecézích žijí Češi, kteří jsou neznalí jazyku

¹¹⁵ Tamtéž, s. 240–247.

¹¹⁶ RI VIII, s. 338, č. 4170a.

¹¹⁷ KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika). Díl 2, (1364–1378)*, Praha 1993, s. 17.

¹¹⁸ MVB III, s. 280–281, č. 490; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Die Prager Erzbischöfe*, s. 233.

¹¹⁹ MVB III, s. 284–285, č. 496; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Die Prager Erzbischöfe*, s. 233.

¹²⁰ MVB III, s. 274–277, č. 478; LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche*, s. 66.

německému, a proto mají duchovní umět česky, aby jim mohli podávat útěchu v mateřském jazyce.¹²¹

Tím, že do tohoto svazku bylo zařazeno i míšeňské biskupství, došlo k naplnění Karlova staršího záměru, když se pokoušel zřídít biskupství v Budyšině a dostat tak Horní Lužici po církevní stránce pod kontrolu. Pod kontrolu pražského arcibiskupa se dostala taktéž Dolní Lužice, kterou Karel vyňal z moci braniborských Wittelsbachů a připojil ji k České koruně. V roce 1374 se Karel obrátil na papeže Řehoře XI. (1370–1378) s požadavkem o rozšíření legace pražského metropolity o diecéze Brandenburg, Havelberg, jež spadaly do magdeburské arcidiecéze, a Lebus, podléhající arcibiskupovi hnězdenskému. Žádost zdůvodnil připojením Braniborska k České koruně a v zemi panujícími nešvary. 4. prosince papež pověřil svého vyslance Thomase de Amannatis, jenž měl prozkoumat všechny okolnosti a vyjádřit se k rozšíření legace. Tím patrně celá záležitost skončila, neboť jeho stanovisko je neznámé.¹²²

Co se týká hmotného zabezpečení pražského arcibiskupa jako stálého legáta, za hranicemi Čech mu náleželo městečko Luhe, ležící v řezenské diecézi, které daroval Karel IV. Janu Očku z Vlašimi roku 1373 včetně úroku z tamního lesa. Až do konce 14. století bylo ve vlastnictví pražských arcibiskupů, jejichž pobyt v tomto městečku ale nelze prokázat. Za úřadování arcibiskupa Olbrama ze Škvorce bylo městečko dáno na pět let do zástavy Jindřichu a Albrechtovi z Wernberka. Zřejmě ale bylo městečko v zástavě delé, jelikož ani Olbramům nástupce Zbyněk Zajíc z Hazmburka, ani Albík z Uničova nevydali pro Luhe žádnou listinu. Až poslední předhusitský arcibiskup Konrád z Vechty potvrdil Luhe privilegia, která mu kdysi udělil Jan z Jenštejna.¹²³

Výkon legátské funkce pražských arcibiskupů začal zanikat od roku 1399, kdy na základě buly Bonifáce IX. (1389–1404) z 12. prosince bylo míšeňské biskupství na přání míšeňského markraběte a se souhlasem krále Václava IV. vyňato z moci magdeburského arcibiskupa a též z legace pražského metropolity. Pro řezenskou a bamberskou diecézi znamenal definitivní konec rok 1421, počátek stočtyřicetileté sedisvakance pražského arcibiskupského stolce.¹²⁴

Ze soudobých historiografických děl české provenience lze nalézt zmínky o stálém legátovi v kronice Beneše Krabice z Weitmile a v díle opatovického opata Neplacha, který

¹²¹ *MVB* III, s. 282, č. 491, 492; BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika*, s. 75.

¹²² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Die Prager Erzbischöfe*, s. 235–236; LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche*, s. 88; BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa*, s. 71–72.

¹²³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Die Prager Erzbischöfe*, s. 236–237.

¹²⁴ Tamtéž, s. 255.

ovšem zaměnil diecézi bamberskou za braniborskou. Též se zmiňuje o vynětí řezenské diecéze z legátské pravomoci salzburského arcibiskupa a legátských právech, která pražskému arcibiskupovi příslušela, tzn. právo nechat před sebou nosit kříž, dávat slavnostní požehnání a nosit pallium.¹²⁵ Beneš Krabice z Weitmile se dále zmiňuje také o darech, které papež poslal pražskému arcibiskupovi na znamení jeho legátství. Beneš Krabice píše: „*A na znamení tohoto legátství poslal pan papež zmíněnému panu Janovi, arcibiskupu pražskému, stříbrný pozlacený kříž, široký černý klobouk a kápi z tmavočerného sukna, aby těchto odznaků užíval on a jeho nástupci na území svého legátství.*“¹²⁶

¹²⁵ *Kroniky doby Karla IV.*, s. 550.

¹²⁶ Tamtéž, s. 236.

4 Karel IV. zakladatelem

4.1 Vymezení pojmu fundace

Emil Funczik definoval ve svém *Malém teologickém lexikonu* fundaci jako majetek v hotovosti nebo v nemovitosti, který jakýmkoli způsobem dostala církevní osoba a který je vždy spojený s věčnou nebo dlouhodobou povinností za roční výnosy tohoto majetku konat určené církevní úkony.¹²⁷ Podobně definoval fundaci, jakožto majetek věnovaný církvi, jehož darování bylo většinou vázáno na dlouhodobé konání obřadů nebo liturgických úkonů, Pavel Černý v *Malém slovníku církevněpolitické a náboženské terminologie*.¹²⁸ Zdeňka Hledíková ve své studii přijala definici Funczikovu, přičemž ji ještě dále rozvedla. Uvedla, že pro vrcholně a pozdně středověké poměry tento pojem prakticky splývá s pojmem právnické osoby, která byla tvořena jednak společenstvím osob (*universitas personarum*), které jsou navzájem vázány určitými pravidly, tak hmotným nadáním (*universitas bonorum*). V tomto pojetí termín fundace prakticky zahrnuje kláštery a kapituly. Důvodem pro založení kláštera, či kapituly mohl být zbožný úmysl, tj. zajistit trvalou památku zakladatelovu, nebo nově vzniklá instituce mohla mít funkci mocenské opory.¹²⁹ Podpora církve a zakládání církevních institucí taktéž patřilo k předním činnostem středověkého panovníka. Jak uvádí Zdeňka Hledíková ve svém dalším příspěvku věnovanému fundacím, založil Karel IV. za 44 let svého vladařského působení v zemích Koruny české, v německých zemích a v Itálii na 16 samostatných nebo větších církevních korporací, přičemž autorka v tomto příspěvku užívá pojmu fundace pro nově založené duchovenské sbory, které měly alespoň tři členy, do toho součtu nezahrnula oltáře, jednotlivé kapitulní prebendy kanovnické nebo prelátské a nesamostatné sbory při pražské kapitule (např. žaltářníky).¹³⁰ Pro potřeby této práce jsou zásadní ty církevní instituce, které Karel založil v korunních zemích, respektive ve Slezsku a Horní Lužici: klášter augustiniánů eremitů ve Vratislavi a klášter celestinů na hradě Ojvín v Žitavsku, které tehdy bylo ovšem součástí Českého království. I přes tuto skutečnost bych rád celestinský klášter na Ojvíně do práce zahrnul, jelikož od roku 1412 bylo Žitavsko spravováno z Horní

¹²⁷ FUNCZIK, Emil, *Malý teologický lexikon*, Bratislava 1977, s. 158–159.

¹²⁸ ČERNÝ, Pavel, *Malý slovník církevněpolitické a náboženské terminologie*, Praha 1981, s. 51.

¹²⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Fundace českých králů*, s. 106.

¹³⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Karlovy církevní fundace a koncepce jeho vlády*, in: Mezinárodní vědecká konference Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR: materiály z plenárního zasedání a ze sekce historie, ed. SVATOŠ, Michal, Praha 1981, s. 143.

Lužice a v roce 1424 došlo ke splynutí hranic mezi Žitavskem a Horní Lužicí,¹³¹ přičemž vazby mezi těmito územními celky existovaly již dříve, tedy i v době panování Karla IV.

4.2 Založení kláštera augustiniánů eremitů ve Vratislavi

Počátky řádu augustiniánů eremitů lze spatřovat v eremitském hnutí, které se od 11. století šířilo v severní a střední Itálii. Za skutečný vznik tohoto řádu však musí být považováno až století 13. V roce 1243 pověřil papež Inocenc IV. kardinála Richarda Annibaldiho, aby sjednotil, s výjimkou vilemitů, všechny eremitské skupiny v Toskánsku. V březnu 1244 se konala ustanovující kapitula, přičemž řádová tradice a oficiální řádové dějepisectví označují tento rok za datum vzniku řádu a papežskou bulu *Incumbit nobis* za jeho zakládací listinu. I přes tuto skutečnost je třeba posunout vznik řádu až do roku 1256, neboť všechny papežské buly a privilegia z let 1243–1255 nebyly adresovány řádu augustiniánů eremitů, ale jednotlivým eremitským kongregacím. V roce 1256 se v římském kostele Sancta Maria del Popolo shromáždili představitelé toskánských eremitů, jambonitů, vilemitů, anconských brettinů a několika dalších kongregací a dohodli se na vzniku nového řádu. Tento nový řád, jenž přijal řeholi sv. Augustina, byl potvrzen papežskou bulou Alexandra IV. *Licet ecclesiae catholicae* z 9. dubna téhož roku. Vilemité se však tomuto sjednocení intenzivně bránili, definitivně byli do řádu integrováni až o deset let později. Již do druhé poloviny 13. století docházelo ke změně orientace řádu, neboť augustiniáni začali opouštět poustevny a usazovat se ve městech. Na počátku 14. století se na základě buly Bonifáce VIII. zařadili mezi žebravé řády, což však vedlo ke střetům v otázce zachování chudoby. Od tohoto století rovněž řádoví teologové jako zakladatele řádu uvádějí sv. Augustina. Centrem působení tohoto řádu byla Itálie, ale nové domy vznikaly též ve Španělsku, Francii, Anglii, v německých oblastech, ale i v českých zemích, do kterých se řád augustiniánů eremitů rozšířil na počátku 60. let 13. století.¹³² Řeholním oděvem je černý hábit s dlouhou kapucí a koženým řemenem. Při slavnostních příležitostech se užívají široké navlečené rukávy.¹³³

V porovnání s dominikány či františkány sehráli augustiniáni eremité ve Slezsku menší roli. Setkáváme se s nimi již na konci 13. století, kdy náleželi do provincie bavorské, která zahrnovala kláštery na území Bavorska, Rakouska, Čech, Moravy, Slezska, Polska,

¹³¹ NĚMEC, Richard, *K pojmu rezidence*, s. 219; Týž, *Caroli IV. imperatoris romani fundatio*, s. 4; Týž, *Mons Paraclleti*, s. 219–220.

¹³² ŠMERAL, Jiří, *Řád augustiniánů eremitů na Moravě v předhusitské době*, Olomouc 2008, s. 7–9; REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 1–3.

¹³³ VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 106.

Litvy a Rusi, a v rámci níž tvořily slezské kláštery oddělený slezský vikariát. První slezský klášter augustiniánů eremitů vznikl před rokem 1294 ve městě Grodków a druhý v roce 1299 v Chojnówě (německy Haynau). Další významný augustiniánsko eremitský klášter se nacházel v Dzierżoniówě (německy Reichenbach), který byl zřízen v letech 1329–1349.¹³⁴

Pro tuto práci je však klíčový klášter augustiniánů eremitů s kostelem sv. Doroty ve Vratislavi, ležící při ulici Svídnické, neboť byl založen českým králem Karlem IV. Zařadíme-li tuto Karlovu fundaci do kontextu doby, jednalo se o období, které sneslo na Vratislav a její obyvatelé pohromy v podobě moru a dvou požárů, v roce 1342 a 1344.¹³⁵ První zprávou o založení kláštera je listina z 24. listopadu 1351 vydaná během Karlova pobytu ve Vratislavi, kterou panovník propůjčil augustiniánům eremitům pozemky, jejichž dřívějším vlastníkem byli vratislavští měšťané Johann Stille a Jakob Reynfrid („*aream illam, que olim fuit Johannis dicti Stille civis Wratislaviensis*“).¹³⁶ Důležité je upozornit, že mniši pozemky zakoupili ze svých vlastních prostředků! Karel vyvázal nově založený klášter z městské jurisdikce, osvobodil jej od daní a všech dalších nákladů a břemen města, „*ut fratres...plena gaudeant ecclesiastica libertate*“. Mezi svědky Karlova zbožného aktu jsou uvedeni představitelé slezské šlechty, jako například Boleslav III. Břežský, Konrád Olešnický, Kazimír Těšínský, Bolek II. Svídnický či Václav Lehnický.¹³⁷ O počátku výstavby i jejím dokončení neexistují žádné písemné zprávy, přesto lze za první stavební rok považovat rok 1352.¹³⁸ Stavba měla být dokončena z almužen a darů dobrosrdečných lidí a také Karla IV.¹³⁹

Karlův počin byl potvrzen 24. dubna 1354 papežem Inocencem VI., přičemž není opomenuta ani královna Anna, která se však potvrzovací listiny ze strany papeže nedožila, zemřela totiž v únoru 1353 („*per ipsum regem et clare memorie Anam reginam Romanorum*“). Papež rovněž vzal bratry i jejich vlastnictví pod svoji ochranu.¹⁴⁰ V papežské listině se uvádí, že kostel je zasvěcen sv. Václavovi, což nepochybně souviselo

¹³⁴ MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 337–338; REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 4.

¹³⁵ REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 4; NÖSSELT, Friedrich August, *Breslau und dessen Umgebungen: Beschreibung alles Wissenswürdigsten für Einheimische und Freunde*, Breslau 1833, s. 105.

¹³⁶ Jakob Reynfrid není ovšem v zakládací listině výslovně uveden, jeho jméno se objevuje až v potvrzovací listině Karla IV. z roku 1361.

¹³⁷ RI VIII, s. 114, č. 1434; REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 379–380; RŠ II, č. 558, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0558.html> [náhled 25. 3. 2018].

¹³⁸ PETRÁKOVÁ, Romana, *Vratislav v době Karla IV. a Václava IV.*, s. 60.

¹³⁹ REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 8; BURGERMEISTER, Ludwig – GRUNDMANN, Günter, *Die Kunstdenkmäler der Provinz Niederschlesien, Bd. 3*, Breslau 1934, s. 107.

¹⁴⁰ MVB II, s. 100–101, č. 239; REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 14.

s šířením svatováclavského kultu za hranice Českého království, sv. Stanislavovi, patronovi Polska, a sv. Dorotě („*locus sanctorum Wenceslai, Stanizlai et Dorothee*“).¹⁴¹ Ale již v roce 1387 se uvádí sv. Dorota jako jediná patronka kostela.¹⁴² 24. dubna 1354 byla v papežské kanceláři vystavena další listina, která přikazovala vratislavskému biskupovi, aby založení augustiniánsko eremitského kláštera potvrdil.¹⁴³

Roku 1361 Karel konfirmoval znění zakládací listiny z roku 1351. Podle ní založil kostel ve jménu sv. Václava, mučedníka a patrona Českého království („*monasterium...sub nomine et titulo glorigi martiris sancti Wenceslai patroni regni nostri Boemie rite fundavimus...*“). Rovněž bylo vzpomenuáno na měšťany Johanna Stille a Jakoba Reynfrida, kteří dříve vlastnili pozemky, na nichž se klášter nalézal („*monasterium super areis bene memorie Johannis Styllonis et Jacobi Reymfridi*“). Konfirmoval také „*ipsas literras*“. Rovněž vzal mnichy pod svoji ochranu. Mezi svědky se objevují tehdy litomyšlský biskup Jan ze Středý či Zbyněk Zajíc z Hazmburka, nejvyšší mistr královské komory.¹⁴⁴

Romana Petráková, která se ve svých pracích věnuje samotnému aktu založení, upozorňuje, že by mohlo být problematické spojovat založení kláštera s upomínkou na jednání mezi Karlem a polským králem Kazimírem. Panovníci tehdy jednali o vynětí vratislavského biskupství z moci hnězdenského arcibiskupství a následném připojení do svazku pražské církevní provincie. Jednání ale skončilo neúspěšně. Vedle toho lze za argument považovat fakt, že Kazimír není v zakládací listině ani jmenován, ani uveden mezi svědky.¹⁴⁵ Je možné předpokládat, že vratislavský klášter měl fungovat jako spojnice s dalšími řádovými domy v tu dobu vznikajícími na cestě do Polska. Z Karlovy iniciativy byla v roce 1357 zřízena česko-polská provincie augustiniánů eremitů, jež se však neudržela. Je pravděpodobné, že postupná expanze řádu směrem na polské území byla

¹⁴¹ *MVB* II, s. 100–101, č. 239; *RŠ* II, č. 1032, dostupné z: <http://www.dokumentyaslaska.pl/korta/02/1032.html> [náhled 25. 3. 2018]. Stručná zmínka též *RBM* V/4, s. 807, č. 1832.

¹⁴² REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 12; BURGERMEISTER, Ludwig – GRUNDMANN, Günter, *Die Kunstdenkmäler der Provinz Niederschlesien*, s. 107.

¹⁴³ *MVB* II, s. 102, č. 242.

¹⁴⁴ REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea*, s. 381. 24. listopadu 1360 měl Karel konfirmovat hranice kláštera, o čemž se ovšem ani starší, ani současná literatura nezmiňuje. *RBM* VII/3, s. 421, č. 693; *RI* VIII, s. 280, č. 3428.

¹⁴⁵ PETRÁKOVÁ, Romana, *Kostel sv. Doroty*, s. 136; Táž, *Herrschaftliche Repräsentation und sakrale Architektur in Breslau*, s. 294; Táž, *Herrschaftliche Repräsentation*, s. 348. Bogusław Czechowicz konstatuje, že založení kláštera augustiniánů eremitů upomínalo na setkání Karla IV. s Kazimírem Velikým a hnězdenským arcibiskupem. Podle Czechowicze měla ovšem fundace také vyvážit stará knížecí založení, resp. zařadit Karla IV. do řady vládců Vratislavi, kteří tu vybudovali četné kláštery. CZECHOWICZ, Bogusław, *Dvě centra v Koruně: Čechy a Slezsko na cestách integrace a rozkolu v kontextu ideologie, politiky a umění (1348–1458)*, České Budějovice 2011, s. 42.

projevem tichého a nenápadného sledování východní politiky, kterou Karel nepustil zcela ze zřetele.¹⁴⁶

I když těžištěm této kapitoly jsou primárně fundace Karla IV. ve Slezsku a Horní Lužici, rád bych zmínil i dvanáctičlenný mansionářský sbor, který po vzoru pražských mansionářů zřídil vratislavský biskup Přeclav z Pohořelé, o čemž se zmiňuje Beneš Krabice z Weitmile.¹⁴⁷ Přeclavova fundace je zmíněna z toho důvodu, že Karel IV. 21. května 1354 dovolil biskupovi koupit 50 hřiven věčného platu k dotování sboru.¹⁴⁸ Pro vratislavské mansionáře byla určena mariánská kaple uvnitř tamní katedrály, ve které byl biskup Přeclav, jenž zemřel v roce 1376, pohřben.¹⁴⁹

4.3 Založení kláštera celestínů na hradě Ojvín

Stejně jako v předchozí podkapitole bych rád započal tuto část základními údaji o celestinském řádu. Celestini (latinsky Congregatio Coelestinorum neboli Ordo Coelestinensium) představovali reformovanou odnož řádu sv. Benedikta, která kladla důraz na poustevnický způsob života, modlitbu a práci, projevovala zvláště silnou úctu k Duchu svatému, zabývala se soustavnou vědeckou prací a prosazovala touhu po životě v soukromí cel a po individuálních možnostech studia. Celestini se řídili řeholí sv. Benedikta, jež však byla obohacena o zvyklosti františkánů spirituálů, kteří očekávali příchod Ducha svatého. Na rozdíl od černých mnichů bývali celestini oděni do bílého hábitu s opaskem, jenž byl doplněn černým špakulířem s černou kapucí. Hlavním sídlem řádu byl klášter S. Spirito in Monte Morrone u Sulmony se statutem opatství, přičemž ostatní řádové domy měly statut převorství v čele s převorem, jehož zástupce se nazýval podpřevor.¹⁵⁰

Kořeny řádu sahají do poloviny 13. století, konkrétně do roku 1254, kdy Pietro Angeleri del Morrone (Murrhone), proslulý asketa, zřídil v italských Abruzzách malou osadu poustevníků s modlitebnou. O čtyřicet let později byl Pietro zvolen papežem a přijal jméno Celestin V. Jeho pontifikát, z většiny věnovaný péči o bratry sv. Ducha, tj. celestiny,

¹⁴⁶ PETRÁKOVÁ, Romana, *Kostel sv. Doroty ve Vratislavi*, s. 137; Táž, *Herrschaftliche Repräsentation und sakrale Architektur in Breslau*, s. 294–295; Táž, *Herrschaftliche Repräsentation*, s. 348; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Fundace českých králů*, s. 123.

¹⁴⁷ *Kroniky doby Karla IV.*, s. 206.

¹⁴⁸ *RI VIII*, s. 147, č. 1854; *RBM V/4*, s. 815–816, č. 1849; *RŠ II*, č. 1041, dostupné z: <http://www.dokumentyaslaska.pl/korta/02/1041.html> [náhled 25. 3. 2018]; KUTHAN, Jirí – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 713.

¹⁴⁹ BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia*, s. 416.

¹⁵⁰ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. Díl 2., Sv. 2.*, Praha 2004, s. 351–352.

trval ale pouhých pět měsíců a osm dní, po nichž na svůj úřad abdikoval. Po abdikaci ho nechal jeho nástupce Bonifác VIII., jenž se bál případného schizmatu, dopravit na hrad Castello di Fumone nalézající se východně od Říma, kde svého předchůdce držel v internaci. Jeho vězeňská kobka byla upravena na pustevnu, kterou si Pietro tak přál. Zemřel tu v květnu 1296 na infekci z abscesu. V květnu 1313 byl Celestin na nátlak francouzského krále Filipa Sličného v Avignonu kanonizován papežem Klimentem V.¹⁵¹ Celestinský řád se rychle šířil, již na konci 14. století pojímal v Itálii a Francii 150 klášterů a ve století následujícím se stal nejrozšířenějším francouzským řádem, ale od 16. století začal řád upadat, všechny pokusy o jeho reformu skončily bez úspěchu a v roce 1809 byl v Itálii zrušen poslední klášter tohoto řádu.¹⁵²

Do českých zemí byli celestini uvedeni Karlem IV., jenž tento řád pravděpodobně poznal během svého pobytu v Avignonu u papeže Urbana V. roku 1365. Přestože si celestini začali stavět svůj klášter Vallis clause v Avignonu až od let 1393–1394, nelze vyloučit, že tam působili již dříve. Tudíž je možné, že se s nimi Karel mohl skutečně seznámit během svého pobytu v Avignonu.¹⁵³ Do Prahy měl císař s sebou přivést dva mnichy.¹⁵⁴ Starší literatura rovněž uvádí, že rušná Praha celestinům nevyhovovala, a dokonce se chtěli navrátit zpátky. Nakonec se je Karel rozhodl umístit na horu Ojvín.¹⁵⁵ Jan z Gubenu poznamenává: „*sy wolden nicht wonen zu Prage....und wolden wedir czihen gegin Auion.*“.¹⁵⁶

Než ovšem přistoupím k založení celestinského kláštera, rád bych uvedl několik základních údajů o tamním hradě. Ojvínský hrad, jehož ruiny se až do dnešních chvil tyčí mezi skalami v blízkosti Žitavy, původně střežil tzv. Lipskou cestu, jež směřovala od Žitavy přes Českou Lípu do Litoměřic a dále ku Praze. Jeho strážní funkce ovšem byla oslabena podporou Žitavské cesty ze strany Karla IV., na kterou přesunul těžiště obchodního ruchu z cesty Lipské. Strážní funkce byla svěřena v roce 1357 založenému

¹⁵¹ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, Díl 2., Sv. 2.*, s. 352–356.

¹⁵² WOJNICZ, Joanna, *Burg- und Klosteranlage Oybin*, Dresden 2002, s. 6.

¹⁵³ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, Díl 2., Sv. 2.*, s. 357; SPEER, Christian, *Die Bedeutung der Cölestiner für die Frömmigkeitspraxis städtischer Eliten im Spätmittelalter*, in: Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), ed. BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2010, s. 297. Jan z Gubenu ve své kronice uvádí: „...*dy waren monche, dy hysen Celestini, vnd hatten ein clostir czu Avion, in dem der keyser hatte ofte messe gehort...*“.*SRL I*, s. 18.

¹⁵⁴ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, Díl 2., Sv. 2.*, s. 357; PESCHECK, Christian Adolph, *Kleine Chronik des Oybins*, s. 5; MOSCHKAU, Alfred, *Ritterburg und Kloster Oybin im Zittauer Gebirge. Deren Beschreibung und Geschichte*, Oybin 1888, s. 42.

¹⁵⁵ PESCHECK, Christian Adolph, *Geschichte der Cölestiner des Oybins*, Zittau 1840, s. 15; PESCHECK, Christian August, *Der Oybin bey Zittau*, Zittau – Leipzig 1804, s. 70–71.

¹⁵⁶ *SRL I*, s. 19.

hradu Karlsfriedu, též zvanému Neuhaus.¹⁵⁷ Ojvínský hrad byl vystavěn Chvalem z rodu Ronovců ve 13. století a jeho syn Jindřich z Lipé mezitím zpustlý hrad obnovil roku 1312. Významné stavební počiny spadají do doby vlády Karla IV. V roce 1364 si Karel nechal na Ojvíně vystavět palác,¹⁵⁸ dříve než tak ovšem mohl učinit, musel z Ojvína vyhnat loupeživé rytíře.¹⁵⁹

Pro potřeby této práce je ovšem stěžejní tamní celestinský klášter, umístěný na skalním masivu, o jehož založení se zmiňují dva soudobí kronikáři, žitavský městský písař Jan z Gubenu, jehož německy psaná kronika s latinskými interpolacemi se dochovala v originále,¹⁶⁰ a již zmiňovaný Beneš Krabice z Weitmile,¹⁶¹ jenž k roku 1366 poznamenal: „*V téže době pan císař Karel založil nový klášter na svém hradě Ojvíně u Žitavy a umístil v něm mnichy, kteří se nazývají celestýni, a dostatečně se postaral o jejich udržování a životní potřeby.*“¹⁶² Právě Beneš Krabice z Weitmile je jedním z kronikářů, který se ve své kronice zmínil též o abdikaci papeže Celestina V. „*Léta Páně 1295 svatý Celestin, pohnut milostí převeliké poníženosti, se v prvním roce svého pontifikátu v Neapoli vzdal vrcholu apoštolské důstojnosti, prý po domluvě papeže Bonifáce VIII., který po něm nastoupil v papežství.*“ Vzápětí podotkl, že byl Celestin kanonizován papežem Klimentem V., ovšem s uvedením chybného roku.¹⁶³

Ačkoli se záznam Beneše Krabice z Weitmile, stejně jako Jana z Gubenu, vztahuje k roku 1366,¹⁶⁴ zakládací listinu pro klášter vydal Karel IV. až 17. března 1369 v italské Luce během návratu ze své druhé římské jízdy, podle níž zřídil na svém hradě Ojvíně nový klášter ke cti a vážnosti všemohoucího Boha, svatého Ducha, blahoslavené Panny

¹⁵⁷ NĚMEC, Richard, *Žitavská cesta*, s. 215, 222; BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české IVa*, s. 495.

¹⁵⁸ NĚMEC, Richard, *K pojmu rezidence*, s. 220–221; Týž, *Mons Paracliti*, s. 220–221.

¹⁵⁹ HASSE, Hermann Gustav, *Geschichte der sächsischen Klöster*, s. 227.

¹⁶⁰ Kronika, i když má blíže k historiografickému typu radních analů, pochází z třetí čtvrtiny 14. století a je tedy nejstarším městským historiografickým dílem vzniklým na území Českého království. Text kroniky zůstal uzavřen a až v roce 1417 k němu zasedl jiný písař. I když svou kroniku zahájil Jan z Gubenu legendárním vyprávěním o založení města Přemyslem Otakarem II., jako nejcennější se jeví vylíčení doby, kterou sám prožil, tj. zhruba od roku 1360. Ke kronice blíže BOBKOVÁ, Lenka, *Výtah z českých dějin v žitavské kronice Jana z Gubenu*, in: MHB 20/1, 2017, s. 121–140. Stručná zmínka BOBKOVÁ, Lenka – BŘEZINA, Luděk – ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008, s. 95.

¹⁶¹ Zmínky o založení celestinského kláštera na Ojvíně lze nalézt též v řadě mladších kronik, například v díle Václava Hájka z Libočan, který ovšem zaměňuje celestiny za benediktiny a uvádí, že na Ojvín přišlo šest mnichů, kdežto Jan z Gubenu píše pouze o dvou. *Kronika česká*, ed. LINKA, Jan, Praha 2013, s. 798.

¹⁶² *Kroniky doby Karla IV.*, s. 238.

¹⁶³ Tamtéž, s. 177. Vedle Beneše Krabice z Weitmile se o svatém Celestinovi taktéž zmínili Petr Žitavský a František Pražský. *Zbraslavská kronika (Chronicon Aulae Regiae)*, ed. HEŘMANSKÝ, František, Praha 1976, s. 101; *Kroniky doby Karla IV.*, s. 67.

¹⁶⁴ Samuel Grosser uvádí, že založení kláštera spadá do roku 1367, ovšem bez jakéhokoli doložení. GROSSER, Samuel, *Lausitzische Merkwürdigkeiten. Darinnen von Beyden Marggraffthümern*, Leipzig – Budisin 1714, s. 83.

Marie, svatého Václava mučedníka a svatého Petra vyznavače a to „*cum omni jure, honore, privilegio, libertate et decentia, sicut caetera monasteria dicti ordinis alibi erecta seu fundata noscuntur.*“¹⁶⁵ Podle zakládací listiny měl klášter stejně jako další kláštery celestinského řádu podléhat „*Venerabili Monasterio Sancti Spiritus de Sulmona*“. Mnichům byla přiřknuta ves Herwigsdorf („*Hervvigsdorff*“) v blízkosti Žitavy („*prope Zittaviam*“) a svobodný statek Drausendorf („*allodium Drozendorff*“), klášter byl rovněž osvobozen od všech daní („*omnibus collectis, steuris, tributis, vectigalibus, angariis, parangariis, oneribus realibus ab personalibus*“), vyjma berně královské („*Berna Regia Boemiae duntaxat excepta*“). Klášter nabyt církevní nezávislosti („*subjecta sit omnimodo Ecclesiasticae liberatati*“), nižší jurisdikce připadla převorovi kláštera, kterou však mohl vykonávat výlučně na klášterním majetku. Vyšší soudní pravomoc nad klášterem si král ponechal. Rovněž vzal mnichy pod svoji ochranu jako dvorní kaplany. Podle listiny měl hrad Ojvín zůstat v trvalém majetku České koruny.¹⁶⁶ Mezi svědky Karlovy listiny figuruje řada významných osobností, Jan ze Středy, kancléř a olomoucký biskup, Jan Soběslav („*Johannes dictus Sobieslaus Moraviae Marchiones*“), hofmistr Petr z Vartenberka či maršálek Bušek z Velhartic.¹⁶⁷

Důležitým historickým pramenem k okolnostem založení celestinského kláštera, jak už bylo zmíněno, je kronika žitavského písaře Jana z Gubenu, který k roku 1366 poznamenal, že se celestiní vydali na cestu z Prahy, kde se celestinům nemělo líbit, do Žitavska o Letnicích. Ty podle Richarda Němce připadly tehdy na 24. května. Celestiní byli ze strany Karla IV. vybaveni listem, kterým císař Žitavským nařizoval, aby přispěli na stavbu kláštera více jak 200 kopami pražských grošů, což Jan z Gubenu popisuje s jistou dávkou zahořklosti, když napsal: „*alzo sint dy monche Celestini komen in daz lant.*“¹⁶⁸ Na výstavbě se též měly podílet kutnohorské doly, které měly vyplácet deset kop pražských grošů týdně („*Der Kayser selbst befahl wochentlich aus dem Kuttenbergischen Berg-Wercks-Amte 10. Schock zu solchen Bau zu zahlen...*“).¹⁶⁹ Ojvínští mniši nabyli listem z 20. prosince 1369 lesy kolem hradu Ojvína, přičemž Žitavští potvrdili, že nebudou

¹⁶⁵ CARPZOV, Johannes Benedictus, *Analecta I*, kap. 22, s. 163–165, příloha B; registry též *Verzeichniss I*, s. 87, č. 425; *Regesta castris et monasterii Oywinensis*, s. 370; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 177–178, č. 316; *RBM VIII/2*, s. 264, č. 373; *RI VIII*, s. 391, č. 4728, v nichž je ovšem chybně považován za klášter cisterciácký. K rozboru listiny NĚMEC, Richard, *Architektura – vláda – země*, s. 228–229.

¹⁶⁶ CARPZOV, Johannes Benedictus, *Analecta I*, kap. 22, s. 164.

¹⁶⁷ Tamtéž, kap. 22, s. 165.

¹⁶⁸ *SRL I*, s. 19; NĚMEC, Richard, *Architektura – vláda – země*, s. 228.

¹⁶⁹ CARPZOV, Johannes Benedictus, *Analecta I*, kap. 22, s. 150; PESCHECK, Christian Adolph, *Kleine Chronik des Oybins*, s. 6.

vznášet žádné nároky na své někdejší vlastnictví, ani vůči Karlu IV., ani vůči ojevinskému klášteru.¹⁷⁰ Rovněž museli odvádět sumu 92 kop z celních příjmů města a hradu Karlsfriedu.¹⁷¹ K roku 1369 je rovněž doložena inspekce Ojvína ze strany Karla IV. a jednání s radou města Žitavy kvůli stížnostem celestinů, kteří byli nespokojeni s postojem města. Císař reagoval ustanovením dvou poručníků, kteří měli dohlížet na záležitosti mnichů. Žitava také musela ojevinským mnichům poskytnout řemeslníky a nádeníky.¹⁷² V roce 1370 vydal Karel IV. pro Ojvín další listinu, jež měla upevnit jeho postavení.¹⁷³ Kolem roku 1370 nechali celestini zřídit hostinec k pohoštění kolemjdoucích.¹⁷⁴ Téhož roku rovněž založení kláštera potvrdil papež.¹⁷⁵

Všechna udělená privilegia Karel následně potvrdil v Norimberku roku 1376, přičemž nařídil městu Žitavě nadále vyplácet 92 kop pražských grošů. Ojevinskému klášteru byla rovněž za 31 kop pražských grošů přiřknuta ves Albrechtsdorf, kterou doposud vlastnil žitavský měšťan Jindřich.¹⁷⁶ 9. května téhož roku potvrdil klášteru udělená práva a donace Václav IV., který tak učinil opětovně 10. září 1408.¹⁷⁷ Do doby vlády krále Václava IV. spadá jak dokončení výstavby kláštera, tak vysvěcení jednolodního klášterního kostela pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna. K vysvěcení došlo 6. listopadu 1384. Kapli na severní straně kostela měl vysvětit sufragán Václav.¹⁷⁸

K ojevinskému klášteru bych nakonec podotkl, že od roku 1378, kdy skončil jeho zakladatel, římský a český král Karel IV., se sloužily za spásu jeho duše mše.¹⁷⁹ Závěrem této kapitoly bych zmínil ještě kapli Božího těla v Žitavě, u níž není přesně známo, zda se nalézala přímo v tamním špitálním kostele sv. Jakuba, anebo se jednalo o samostatnou

¹⁷⁰ PESCHECK, Christian August, *Der Oybin bey Zittau*, s. 118–119, příloha D; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 179, č. 319.

¹⁷¹ SRL I, s. 48; *Verzeichniss I*, s. 87, č. 428; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 178, č. 318.

¹⁷² SRL I, s. 48–49; NĚMEC, Richard, *Architektura – vláda – země*, s. 258; MOSCHKAU, Alfred, *Ritterburg und Kloster Oybin*, s. 42.

¹⁷³ *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 181, č. 331; NĚMEC Richard, *Mons Paraclēti*, s. 236.

¹⁷⁴ PESCHECK, Christian Adolph, *Kleine Chronik des Oybins*, s. 6; Týž, *Geschichte der Cölestiner des Oybins*, s. 105.

¹⁷⁵ VYSKOČIL, Jan Kapristán, *Náboženské poměry v dějinách Žitavska*, in: *Žitavsko v českých dějinách: sborník prací členů Výzkumného vědeckého sboru při Koordináčním hraničním výboru v Praze*, edd. FRINTA, Antonín – ROKYTA, Hugo, Praha 1947, s. 81; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 180, č. 324. Prochno ovšem uvádí, že Karlovu fundaci stvrdil papež Martin V., což není možné.

¹⁷⁶ *Verzeichniss I*, s. 97–98, č. 482; *Regesta castri et monasterii Oywinensis*, s. 370; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 191, č. 376; *RI VIII*, s. 464, č. 5583.

¹⁷⁷ *Regesta castri et monasterii Oywinensis*, s. 370.

¹⁷⁸ NĚMEC, Richard, *Architektura – vláda – země*, s. 229; Týž, *Mons Paraclēti*, s. 237; BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české IVa*, s. 496.

¹⁷⁹ PESCHECK, Christian Adolph, *Kleine Chronik des Oybins*, s. 7; Týž, *Geschichte der Cölestiner des Oybins*, s. 105.

stavbu v areálu špitálu. I když ne nejedná o založení ze strany Karla IV., měla být zřízena s jeho svolením.¹⁸⁰

¹⁸⁰ CARPZOV, Johannes Benedictus, *Analecta I*, kap. 21, s. 142; HRACHOVEC, Petr, *Die Zittauer und ihre Kirchen (ca. 1300–1600)*, netišťená dizertační práce FF UK, Praha 2014, s. 173.

5 Karel IV. a církevní instituce na území Horní Lužice

5.1 Vymezení pojmu donace

Na následujících řádcích bude vícekrát použit pojem donace, proto by bylo vhodné ho nejprve definovat. Pavel Černý definoval donaci jako „*darování církevním institucím*“.¹⁸¹ V současnosti se v českém prostředí donacím, tj. zbožným darům, intenzivně věnuje Zdeněk Vašek, podle něhož představovaly jeden z typických znaků středověké společnosti. Jejich smyslem nebyla jen památka na zemřelé, ale v náboženské rovině jsou navíc spojeny s představou duší trpících v očistci a možností přispět k jejich spáse.¹⁸² Existuje celá řada podnětů k poskytnutí darů, u nichž lze ovšem pozorovat jistou provázanost nebo vzájemnou koexistenci. Za základní lze považovat podnět zbožný, tj. dárcům šlo o přiblížení ke spáse. Neměly by být opomenuty ani důvody reprezentační, hospodářské a politické, případně přítomnost příbuzného v dané instituci.¹⁸³ Formulace podmínek donace se vyvíjela od prosté žádosti o modlitby za spasení, přes přání o zřízení anniversárií až po možnost pohřbení v instituci, jíž byl dar poskytnut.¹⁸⁴ Zdeněk Vašek se rovněž zabývá typologií darů. Z hlediska jejich určení rozlišuje dvě základní skupiny: dary bez stanovení podmínek, tzv. *pro remedio animae*, za něž se má příjemce pouze modlit za duši donátora, a dary se specifikací úkonů, které se váží k naplnění donace. Dále rozlišuje dary na ty, jež připadly obdarované instituci okamžitě, a na ty, které obdržela později.¹⁸⁵ Autor rovněž rozděluje královské donace do tří kategorií, přičemž první dvě skupiny jsou donacím více či méně vzdálené. Do první skupiny řadí královské konfirmace starých práv a druhou kategorii tvoří královské akty vstřícné k církvi, jedná se zejména o imunity či milosti pro církevní instituce.¹⁸⁶

¹⁸¹ ČERNÝ, Pavel, *Malý slovník církevněpolitické a náboženské terminologie*, s. 39.

¹⁸² VAŠEK, Zdeněk, *Zbožné dary šlechty na Moravě v I. polovině 14. století*, in: *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= *Korunní země v dějinách českého státu IV*), Praha 2009, s. 267.

¹⁸³ VAŠEK, Zdeněk, *Zbožné dary šlechty na Moravě*, s. 269–270; Týž, „...aby se jim více líbilo modlit se dnem i nocí za nás“. *Donace v českých zemích ve vrcholném středověku*, netištěná diplomová práce FF UK, Praha 2008, s. 18–22.

¹⁸⁴ VAŠEK, Zdeněk, *Zbožné dary šlechty na Moravě*, s. 269.

¹⁸⁵ VAŠEK, Zdeněk, *Zbožné dary šlechty na Moravě*, s. 271–273; Týž, „...aby se jim více líbilo modlit se dnem i nocí za nás“, s. 18–22.

¹⁸⁶ VAŠEK, Zdeněk, „...aby se jim více líbilo modlit se dnem i nocí za nás“, s. 72–73; Týž, *Zbožné dary v českém středověku*, s. 270–271.

5.2 Kolegiátní kapitula a špitál sv. Ducha v Budyšině¹⁸⁷

Počátky kolegiátní kapituly v Budyšině spadají před 24. červem 1221, kdy je kolegiáta poprvé listině doložena. Franz Schwarzbach ve svém příspěvku ovšem upozorňuje na neexistenci zakládací listiny a zároveň uvádí, že poprvé se budyšínský kanovníci objevili již ve svědečné řadě listiny míšeňského biskupa z března 1218 („*Johannes Budsinensis scolasticus, Lampertus eiusdem ecclesiae canonicus*“), z čehož vyvozuje, že ke zřízení kapituly muselo dojít ještě dříve, snad v roce 1213. Do tohoto roku též kladl založení budyšínského kostela na počátku 17. století Georg Fabricius.¹⁸⁸ Jak už bylo zmíněno, poprvé je budyšínská kapitula doložena 24. června 1221, kdy míšeňský biskup Bruno II. vysvětil nový chór a daroval budyšínskému kostelu ves Schriedefeld u Stolpenu a biskupské desátky v Kunnersdorfu u Löbau.¹⁸⁹ K základnímu vybavení kapituly patřily rovněž příjmy z farního kostela.¹⁹⁰ O ustavení sboru kanovníků svědčí Brunova listina z 22. února 1222, podle níž byla kapitula obsazena sedmi kanovníky. Postupně se však jejich počet navýšil na dvanáct.¹⁹¹

V čele kapituly stál probošt, který ve své osobě spojoval též úřad arcidiacona pro celou zemi, přičemž mohl být vybrán pouze z kanovníků biskupské kapituly v Míšni, kde také často pobýval. Z tohoto důvodu byl pro Budyšín jmenován tzv. „*vicarius perpetuus*“ pro duchovní záležitosti a oficiál pro ostatní agendu. Postupně na významu získal kapitulní děkan, který spravoval celou farnost. Tyto povinnosti byly přeneseny na jednoho z kanovníků, jenž se označoval jako „*plebanus*“ nebo „*parochialis curatus*“. Pro pastorační tamního slovanského obyvatelstva byl určen držitel „*vicariae Slavicae*“.¹⁹²

Nejstarší budyšínský kostel byl původně zasvěcen sv. Janu Křtiteli, přičemž je zajímavé, že nový chór kostela byl vysvěcen právě na svátek tohoto světce, tedy 24. června (1221). Ke změně patrocinia došlo v době zřízení kapituly, z důvodu nedostatku pramenů nelze ovšem určit přesné datum. Poprvé se objevil sv. Petr jako patron budyšínského kostela společně se sv. Janem Křtitelem v listině z roku 1237. Podle Franze Schwarzbacha

¹⁸⁷ O Karlově úmyslu zřídit v Budyšině biskupství viz kapitola Církevní správa České koruny a Karlova církevní správní politika v Horní Lužici a ve Slezsku. Ačkoli je tato část práce věnována výhradně budyšínské kapitule a špitálu sv. Ducha, neměla by být opomenuta Karlova konfirmační listina ze září 1347, v níž potvrdil privilegia veškerému duchovenstvu v Budyšině. [Riplus] Regg. Karl IV. (Diplome), č. 151, dostupné z: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/20-6-0-karl-iv/nr/e7616ff0-f335-49c5-aa4b-58643903ccc9.html> [náhled 24. 5. 2018].

¹⁸⁸ SCHWARZBACH, Franz, *Geschichte der Kollegiatkirche und des Kollegiatstiftes St. Petri*, s. 85–86.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 88; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 72; KINNE, Hermann, *Das Kollegiatstift st. Petri zu Bautzen*, s. 78, 86–87.

¹⁹⁰ KINNE, Hermann, *Das Kollegiatstift st. Petri zu Bautzen*, s. 87.

¹⁹¹ SCHWARZBACH, Franz, *Geschichte der Kollegiatkirche und des Kollegiatstiftes St. Petri*, s. 88; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 72–73.

¹⁹² BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 73.

a Siegfrieda Seiferta podnítila změnu patrocina pravděpodobně translace relikvie sv. Petra.¹⁹³ Hermann Kinne tento názor ovšem nesdílí.¹⁹⁴

V době zřízení kolegiátní kapituly vládl Českému království Přemysl Otakar I., který jí vzal včetně všech majetků pod svoji ochranu. Stalo se tak o svátku sv. Václava roku 1220, což je dalším důkazem pro tvrzení, že kolegiáta byla založena před rokem 1221.¹⁹⁵ Český král současně pobídl své vazaly k její materiální podpoře.¹⁹⁶ Na tomto místě je důležité podotknout, že vlády nad Horní Lužicí se ujal již Vratislav II. (1086) a po delší přestávce pak nad zemí vládli Přemyslovci od roku 1126 do roku 1253, kdy Horní Lužice připadla jako náhrada věna české princezny Boženy braniborským Askáncům.¹⁹⁷ Důležité je také zmínit, že i další členové přemyslovského rodu se stali podporovateli budyšínské kolegiáty, která neztratila na významu ani po nabytí Horní Lužice Lucemburky.¹⁹⁸

Již krátce po návratu do Čech, 4. prosince 1333, potvrdil Karel z pozice prvorozeného syna českého krále budyšínské kapitule koupi blíže neurčené dědiny neboli lánu ve vsi Nimschitz, případně Nimschütz („*Gneusticz/ Gneusitz*“) od pana Wenera z Luticz.¹⁹⁹ Jde zřejmě o první kralevicovu písemnost vystavenou po příjezdu z Itálie do Čech. Přivěsil k ní svou sekretní pečeť, dodnes dobře zachovanou. Přestože je listina datovaná v Žitavě, není podle Josefa Šusty vyloučené, že v této době mladý kralevic navštívil také Budyšín.²⁰⁰ O necelých deset let později, 21. října 1343, Karel nařídil budyšínskému hejtmanovi, aby potvrdil záměr budyšínského kanovníka Heydana, který chtěl použít koupené platy k založení oltáře v budyšínském kolegiátním kostele.²⁰¹

Další ustanovení pro budyšínskou kapitolu Karel vydal až po svém nástupu na český a římský trůn. Krátce po své korunovaci českým králem, 12. září 1347, vydal pro budyšínskou kolegiátu dvě listiny, přičemž v první potvrdil kapitule požítky, kterých

¹⁹³ SCHWARZBACH, Franz, *Geschichte der Kollegiatkirche und des Kollegiatstiftes St. Petri*, s. 93–94; SEIFERT, Siegfried, *Das Domstift St. Petri in Bautzen*, in: 750 Jahre Kloster St. Marienstern: Festschrift, hrsg. v. BLASCHKE, Karlheinz – MAGIRIUS, Heinrich – SEIFERT, Siegfried, Halle an der Saale 1998, s. 283.

¹⁹⁴ KINNE, Hermann, *Das Kollegiatstift st. Petri zu Bautzen*, s. 74–75.

¹⁹⁵ SCHWARZBACH, Franz, *Geschichte der Kollegiatkirche und des Kollegiatstiftes St. Petri*, s. 90.

¹⁹⁶ KINNE, Hermann, *Das Kollegiatstift st. Petri zu Bautzen*, s. 82, 95.

¹⁹⁷ BOBKOVÁ, Lenka, *Koruna království českého za vlády Lucemburků*, in: Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, edd. ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2012, s. 129.

¹⁹⁸ BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 73.

¹⁹⁹ CDLS I, s. 301, č. 216; RBM III, s. 808, č. 2063; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 124–125, č. 122; RI VIII, s. 3, č. 8; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 80, č. 4.

²⁰⁰ ŠUSTA, Josef, *Karel IV. Otec a syn 1333–1346*, Praha 1946, s. 150; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 75.

²⁰¹ CDLS I, s. 346–347, č. 277; RBM IV, s. 544, č. 1340; RI VIII, s. 17, č. 190; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 80, č. 5.

nabyla v rozmezí let 1333–1344, mezi nimi i plat šesti kop grošů ze vsi Kronförstchen.²⁰² Druhou přikázal svým úředníkům v celé zemi, aby chránili „*budyšínský kostel, osoby, vlastnictví, služebníky a jeho majetek.*“ Rovněž jim přikázal, aby donutili všechny ve stanoveném čase platit desátek a povinné dávky.²⁰³ I v době, kdy Karel obhajoval svou volbu římským králem, činil jisté kroky ve prospěch kapituly. Listinou z 30. srpna 1348 ji potvrdil důchody ve výši 50 kop a 20 pražských grošů, které kapitula koupila ve vsi Miltitz od Johana řečeného Raket.²⁰⁴ A již v říjnu téhož roku stvrdil donaci budyšínského měšťana Johana Kungisprucka pro kostel sv. Petra.²⁰⁵ V únoru 1350 se stal Budyšín místem Karlova setkání s Wettini a Wittelsbachi, kteří uznali Karlovu vládu v říši a zavázali se mu vydat říšské korunovační klenoty.²⁰⁶ V této době Karel stvrdil další donaci, tentokrát pro kostel v Guttau,²⁰⁷ a zakázal zatěžovat kapitulou a její zboží novými břemeny.²⁰⁸ Krátce před svoji římskou jízdou, na kterou se vypravil 28. září 1354 z hornofalckého Sulzbachu, schválil donaci osmi kop pro oltář hradní kaple, k níž měla kapitula patronátní právo od roku 1327.²⁰⁹

Po této listině následuje dlouhá pauza, přičemž víme o konfirmaci Václava IV. z roku 1388, ve které je inserována Karlova listina z 19. května 1364. Tehdy Karel rozhodl spor mezi kapitulou a městem kvůli obsazování místa rektora školy,²¹⁰ správce záduší a rozdělování peněz ve prospěch kapituly. Listinu vydal v době, kdy slavil v Budyšíně svatodušní svátky.²¹¹ Poslední listina pro budyšínskou kapitulou pochází ze září 1372, v níž propagoval svátek sv. Václava.²¹²

V souvislosti s budyšínským špitálem sv. Ducha bych zmínil privilegium, které vydal český král Jan Lucemburský společně se svým synem v dubnu 1345, po skončení

²⁰² *RBM* V/1, s. 112, č. 205; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 80, č. 6.

²⁰³ BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 80–81, č. 7. Zmínky o ochranném listu vydaném roku 1347 Karlem IV. též *RI* VIII, s. 634, č. 6360; *Verzeichniss I*, s. 53, č. 256.

²⁰⁴ BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 81, č. 8.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 81, č. 9.

²⁰⁶ K budyšínské schůzce BOBKOVÁ, Lenka, *Budyšín, místo diplomatických schůzek Karla IV.*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium: sborník k počtě Jiřího Kuthana*, edd. ROYT, Jan – OTTOVÁ, Michaela – MUDRA, Aleš, České Budějovice 2005, s. 103–113.

²⁰⁷ BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 81, č. 10.

²⁰⁸ *Verzeichniss I*, s. 58, č. 288; *RI* VIII, s. 634, č. 6363; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 81, č. 11.

²⁰⁹ *Verzeichniss I*, s. 61, č. 308; *RI* VIII, s. 148, č. 1864; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 81–82, č. 12.

²¹⁰ Městská rada si nárokovala jeho volbu a ustanovení.

²¹¹ *Verzeichniss I*, s. 80, č. 395; *RI* VIII, s. 329, č. 4047; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 77.

²¹² BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 82, č. 13.

třetí křížové výpravy do Prus. Tímto privilegiem Jan budyšínským měšťanům povolil provádět peněžní obchody ve výši osmi marek, šedesáti pražských grošů, ve prospěch tamního špitálu sv. Ducha, který byl založen na konci 13. století. Posláním tehdejších špitálů nebyla jen péče o nemocné, staré a někdy též sirotky, nýbrž byly spojeny také s péčí o duši, proto by neměly být opomenuty.²¹³ Jak uvádí Silke Kosbab, prostřednictvím tohoto privilegia se Jan pokusil připravit měšťany Budyšína na blížící se změnu vladaře a rovněž lze výsadu považovat za pregnantní příklad péče o spásu duše své a své rodiny.²¹⁴ Budyšínský špitál sv. Ducha, který vyhořel v roce 1620, však nebyl jediným špitálem, jemuž se dostalo ze strany českého krále Karla podpory. Během pobytu v Budyšíně v únoru 1350 potvrdil špitálu v Kamenci tři lány v Rosenthalu.²¹⁵

5.3 Kláštery a ostatní církevní instituce v Horní Lužici

Při pohledu na klášterní síť Horní Lužice nás může překvapit její skladba a poměrně malý počet řeholních založení, což souvisí s pozdním osídlením, opožděným církevním vývojem a také s okrajovým postavením oblasti, která, ač strategicky významná, nebyla příliš úrodná. V oblasti nejdříve vznikaly františkánské kláštery, což souviselo s tamní převahou městského živlu.²¹⁶ Pro potřeby této práce se ale jeví jako klíčové tamější konventy ženské odnože cisterciáckého řádu kladoucí důraz na chórové modlitby a na dodržování přísné klausury,²¹⁷ Marienthal, ležící na území tehdy ještě českého Žitavska, a Marienstern, jež byly podrobeny vizitačnímu právu opata z míšeňského kláštera Altzelle. V případě Marienthalu je nutné podotknout, že samotný klášter a jeho panství náležely z velké části církevně správně k pražské diecézi, i když to zpočátku nebylo zcela jasné.²¹⁸ Právě cisterciácké kláštery disponující majetky a právy mohly podle Jana Zdichynce

²¹³ Archivverbund Stadtarchiv/Staatsfilialarchiv Bautzen, listina č. 0019, dostupné z: http://images.monasterium.net/img/DE-SABautzen/Urkunden/0019_1345-04-26_1-orig_c_1.jpg [náhled 25. 1. 2018]; *CDLS I*, s. 365–366, č. 250; *Verzeichniss I*, s. 44; *RI VIII*, s. 20, č. 212; rozbor listiny KOSBAB, Silke, *Das Privileg König Johans von Böhmen zum Zinskauf des Budissiner Hospitals 1345. Eine majestätische Geste für ein Hospital am Rande der Stadt*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 256–266. Zmínky též REYMANN, Richard, *Geschichte der Stadt Bautzen*, Bautzen 1902, s. 12; KOSBAB, Silke – WENZEL, Kai, *Bautzens verschwundene Kirchen*, Bautzen 2008, s. 90–91.

²¹⁴ KOSBAB, Silke, *Das Privileg König Johans*, s. 265; KOSBAB, Silke – WENZEL, Kai, *Bautzens verschwundene Kirchen*, s. 91.

²¹⁵ Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 104, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert> [náhled 25. 1. 2018]; BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV.*, s. 76; KNOTHE, Hermann, *Urkundliche Geschichte des Jungfrauenklosters Marienstern*, s. 49; HITSCHFEL, Alexander, *Chronik des Cisterzienserinnenklosters Marienstern in der königlich sächsischen Lausitz*, Opitz – Warnsdorf 1894, s. 84.

²¹⁶ ZDICHYNEC, Jan, *Marienthal v českém Žitavsku*, s. 131–132.

²¹⁷ VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 116.

²¹⁸ ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal v Horní Lužici*, s. 31.

představovat důležitou oporu královské moci v zemi oproti františkánům, jež působili ve městech a vlastnili daleko menší majetky.²¹⁹

Marienthal, ležící na řece Nise mezi Žitavou a severněji položeným Zhořelcem, byl založen roku 1234 z podnětu české královny Kunhuty Štaufské a za podpory jejího chotě Václava I., mimo jiné defensora kláštera. Samotná fundace patrně souvisela s jeho mocenským zájmem, jenž Žitavsku jako hraniční oblasti přikládal značný strategický význam.²²⁰ Z tohoto důvodu požíval Marienthal zvláštní ochrany českých králů, kteří pokládali za svou povinnost potvrdit klášteru rozsáhlá privilegia, neboť k nim jako královským založením měli určitá práva, včetně vybírání berní a případně dalších dávek. Vedle českých králů prokazovali klášteru svou přízeň také šlechtici, jejichž dcery a sestry klášter přijímal mezi své řeholnice.²²¹ Na tomto místě je důležité podotknout, že cisterciáčky se řadí mezi řehole panenské, a tudíž do ní nejsou přijímány vdovy.²²² Marienthal představuje ovšem názorný příklad reality, která ukazuje, že toto pravidlo nemuselo být striktně dodržováno, jak dosvědčuje vdova Adéla II. z Räckelwitz, která se stala představenou celého kláštera.²²³ Šlechta věnovala klášteru mnohé příjmy a statky, ale též si od kláštera půjčovala. Šlechtici též vystupovali jako svědci při majetkových transakcích, stejně jako sporech.²²⁴ Před husitskými válkami patřil klášter mezi významné hornolužické pozemkové vlastníky, jehož doména zahrnovala městečko Ostritz a 25 vesnic, popřípadě jejich částí.²²⁵ Již od královny Kunhuty klášter nabyt vlastnictví statků v Siffridsdorfu (Seifersdorfu), vsi, která byla založena roku 1230, se všim příslušenstvím a příjmy.²²⁶ Vedle toho klášter požíval na svých statcích práv vyšší jurisdikce, s výjimkou hrdelní pravomoci.²²⁷

Odkud jeptišky do Marienthalu přišly, není známo. Uvažovat lze o slezské Třebnici, klášteru, který byl založen v roce 1202 vratislavskou kněžnou Hedvikou.

²¹⁹ ZDICHYNEC, Jan, *Ex fastigio dignitatis*, s. 205; Týž, *Cisterciácké kláštery Horní a Dolní Lužice*, s. 340.

²²⁰ ZDICHYNEC, Jan, *Marienthal v českém Žitavsku*, s. 124–125; CHARVÁTOVÁ, Kateřina, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420 III. Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech*, Praha 2009, s. 19. S tím polemizuje Lars-Arne Dannenberg, který považuje za iniciátory založení purkrabí z Donína. DANNENBERG, Lars-Arne, *Das Kloster Marienthal und die Burggrafen von Dohna. Überlegungen zur Gründung des Zisterzienserinnenklosters an der Neiße*, in: NLM NF 11, 2008, s. 89–104.

²²¹ ZDICHYNEC, Jan, *Marienthal v českém Žitavsku*, s. 124.

²²² VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 116.

²²³ HASSE, Hermann Gustav, *Geschichte der sächsischen Klöster*, s. 284; CHARVÁTOVÁ, Kateřina, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách III*, s. 38–39.

²²⁴ ZDICHYNEC, Jan, *Marienthal v českém Žitavsku*, s. 125.

²²⁵ ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal mezi králi, městy a šlechtou*, s. 196; Týž, *Marienthal v českém Žitavsku*, s. 139.

²²⁶ VYSKOČIL, Jan Kapristán, *Náboženské poměry*, s. 68; ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal v Horní Lužici*, s. 66. Ve středověku se vedle oficiálního pojmenování kláštera Vallis S. Mariae používal právě název Seifersdorf.

²²⁷ ZDICHYNEC, Jan, *Marienthal v českém Žitavsku*, s. 140; Týž, *Klášter Marienthal v Horní Lužici*, s. 55.

Třebnice byla pražskému dvoru dobře známa, neboť zde byla před rokem 1213 vychována Anežka Přemyslovna. Dále se nabízí francký klášter v Bamberku či ústav cisterciáček v Míšni. Teoreticky lze myslet také na moravské Oslavany.²²⁸ Spolu s kostelem byl v roce 1244 svěcen i hlavní oltář Panny Marie, v němž byly uloženy četné ostatky, například sv. Jana Křtitele, apoštolů Ondřeje, Bartoloměje, Matouše a Šimona, sv. Jiří, mučedníků Jana a Pavla, sv. Mikuláše, sv. Malachiáše, sv. Marie Magdaleny, Agáty, Anežky, Kateřiny či jedenácti tisíc panen.²²⁹

Vztah mezi panovníky a klášterem se zhmotňoval zejména v konfirmacích privilegií, přičemž nelze ve středověku vnímat konfirmaci jako formalitu, ale jako základ pro utváření právního vztahu mezi zeměpánem a výraz královské ochrany.²³⁰ 15. září 1347 tak učinil i Karel IV., jenž potvrdil klášteru všechna privilegia, práva, dary a svobody, kterých nabyl od Jana Lucemburského a jeho předchůdců na českém trůnu, načež přikázal, aby všichni onu konfirmaci respektovali pod pohrůzkou vyvolání králova hněvu.²³¹ Další konfirmační listina, v níž císař potvrdil klášteru všechna privilegia, je datována k 17. srpnu 1357. Mezi potvrzenými privilegii se objevila i ta, která byla Marienthalu udělena Václavem II. a Janem Lucemburským. Opětovně vzal klášter pod svoji ochranu a zakázal tížit jakkoli klášterní majetky. Vedle toho udělil měšťanům klášterního městečka Ostritz již dávno uplatňované právo vařit a prodávat pivo, ale též chleba a sůl. Mezi svědky tohoto aktu figuruje vedle významných církevních hodnostářů, jako byl pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, také řada vlivných českých a slezských šlechticů, například Bolek II. Svidnický či Přemysl Těšínský.²³² Vedle privilegií potvrdil Karel klášteru 17. května 1352 i starší donaci týkající se příjmů v „*Reichenau*“.²³³

Vedle konfirmačních listin jsou v případě Marienthalu k dispozici také Karlovy ochranné listy. Již v srpnu 1348 vzal klášter pod svoji ochranu. Stalo se tak poté, co si jeptišky marienthalského konventu stěžovaly na bezpráví, násilí a neúnosné vydírání jak ze strany různých šlechticů, tak zeměpanských úředníků. Viníkem byl nejspíše Půta

²²⁸ CHARVÁTOVÁ, Kateřina, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách III*, s. 21.

²²⁹ Tamtéž, s. 25.

²³⁰ ZDICHYNEC, Jan, *Ex fastigio dignitatis*, s. 206.

²³¹ *Diplomatarium*, s. 41–42; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 138, č. 164; *RBM V/1*, s. 114, č. 210.

²³² *Diplomatarium*, s. 47–48; *Verzeichniss I*, s. 70, č. 348; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 154, č. 216; *RI VIII*, s. 219, č. 2688; Hermann Gustav Hasse a Joseph Bernhard Schönfelder ve svých dílech uvádí, že měl Karel vydat pro klášter listinu, která se týkala potvrzení práv a zaručení ochrany, také 16. září 1355 (Hasse uvádí také datum 26. září téhož roku.). HASSE, Hermann Gustav, *Geschichte der sächsischen Klöster*, s. 285; SCHÖNFELDER, Joseph Bernhard, *Urkundliche Geschichte*, s. 67.

²³³ *Diplomatarium*, s. 44–45; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 144, č. 186; *RBM V/3*, s. 623, č. 1316.

z Turgova, který tehdy zastával úřad fojta v Budyšině. Vedle Marienthalu vykořisťoval i další duchovní ústavy na území Horní Lužice. Zneužíval zejména práva pohostinství. Z listiny se rovněž dozvídáme, že se Karel doslechl, že marienthalským jeptiškám chyběly prostředky na vlastní obživu, což je podle mého názoru při rozsahu klášterního majetku podivné. Proto zakázal klášter a jeho majetky jakýmkoli způsobem zatěžovat. Ochranou marienthalského kláštera a jeho majetků pověřil Žitavu a Zhořelec, přičemž k tomuto účelu přiřkl oběma městům pravomoci krále.²³⁴ Karel vzal klášter pod svoji ochranu opětovně 4. května 1350 a opět na základě proseb abatyše a celého konventu.²³⁵ 13. června 1361 přiřkl ochranu marienthalského konventu královským úředníkům zhořeleckého, budyšínského a žitavského kraje.²³⁶ Ačkoli zmíněná města měla dle císařova nařízení poskytovat klášteru záštitu a pomoc, začala zhořelecká městská rada bránit solnému trhu v Ostritz, načež Karel reagoval v roce 1364 nařízením, v němž zhořeleckým přikázal nebránit měšťanům z Ostritz kupovat a prodávat sůl.²³⁷ Následný konflikt mezi klášterem a městy Zhořelcem a Žitavou o městečko Ostritz, jehož podnětem nebyla jen ekonomická konkurence, ale také údajné úsilí Ostritzských vytvořit tzv. vikpildu, městský okresek s vlastní jurisdikcí, vyvrcholil v roce 1368, kdy vojsko Šestiměstí přes odpor marienthalské abatyše Anežky I. z Grisslau pobořilo ostritzskou radnici a městské hradby. I přes protesty abatyše, která si stěžovala prostřednictvím svého probošta a altzellského opata, bylo Ostritzským zakázáno stavět hradby a zasahovat do soudních pravomocí sousedních měst. Na náklady Žitavských si mohli alespoň znovu vystavět chlebné krámy.²³⁸ Jako likvidování nepříjemné konkurence lze rovněž kvalifikovat zničení zaháňského městečka Neuhaus (dnešní Nowoszów), které bylo od roku 1364 zvelebované Bolkem II. Svídnickým.²³⁹

Zajímavý je též odpustkový list vydaný roku 1353 neapolským arcibiskupem Jakubem a dalšími biskupy v Avignonu ve prospěch kláštera. Odpustky měly být poskytnuty kajícím, kteří ve stanovené dny klášter navštíví, poskytnou klášteru dar nebo si zvolí jako místo svého posledního odpočinku klášterní hřbitov. Přestože Karel

²³⁴ *Diplomatarium*, s. 42–43; *Verzeichniss I*, s. 54, č. 266; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 139, č. 169; *RI VIII*, s. 61, č. 734; *RBM V/2*, s. 225, č. 446; *RŠ I*, č. 781, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/781.html> [náhled 25. 3. 2018]; ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal mezi králi, městy a šlechtou*, s. 178–179.

²³⁵ *Diplomatarium*, s. 43–44; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 141, č. 175.

²³⁶ *Diplomatarium*, s. 50; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 163, č. 258 s datací 5. června 1361; *RBM VII/3*, s. 547, č. 916.

²³⁷ *Verzeichniss I*, s. 81, č. 400; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 168, č. 279.

²³⁸ ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal mezi králi, městy a šlechtou*, s. 179–180; Týž, *Klášter Marienthal v Horní Lužici*, s. 58–59; BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika*, s. 108; SCHÖNFELDER, Joseph Bernhard, *Urkundliche Geschichte*, s. 72–76. Z pramenů SRL I, s. 44–49.

²³⁹ BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika*, s. 108.

tehdy v Avignonu nepobýval, při jednáních o volbě nového papeže tam měl své zmocněnce, opata Neplacha a Viléma z Lestkova, načež se Jan Zidchynec domnívá, že by Karel mohl vydání odpustkového listu podnitit.²⁴⁰ V případě Marienthalu, stejně jako Mariensternu, jemuž budou věnovány následující řádky, je důležité také nahlédnout i na druhou stranu mince, tj. uvědomit si, že právě za vlády Karla IV. začínají oba kláštery stále častěji odvádět dávky královské komoře.²⁴¹

I počátky Mariensternu, ležícího na západě Horní Lužice v blízkosti Kamence, spadají, stejně jako v případě Marienthalu, do doby nejintenzivnějšího zakládání klášterů cisterciáček, tj. do třicátých a čtyřicátých let 13. století. I když zakládací listina kláštera pochází až z 13. října 1248, otázka založení byla na žádost Bernarda II. z Kamence projednávána generální kapitulou již roku 1225. Jeho úmysl dovršil Bernard III. z Kamence, pozdější míšeňský biskup, rádce a důvěrník českého krále Václava II., spolu se svoji matkou Mabiliou a sourozenci. Fundaci stvrdil v roce 1249 míšeňský biskup Konrád, v jehož diecézi se klášter nalézal.²⁴² Marienstern vděčí svému hlavnímu zakladateli také za svoji materiální základnu a za sbírku relikvií. Vedle toho se též zasloužil o to, aby vysocí duchovní představitelé tehdejší doby vystavili pro klášter odpustkové listy. Bernard se navíc stal proboštem kláštera.²⁴³ Jak uvádí Anne-Katrin Köhler ve své studii o hospodářských dějinách kláštera, byl Marienstern již v době svého založení dobře majetkově zabezpečen. Kromě statků kolem města Wittichenau disponoval taktéž příjmy z fary v Crostwitz a z kamenecké fary a špitálu, jenž se nalézal severně od města. Jeho budovy využily ke krátkému pobytu jeptišky z kláštera Marienthron v Nimbschen, které tvořily základ mariensternského konventu.²⁴⁴ Postupem pozemkové vlastnictví kláštera převýšilo počtem vsí majetky všech cisterciáckých institucí v Lužicích.²⁴⁵ V roce 1264 se Marienstern dostal pod ochranu braniborských markrabat Jana a Oty, kteří klášteru přiřkli soudní pravomoc a zaručili mu osvobození od daní a služeb. Askánci, kteří se formálně

²⁴⁰ *Diplomatarium*, s. 46; *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 147, č. 191; ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal mezi králi, městy a šlechtou*, s. 178, pozn. 55; zmínka též SCHÖNFELDER, Joseph Bernhard, *Urkundliche Geschichte*, s. 69–70.

²⁴¹ ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal v Horní Lužici*, s. 59.

²⁴² SEIFERT, Siegfried, *Der Geschichte des Klosters St. Marienstern 1248–1998. Ein Überblick*, in: 750 Jahre Kloster St. Marienstern: Festschrift, hrsg. v. BLASCHKE, Karlheinz – MAGIRIUS, Heinrich – SEIFERT, Siegfried, Halle an der Saale 1998, s. 57.

²⁴³ WINZELER, Marius, *Zentrum und Peripherie*, s. 243.

²⁴⁴ KÖHLER, Anne-Katrin, *Aspekte der Wirtschaftsgeschichte des Klosters Marienstern im 13. und 14. Jahrhundert*, in: 750 Jahre Kloster St. Marienstern: Festschrift, hrsg. v. BLASCHKE, Karlheinz – MAGIRIUS, Heinrich – SEIFERT, Siegfried, Halle an der Saale 1998, s. 89, 91; SEIFERT, Siegfried, *Der Geschichte des Klosters St. Marienstern*, s. 57, 58.

²⁴⁵ ZDICHYNEC, Jan, *Ex fastigio dignitatis*, s. 208.

prohlásili za ochránce konventu, udělili klášteři všechny statky, které získal od svých zakladatelů, v léno.²⁴⁶

Stejně jako Marienthal se dočkal podpory ze strany Karla IV. taktéž Marienstern. Ve stejný den jako Marienthalu, 15. září 1347, potvrdil klášteři všechna privilegia a majetky, kterých nabyl od Jana Lucemburského a jeho předchůdců, zejména úrok deseti kop ze vsi „Ostrow“ („...*decem sexagenas redituum...in villa Ostrow...*“).²⁴⁷

Karel rovněž zasahoval do hospodářských záležitostí klášteřa. V roce 1349 povolil mariensternskému konventu držet v městečku Wittichenau („*Witthgnow*“) „*in secundis feriis*“ týdenní trh.²⁴⁸ 6. listopadu 1350 povolil klášteři přijímat donace do výše 20 hřiven ročního příjmu. Na tuto listinu je ovšem nutné nahlížet v souvislosti s Karlovým tažením do Braniborska, během něhož došlo ke zpusťování klášteřního majetku. Nelze tedy na tento počín nahlížet jako na akt štědrosti, ale spíše jako náhradu za vzniklé škody.²⁴⁹ Se zmíněným tažením souvisí také listina z roku 1353, v níž panovník odpustil klášteři kvůli utrpeným škodám desátek na tři roky.²⁵⁰ V Karlových listinách z dubna 1357²⁵¹ a června 1374²⁵² jsou v obou případech vyjmenovány příjmy, které Mariensternu náležely.²⁵³

Také u Mariensternu musel dbát na jeho ochranu. Již 16. září 1347 zakázal svým úředníkům zneužívat pohostinství klášteřa.²⁵⁴ V květnu 1350 přikázal důrazně a opakovaně Půtovi z Turgova, zemskému fojtovi v Horní Lužici, aby klášter a jeho majetky ochraňoval. Půta byl již v tomto úseku představen jako osoba, která měla utiskovat jeptišky

²⁴⁶ KÖHLER, Anne-Katrin, *Aspekte der Wirtschaftsgeschichte des Klosters Marienstern*, s. 87; ZDICHYNEC, Jan, *Ex fastigio dignitatis*, s. 208; SEIFERT, Siegfried, *Der Geschichte des Klosters St. Marienstern*, s. 60; HASSE, Hermann Gustav, *Geschichte der sächsischen Klöster*, s. 300–301.

²⁴⁷ *Die Urkunden des Klosters Marienstern*, s. 26–27, č. 20; *RI VIII*, s. 34, č. 347; Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 97, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁴⁸ *Verzeichniss I*, s. 55, č. 272. Jan Zdichynec ve své práci uvádí každé úterý. ZDICHYNEC, Jan, *Ex fastigio dignitatis*, s. 209.

²⁴⁹ *Die Urkunden des Klosters Marienstern*, s. 30–31, č. 23; *RI VIII*, s. 97, č. 1213; Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 100, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁵⁰ *RBM V/4*, s. 690, č. 1489; Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 106, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁵¹ Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 111, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁵² Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 124, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁵³ HASSE, Hermann Gustav, *Geschichte der sächsischen Klöster*, s. 305.

²⁵⁴ *Die Urkunden des Klosters Marienstern*, s. 27–28, č. 21; *RI VIII*, s. 34, č. 348; Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 96, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

konventu Marienthal.²⁵⁵ Jak ale uvádí Jan Zdichynec ve své studii, neklidné poměry v zemi, stejně tak v případě Mariensternu, vyžadovaly častější Karlovy zásahy, proto ještě v témže roce panovník zapovídá přehnané zatěžování kláštera nočními návštěvami zemského fojta a sousedních šlechticů.²⁵⁶ Roku 1356 přikázal budyšínskému fojtovi, tamní radě a purkmistrovi ochraňovat sestry cisterciáčky i jejich vlastnictví.²⁵⁷ V důsledku nedostatečné ochrany kláštera byl ustaven jeho zástupce a ochránce, tzv. klášterní fojt. Jako první v úřadu stanul Bartusch z Geylnowa, jenž je poprvé doložen roku 1365.²⁵⁸

V případě Mariensternu je nutno upozornit na gotickou výšivku, jež se dochovala na barokním kněžském ornátu, ze zlatých nití a perel, které jsou sestaveny do podoby heraldických orlic a lilií, přičemž se pravděpodobně jedná o dar, který klášteru poskytl český král se svoji manželkou.²⁵⁹ Na tomto místě je důležité podotknout, že vlivy lucemburského dvorského umění nalezneme na mnohých místech korunních zemí, stejně tak i v Mariensternu. Ukázkou recepce malířského stylu Mistra vyšebrodského oltáře je deska s Trůnicí Madonou a Bolestným Kristem, jež pochází z Prahy a lze ji datovat do rozmezí čtyřicátých až šedesátých let 14. století a která v sobě slučuje dva nejdůležitější náměty středověkého umění. Byla určena pro mariensternský klášter a dnes se nalézá ve sbírkách zhořeleckého muzea.²⁶⁰ Z doby vlády Karla IV. pochází též relikviářová busta sv. Pauliny a dřevěná Pieta, jež se v klášteře těšila zvláštní úctě.²⁶¹ Do druhé třetiny 14. století datuje Marius Winzeler vitráže znázorňující říšskou orlici a českého lva v křížové chodbě kláštera.²⁶² V Mariensternu lze kromě českého a říšského erbu nalézt též erby pánů z Koldic či Berků z Dubé, což svědčí o udržování úzkých kontaktů těchto významných rodů s klášteřem.²⁶³ Od 14. století lze Marienstern rovněž považovat za důležité poutní

²⁵⁵ *Die Urkunden des Klosters Marienstern*, s. 31–32, č. 24; *RI VIII*, s. 103, č. 1288; Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 101, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁵⁶ *Die Urkunden des Klosters Marienstern*, s. 32, č. 25 s datací 20. července 1350; *RI VIII*, s. 106, č. 1324 s datací 21. července téhož roku.

²⁵⁷ Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 110, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁵⁸ KNOTHE, Hermann, *Urkundliche Geschichte des Jungfrauenklosters Marienstern*, s. 52; HITSCHFEL, Alexander, *Chronik des Cisterzienserinnenklosters Marienstern*, s. 87.

²⁵⁹ BOBKOVÁ, Lenka – BŘEZINA, Luděk – ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*, s. 95; WETTER, Evelin, *Lužice a Braniborsko*, in: Karel IV. Císař z boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437, edd. FAJT, Jiří – BOEHM, Barbara, Praha 2006, s. 351.

²⁶⁰ BOBKOVÁ, Lenka, *Koruna království českého za vlády Lucemburků*, s. 126; WINZELER, Marius, *Zentrum und Peripherie*, s. 252; *Zeit und Ewigkeit: 128 Tage in St. Marienstern: Ausstellungskatalog*, hrsg. v. OEXLE, Judith – BAUER, Markus – WINZELER, Marius, Halle an der Saale 1998, s. 82.

²⁶¹ BOBKOVÁ, Lenka – BŘEZINA, Luděk – ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*, s. 94; WINZELER, Marius, *Zentrum und Peripherie*, s. 247.

²⁶² WINZELER, Marius, *Zentrum und Peripherie*, s. 251; *Zeit und Ewigkeit*, s. 219–220.

²⁶³ WINZELER, Marius, *Zentrum und Peripherie*, s. 250.

místo Horní Lužice. Nelze pochybovat o tom, že k tomu přispěla tamní sbírka relikvií, která obsahovala kupříkladu částičky ze dřeva sv. Kříže, části lebky a oděvu sv. Jana Křtitele, především ale ostatky sv. Voršily, sv. Pauliny a 78 hlav jedenácti tisíc panen.²⁶⁴ Již bylo zmíněno, že vysoké duchovenstvo vyhotovovalo pro klášter odpustkové listy. Jeden z nich byl vystaven Janem Očkem z Vlašimi pro oltář na empoře jeptišek, což je dalším svědectvím o úzkých vazbách s Prahou.²⁶⁵

Vedle výše zmíněných cistercií pamatoval Karel též na převorství kajicnic sv. Marie Magdaleny v Lubáni, nacházející se ve východní části Horní Lužice, jež byla po druhé světové válce přisouzena Polsku. Řád magdalenitek, kladoucí důraz na asketický způsob života a řídící se řeholí sv. Augustina, vznikl v první polovině 13. století ze skupin žen, které se zřekly hříšného života, přičemž se jednalo převážně o kající se prostitutky. Sestry byly oděny do bílého hábitu, jenž byl doplněn špakulířem, cingulem a závojem. V čele řádu stanuli generální a provinciální převoři a každý konvent měl svého probošta. Komunita magdalenitek v Lubáni byla založena v roce 1320 slezským knížetem Jindřichem Javorským, manželem Anežky, dcery Václava II., jenž se po vyměření Askánců v roce 1319 ujal vlády ve Zhořelecku.²⁶⁶ První sestry přišly do Lubáně z magdalenitského kláštera v Naumburgu am Queis (dnešní Nowogrodziec). V roce 1321 založení kláštera potvrdil míšeňský biskup Witego II.²⁶⁷ 11. listopadu 1348 totéž učinil i Karel IV., který zároveň klášteru povolil nakoupit deset hřiven příjmů a jeden mlýn v hodnotě 100 hřiven.²⁶⁸ Jen o několik dní později, 28. listopadu, zakázal zatěžovat statky kláštera daněmi či jinými poplatky.²⁶⁹ Po své císařské korunovaci, 28. srpna 1355, potvrdil klášteru „*omnia iura, libertates et gratias*“ a vzal jej pod svoji ochranu a to „*cum universis redditibus et possessionibus*.“²⁷⁰ Lubáňská komunita patřila mezi nejméně zámožné řeholní instituce Horní Lužice, vlastnila pouze několik dvorů a postupem času nabyla těchto vsí: Katholisches Hennersdorf (dnešní Henryków Lubański), Pfaffendorf (dnešní Rudzica) a

²⁶⁴ Tamtéž, s. 244.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 252.

²⁶⁶ ZDICHYNEC, Jan, *Ženské kláštery Horní Lužice mezi duchovní a světskou mocí v 16. a 17. století*, netištěná dizertační práce FF UK, Praha 2006, s. 161–162; SKOBEL, Paul, *Das Jungfräuliche Klosterstift*, s. 21; VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 138–139.

²⁶⁷ SKOBEL, Paul, *Das Jungfräuliche Klosterstift*, s. 27.

²⁶⁸ *Verzeichniss I*, s. 55, č. 269; *RI VIII*, s. 65, č. 776.

²⁶⁹ *Verzeichniss I*, s. 55, č. 270; *RŠ I*, č. 833, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/833.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RI VIII*, s. 65, č. 785. V CDM VII je obsažen regest listiny téhož data, tj. 28. listopadu 1348, v níž Karel potvrdil klášteru všechna privilegia. *CDM VII*, s. 624, č. 874.

²⁷⁰ *Verzeichniss I*, s. 63, č. 316; *RBM VI/1*, s. 60–61, č. 105; *RI VIII*, s. 181, č. 2236.

Wünschendorf (dnešní Radogoszcz).²⁷¹ Mezi svědky listiny z roku 1355 figurují významní církevní hodnostáři, mezi nimi například Arnošt z Pardubic, stejně jako významná slezská knížata.²⁷²

V přechozích odstavcích byla pozornost věnována zejména budyšínské kolegiátní kapitule a hornolužickým řádovým domům, ačkoli byla snaha poukázat i na jiné instituce spojené s duchovní péčí, tzn. špitály. Stranou prozatím zůstaly hornolužické kostely, případně kaple. Během bádání jsem narazil i na konfirmace, které byly určeny právě těmto svatyním. Kupříkladu v roce 1357 císař potvrdil zřízení kaple ve městě Kamenec, kterou založila tamní měšťanka Kunhuta Kostinner ke cti Boha, Panny Marie a dvanácti apoštolů.²⁷³ Ke Kamenci se váže ještě jedna zmínka, tentokrát Karel potvrdil, že kamenecký měšťan Jindřich řečený Kost zakoupil příjmy k dotování oltáře v tamním farním kostele.²⁷⁴ I ve východněji položeném Zhořelci lze narazit na Karlovo svolení zakoupit roční úrok dvanácti kop pražských grošů ve prospěch zřízení kaple.²⁷⁵ Závěrem bych zmínil rok 1360, kdy Karel zakázal řeholním²⁷⁶ i světským duchovním v hornolužických královských městech získávat majetek a věčné renty nebo poskytovat azyl zločincům. Podle Petra Hrachovce musely církevní instituce v těchto městech disponovat značným jměním, jež nebylo podrobno městským dávkám, případně jiným povinnostem.²⁷⁷

²⁷¹ ZDICHYNEC, Jan, *Ženské kláštery Horní Lužice*, s. 163; SKOBEL, Paul, *Das Jungfräuliche Klosterstift*, s. 31.

²⁷² *RBM VI/1*, s. 60–61, č. 105.

²⁷³ Archiv Kloster St. Marienstern, listina č. 112, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/urkunden/14-jahrhundert/> [náhled 25. 1. 2018].

²⁷⁴ *Verzeichniss I*, s. 63, č. 319; *RI VIII*, s. 181, č. 2245.

²⁷⁵ Ratsarchiv/Stadtarchiv Görlitz, listina č. 58/39. Za podklad děkuji prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. Regesty též *RŠ III*, č. 112, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/03/112.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RBM VI/1*, s. 55, č. 94; *RI VIII*, s. 180, č. 2228.

²⁷⁶ V zásadě se jednalo o kláštery mendikantské.

²⁷⁷ *Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau*, s. 160, č. 243; PELZEL, Franz Martin, *Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen. Zweyter Theil*, Praha 1781, s. 625; HRACHOVEC, Petr, *Johanité v náboženském životě na Žitavsku*, netištěná diplomová práce FF UK, Praha 2006, s. 24, pozn. 99.

6 Karel IV. a církevní instituce na území vratislavského knížectví

Vratislavské knížectví získal na sklonku roku 1335 český král Jan Lucemburský na základě nástupnických dohod uzavřených v březnu 1327 s Jindřichem VI. Vratislavským, jenž bývá někdy uváděn s přídomek Dobrý.²⁷⁸ Tak se knížectví dostalo pod bezprostřední vládu českého krále²⁷⁹ a tudíž i do zorného úhlu jeho církevní politiky. Centrem knížectví bylo jedno z nejvýznamnějších měst České koruny, Vratislav, v níž sídlil nejen vratislavský biskup, ale v jeho hradbách byla celá řada dalších církevních institucí. Následující řádky budou věnovány přednostně vratislavskému biskupství a kapitule při katedrále sv. Jana Křtitele, dále pak kolegiátním kapitulám a klášterům na území vratislavského knížectví. Na základě historických pramenů, zejména diplomatické povahy, se pokusím nastínit, do jaké míry byly podporovány římským císařem a českým králem Karlem IV., tj. se zaměřím na panovníkův vztah vůči těmto institucím.

6.1 Vratislavské biskupství a kapituly

Počátky vratislavského biskupství a biskupské kapituly sahají hluboko do minulosti. O založení biskupství se zasadil Boleslav Chrabrý, který tak učinil v souvislosti se zřízením hnězdenského arcibiskupství nad hrobem sv. Vojtěcha v roce 1000, jemuž vedle vratislavské diecéze podléhalo též biskupství krakovské v Malopolsku a kolobřežské v Pomoranech.²⁸⁰ Nyní bych se ovšem rád přesunul do doby, která je předmětem této práce. Na samém počátku 14. století, přesněji v roce 1302, se stal vratislavským biskupem Jindřich z Vrbna, jenž se jako první zároveň tituloval jako kníže nisko-otmuchovský. Stejně jako jeho předchůdci na biskupském stolci vedl Jindřich různé pře. Do sporu se dostal kupříkladu se slezskými knížaty s cílem chránit církevní majetky, ale též s hnězdenským arcibiskupem Jakubem Świnkou, a dokonce i s papežskou kurií. Ve spojitosti s biskupem Jindřichem bych zmínil zejména tzv. „*Liber foundationis episcopatus Wratislaviensis*“, podávající cenné informace nejen o příjmech a správě biskupství, ale též

²⁷⁸ BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika*, s. 37; Táž, *Velké dějiny zemí Koruny české IVa*, s. 106, 160; ŽÁČEK, Rudolf, *Slezsko*, Praha 2005, s. 62; ANTONÍN, Robert – JIRÁSEK, Zdeněk – FUKALA, Radek, *Slezsko v dějinách českého státu I*, s. 272–273.

²⁷⁹ Do té doby byla přímou državou českého krále pouze polovina Hlohovska, poté co roku 1331 zasáhl Jan Lucemburský do sporu o dědictví po Přemyslu Hlohovském a dobyl Hlohov.

²⁸⁰ LECIEJEWICZ, Lech, *Początki biskupstwa wrocławskiego*, in: Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska, ed. MATWIJOWSKI, Krystyn, Wrocław 2001, s. 24; ANTONÍN, Robert – JIRÁSEK, Zdeněk – FUKALA, Radek, *Slezsko v dějinách českého státu I*, s. 121; ŽÁČEK, Rudolf, *Slezsko*, s. 40.

o hospodářských poměrech ve Slezsku na počátku 14. století, a „*Liber agendorum ecclesiae Wratislaviensis*“, představující soupis liturgických tradic. Za úřadování Jindřicha z Vrba došlo též k prvnímu vysvěcení světícího biskupa, jímž se stal Pavel z Banče, cisterciák z kláštera Lubiąż. Po Jindřichově smrti v roce 1319 došlo k dvojí volbě, část kapituly zvolila Víta z Habdanku, jenž byl potvrzen i hnězdenským arcibiskupem, a část Lutolda z Kroměříže. Vzniklý problém vyřešili sami, když se volby a nároků jim z ní plynoucí zřekli.²⁸¹

V době, kdy vratislavské knížectví získal český král Jan Lucemburský, byl vratislavským biskupem Nanker z Oxy, dosavadní biskup krakovský, jenž byl přesunut do Vratislavi roku 1326. Mezi ním a králem Janem nepanovala shoda a vzájemné rozpory eskalovaly v roce 1339, když král Jan nedodržel svůj slib ochrany vratislavského biskupství a jeho majetků (1337) a proti biskupově vůli obsadil hrad Milíč, klíčovou pevnost na pomezí Polska a Slezska, jež náležela vratislavskému biskupství a kapitule. Učinil tak po neúspěšném pokusu získat hrad koupí. Překazil ji papežský legát Galhard z Carceribu, který přesvědčil papeže Benedikta XII., aby prodej Milíče zakázal.²⁸² Karel ve svém životopise uvádí jako důvod obsazení hradu Nankerovu neposlušnost vyplývající z jeho neuznání králových práv ke slezským knížectvím. Císař po letech napsal: „*Biskup toho města byl totiž mého otce neposlušen, pročež můj otec rozhněvav se odňal mu hrad Milíč.*“²⁸³ O sporu se rovněž zmiňuje kronikář Beneš Krabice z Weitmile.²⁸⁴ Na podzim téhož roku se spor vyostřil. Nový vratislavský hejtman Konrád z Falkenhainu a městská rada vydali na údajný příkaz krále Jana výnos o zabavování příjmů církevních hodnostářů a poté vyhnali ze tří městských kostelů duchovní, kteří byli věrni biskupovi. Nanker, jenž uprchl do nízkého knížectví, vyhlásil v závěru roku 1340 nad celým knížectvím interdikt a krále Jana exkomunikoval, stejně tak Konráda z Falkenhainu a šestnáct radních.²⁸⁵

V roce 1341 však biskup Nanker zemřel a s nástupem již vícekrát zmíněného biskupa Přeclava z Pohořelé, jehož volbu papež stvrdil 28. ledna 1342,²⁸⁶ začala nová etapa vztahů mezi vratislavským biskupem a českým králem. Co nejrychleji se obě strany

²⁸¹ SEPPELT, Franz Xaver, *Geschichte des Bistums Breslau*, s. 33–35; MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 28–33.

²⁸² HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 78–79; ANTONÍN, Robert – JIRÁSEK, Zdeněk – FUKALA, Radek, *Slezsko v dějinách českého státu I*, s. 280. Ke sporu též stručně BOBKOVÁ, Lenka, *Biskupstwo wrocławskie i jego powiazania z Korona Czeska (1327–1742)*, in: Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska, ed. MATWIJOWSKI, Krystyn, Wrocław 2001, s. 94; Táž, *Územní politika*, s. 45–47.

²⁸³ *Vlastní životopis*, s. 127.

²⁸⁴ *Kroniky doby Karla IV.*, s. 206.

²⁸⁵ HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 81.

²⁸⁶ Hnězdenský arcibiskup Janislav, který zemřel v prosinci 1341, volbu odmítl potvrdit. Ke zvolení Přeclava z Pohořelé vratislavským biskupem SCHULTE, Lambert, *Die Exemption*, s. 5–9.

snažily urovnat naznačené spory. Moravský markrabě Karel si dokonce pomohl kancelářským falzem o svém zplnomocnění k jednání o vyřešení celého konfliktu, které vyhotovil jeho notář Vavřinec Mikulášovým z Dědic.²⁸⁷ Následně byli biskup a klérus slavnostně uvedeni zpět do Vratislavi. Vratislavští radní a přísedící městského soudu se měli dostavit k Přelavovi do kláštera sv. Vojtěcha a příslibit, že se podobný spor nebude opakovat. Zřejmě tehdy z nich biskup sňal klatbu a odvolal interdikt.²⁸⁸

Právě v době, kdy se podařilo spor urovnat, vydal moravský markrabě Karel první konfirmační listinu pro vratislavské biskupství, jež je datována k 1. červenci roku 1342 a v níž potvrdil vratislavskému biskupovi, kapitule a všemu duchovenstvu vratislavské diecéze všechna dosavadní privilegia a příslibil jim svoji ochranu.²⁸⁹ Přelav naopak vydal na Karlovu žádost listinu, v níž stvrdil výše jmenované závazky, uznal patronátní práva českých králů, jimž měl umožnit v době války přístup do svých hradů a tvrzí, a v neposlední řadě příslibil, že nebude podporovat jejich nepřátele.²⁹⁰ V listopadu stejného roku mladý kralevec slíbil, že nikdy nepopře vlastnické právo vratislavského biskupství na hrad Milíč.²⁹¹ V září 1358 nebránil vratislavskému biskupovi hrad prodat Konrádu I. Olešnickému,²⁹² jenž se zavázal jej kdykoli otevřít českému králi.²⁹³

U konfirmací a případně nových výsad bych ještě chvíli pozůstal. V dubnu 1352 Karel přiřkl vratislavskému biskupství dlouho odcizenou ves „*Streganowitz*“ (Strzeganowice) a osvobodil ji od všech daní,²⁹⁴ přičemž již předchozího roku příslibil biskupovi svoji podporu při zpětném získávání majetků, které byly biskupství odcizeny.²⁹⁵ V květnu 1358 Karel vratislavskému biskupu potvrdil držení vsí „*Lindewiese*“ (Lipowa), „*Prockendorf*“ (Węża), „*Greisau*“ (Gryzów)²⁹⁶ a 13. prosince téhož roku vydal ve prospěch vratislavského biskupa a kapituly několik privilegií. Zejména znovu konfirmoval

²⁸⁷ *UGBB*, s. 287–288, č. 268; *CDM VII*, s. 283–284, č. 390; *RBM IV*, s. 438, č. 1080; HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 82; SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV.*, s. 159.

²⁸⁸ HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 82–83.

²⁸⁹ *UGBB*, s. 289–290, č. 269; *CDSI XXX*, s. 254–255, č. 6877; *CDM VII*, s. 308–309, č. 425; *RBM IV*, s. 456, č. 1148; *RI VIII*, s. 15, č. 145; SEPPELT, Franz Xaver, *Geschichte des Bistums*, s. 36–37, HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte I*, s. 616. Heyne se rovněž věnuje i listinám krále Jana, které nechal pro biskupství vydat. Prostor je věnován zejména Janovým konfirmačním listinám, které vydal 4. října 1342 a 13. srpna 1345. HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte I*, s. 611–615, 617.

²⁹⁰ *LBUS I*, s. 6–8, č. 3; *RBM IV*, s. 456–457, č. 1149.

²⁹¹ *LBUS II*, s. 28–29, č. 26; *CDSI XXX*, s. 280, č. 6953; *RBM IV*, s. 473, č. 1184; *CDM VII*, s. 324, č. 445; *RI VIII*, s. 15, č. 154.

²⁹² *LBUS II*, s. 31, č. 31; *RBM VII/1*, s. 7, č. 6; *RŠ IV*, s. 70, č. 186; *RI VIII*, s. 232, č. 2842.

²⁹³ *LBUS II*, s. 36–37, č. 34; *RBM VII/1*, s. 8, č. 8; *RŠ IV*, s. 76, č. 199.

²⁹⁴ *RŠ II*, č. 664, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0664.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RI VIII*, s. 610, č. 6072.

²⁹⁵ *RI VIII*, s. 609, č. 6058; *RŠ II*, č. 466, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0466.html> [náhled 25. 3. 2018].

²⁹⁶ *RBM VI/3*, s. 493–495, č. 813; *LBUS II*, s. 218–219, č. 25; *RI VIII*, s. 726, č. 6952.

práva, privilegia a majetky biskupství a vzal ho pod svoji královskou ochranu. Sliboval též hájit práva Přeclava a kapituly na kraj Grodków, jemuž budou věnovány následující řádky.²⁹⁷ Nicméně ne vždy Karel činil ku prospěchu biskupství. Ve stejné době totiž odmítl potvrdit privilegium Jindřicha IV. Spravedlivého z roku 1290, kterým se biskupům přenechávaly příjmy, jež doposud náležely vládci niského knížectví. Karel se totiž nemínil vzdát některých svých práv vůči biskupovi a ze zmíněného území si pro sebe vymínil horní regál.²⁹⁸

Grodków, který leží od Niska, biskupství zakoupilo od Boleslava III. Lehnicko-Břežského.²⁹⁹ Přeclav spolu se zástupci kapituly vykonal za tento kraj manskou přísahu 23. listopadu 1344. V příslušných listinách, jež jsou k tomuto dni datovány, figuruje markrabí Karel jako svědek.³⁰⁰ 24. října 1355 vratislavská kapitula potvrdila své lenní závazky vůči panství Grodków.³⁰¹ V roce 1358 byla lenní práva českého krále ke Grodkóvu opětovně Přeclavem a představiteli kapituly potvrzena. 29. listopadu přislíbil panovníkovi vykonat bezprostředně po korunovaci s členy vratislavské kapituly lenní slib k tomuto panství.³⁰² Následujícího dne potvrdil Přeclav inkorporaci slezských knížectví k České koruně, zopakoval povinnosti své i kapituly ke Grodkóvu i závazek vpustit krále do pevností na biskupském území v případě, že dojde k ohrožení Slezska nepřáteli.³⁰³ Navíc v říjnu 1351 uzavřel Karel s vratislavským biskupem, stejně jako s dalšími slezskými knížaty, landfrýd („*lantfred*“).³⁰⁴

V roce 1348 Karel rozhodoval při mezi biskupstvím a jistými šlechtici, kterým na základě knížecího práva náležely příjmy z majetků vratislavského biskupství. Šlechtici

²⁹⁷ *LBUS* I, s. 17, č. 7; *LBUS* II, s. 225–226, č. 28; *RBM* VII/1, s. 47–53, č. 59–62; *UGBB*, s. 309–320, č. 281–284; *RI* VIII, s. 234, č. 2869–2872; *RŠ* IV, s. 122–125, č. 309–312; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 175–176, č. 2969–2970; HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 86; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte I*, s. 618–619, Týž, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 64–70.

²⁹⁸ *RŠ* IV, s. 121, č. 307; CZECHOWICZ, Bogusław, *Dvě centra v Koruně*, s. 45.

²⁹⁹ V souvislosti s Přeclavem z Pohořelé bych zmínil jeho úsilí o konsolidaci majetku biskupství. Vedle nabytí Grodkóva koupil též hrad Paczków (německy Patschkau), získal hrady Kaltenštejn, Javorník a z výtěžku za prodej Milíče též hrad Frýdberk. V roce 1350 uhájil svrchovanost nad městem Wiązów (německy Wansen). Franz Xaver Seppelt uvádí, že je vratislavské biskupství v období Přeclavova úřadování označováno jako *episcopatus aureus*. SEPPELT, Franz Xaver, *Geschichte des Bistums*, s. 37–38.

³⁰⁰ *LBUS* II, s. 208–209, č. 15–16; *RBM* IV, s. 595–596, č. 1470, s. 597, č. 1475; *CDM* VII, s. 411–412, č. 562; *RI* VIII, s. 19, č. 202b; *RŠ* I, č. 236, dostupné z <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/236.html> [náhled 25. 3. 2018].

³⁰¹ *LBUS* II, s. 217–218, č. 24; *RBM* VI/1, s. 67, č. 121.

³⁰² *LBUS* II, s. 223–225, č. 27; *RBM* VII/1, s. 40, č. 50; *RŠ* IV, s. 112, č. 288.

³⁰³ *LBUS* I, s. 14–17, č. 6; *RBM* VII/1, s. 41–43, č. 51; k rozboru listiny HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 86.

³⁰⁴ Jmenovitě to byli Boleslav II. Svidnický, Boleslav III. Břežský, Konrád I. Olešnický, Boleslav II. Bytomský, Mikuláš II. Opavsko-Ratibořský, Boleslav II. Opolský, Boleslav I. Falkenberský, Albrecht Střelíčský, Boleslav Těšínský, Jan I. Osvětimský, Václav I. a Ludvík I. Lehničtí, Jan Stinavský, Mikuláš Münsterberský. *RBM* V/3, s. 561, č. 1165.

měli být odškodněni jinými příjmy. Jako rozhodčí tohoto sporu byli určeni kníže Václav I. Lehnický a protonotář a vratislavský kanovník Ota z Donína.³⁰⁵ Jako již dříve v minulosti vzplál i v době panování Karla IV. spor mezi vratislavskou kapitulou a radními. V roce 1367 vypukl tzv. velký jurisdikční spor, v němž šlo o právo městského soudu soudit poddaného katedrální kapituly za čin spáchaný na území městské jurisdikce.³⁰⁶ Na příkaz městského soudu byl totiž jeden z poddaných kapituly uvězněn, načež kapitula přistoupila po neúspěšném jednání o jeho propuštění k vyhlášení interdiktu. Vratislavští měšťané naopak obvinili kanovníky ze spolčení s polským králem a z pokusu o získání vlády nad městem.³⁰⁷ Papež Urban V. svěřil rozsudek v této záležitosti Karlu IV., který se předvedl jako mistr diplomacie. V letech 1368–1369 vedl rozsáhlé právní konzultace s knížaty, představiteli řady slezských a kladských měst a církevními činiteli.³⁰⁸ Závěrečný rozsudek, který zbavoval vratislavské duchovenstvo soudního práva na území města, padl 30. ledna 1370.³⁰⁹

Je důležité podotknout, že některé písemnosti ze 70. let 14. století vyhotovoval Karel společně se svým synem Václavem, od roku 1363 korunovaným českým králem. Takový případ je doložen k listopadu 1376, kdy Karel spolu s Václavem potvrdil, že jim kapitula zapůjčila 3 000 hřiven pražských grošů. Jako ručitelé jsou uvedena města Vratislav, Slezská Středa a Namyslov.³¹⁰

Některé panovníkovy písemnosti byly adresovány přímo konkrétním osobám, zejména vratislavskému biskupovi. V roce 1356 zpravil Přeclava, vratislavského hejtmana Konráda z Falkenhainu a radu města, že rozhodl spor mezi Kateřinou z Břehu a Václavem Lehnickým.³¹¹ O čtyři roky později Přeclavovi potvrdil koupi domu v Praze, přičemž část z něj připadla proboštu Petrovi.³¹² V roce 1359 císař potvrdil, že vratislavský měšťan Certlo Brasiator dal Janu, kancléři biskupa Přeclava, ročně jednu hřivnu úroku z dvou a $\frac{3}{4}$ lánů v „*Kaldenhusen*“. Jan úrok věnoval potřebám mariánské kaple ve vratislavské katedrále, o

³⁰⁵ *RS* I, č. 831, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/831.html> [náhled 25. 3. 2018]; *UGBB*, s. 305–306, č. 278; *RI* VIII, s. 65, č. 781; HOLÁ, Mlada, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, ed. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana (= MHB Supplementum I), Praha 2006, s. 167.

³⁰⁶ CZECHOWICZ, Bogusław, *Dvě centra v Koruně*, s. 78.

³⁰⁷ HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů*, s. 87.

³⁰⁸ CZECHOWICZ, Bogusław, *Dvě centra v Koruně*, s. 79.

³⁰⁹ *CDSI* XI, s. 155–157, č. 16; *RI* VIII, s. 399, č. 4806; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 204, č. 3539; MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 172.

³¹⁰ *RI* VIII, s. 477, č. 5719; *BU*, s. 244–245, č. 298.

³¹¹ *RS* III, č. 288, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/03/288.html> [náhled 25. 3. 2018], *RBM* VI/2, s. 216–218, č. 401; *RI* VIII, s. 200, č. 2483.

³¹² *RS* V, č. 186, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/05/186.html> [náhled 26. 3. 2018]; *RBM* VII/2, s. 348, č. 552; *RI* VIII, s. 261, č. 3184.

kteřou pečovali mansionáři.³¹³ V dalším Karlovém listu z října 1365 se objevuje Jan Cantor, jemuž Karel jako svému vyslanci k papežské kurii poskytl glejt. Na cestě ho doprovázel Mikuláš řečený Chutmeister, na nějž se glejt rovněž vztahoval.³¹⁴ Další ochranný glejt poskytl panovník také v únoru 1361, tentokrátě vratislavskému děkanovi Theodorikovi, jenž se chystal na cestu do Říma.³¹⁵ Z období před nástupem na trůn nesmí být opomenut list z února 1345, ve kterém poskytl Mikuláš z Panwitz, vratislavskému kanovníkovi, doživotní vlastnické právo na určité majetky.³¹⁶ Mikuláš figuruje i v dalším Karlově listu z 8. září 1347, kdy panovník „*18 mansos in villa Lomnica (Lompnicz) et villam Waltersdorf (Walterivillam Superiorem) in feudum confert.*“³¹⁷ Stejně tak Mikulášovi umožnil, aby je odkázal synům svého bratra.³¹⁸ V květnu 1358 inovoval a konfirmoval Konrádovi z Kauffungu (dnešní Wojcieszów) a jeho bratrům Albertovi a Theodorikovi listinu svého otce z roku 1337 týkající se vsi „*Muthewicz*“.³¹⁹ Písemnost ze srpna 1360 se týká dalšího vratislavského kanovníka, tentokrátě Vavřince. Karel prohlásil, že byl Vavřinec přijat za kaplana již Janem Lucemburským a jím samým, tehdy ještě jako markrabětem moravským.³²⁰ Vavřinec figuruje i v písemnosti z roku 1361, která se týká výnosů z jeho beneficií.³²¹

Ačkoli byla kapitula při katedrále sv. Jana Křtitele nejzámožnější a největší, neboť byla ve 14. století tvořena zhruba 24 kanovníky, existovaly ve Vratislavi ještě další kapituly, kolegiátní kapitula sv. Jiljí a kolegiáta u sv. Kříže.³²² Posledně jmenovaná kolegiáta byla zřícena v prostoru starého knížecího sídla na Dómském ostrově roku 1288 knížetem Jindřichem IV. zvaným Probus, který byl také v kolegiátním kostele pohřben. Při své fundaci myslel na spásu duše salcburského arcibiskupa Vladislava, krakovského knížete Boleslava Stydlivého a českého krále Přemysla Otakara II., neboť jako dítě

³¹³ *RS* IV, s. 135, č. 343.

³¹⁴ *RI* VIII, s. 343, s. 4213; JIREČEK, Hermenegild, *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století: v nákreších dějpravných, životopisných a knihopisných*, Praha 1903, s. 174.

³¹⁵ *RBM* VII/3, s. 472, č. 784; *RI* VIII, s. 735, č. 7044.

³¹⁶ *CDM* VII, s. 429, č. 585; *RS* I, č. 271, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/271.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RI* VIII, s. 19, č. 206.

³¹⁷ *RBM* V/1, s. 110, č. 200; *RS* I, č. 628, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/628.html> [náhled 25. 3. 2018].

³¹⁸ *RI* VIII, s. 687, č. 6464.

³¹⁹ *RBM* VI/3, s. 501, č. 822.

³²⁰ *RS* V, č. 248, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/05/248.html> [náhled 26. 3. 2018]; *RBM* VII/2, s. 379, č. 617; *RI* VIII, s. 269, č. 3277.

³²¹ *RBM* VII/3, s. 536, č. 893.

³²² JUJECZKA, Stanisław, *Duchowni czescy w sredniowiecznych kapitulach slaskich. Z dziejów powiązań personalnych między Koroną a prowincją*, in: *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 206.

vyrůstal na pražském dvoře. Předmětem této práce je však období vlády Karla IV., s nímž byly některé osoby z řad členů svatokřížské kapituly úzce spjati. Kanovníkem u sv. Kříže byl například Jan ze Středy a proboštem Jan (Jenzo) von Reste, mj. královský kaplan a kanovník na pražském Vyšehradě.³²³ Na rozdíl od kapituly biskupské se kolegiáta sv. Kříže ze strany Karla IV. větší přízni netěšila. List z roku 1352 uvádí, že Karel potvrdil kapitule patronátní právo nad kostelem v Lešnicy (německy Lissa).³²⁴ Stejně jako v předešlém případě je k dispozici Karlova písemnost, jež se vztahuje ke členovi svatokřížské kapituly. Kanovníku Janovi povolil svobodně disponovat alodem se čtyřmi lány „in villa Sürding“ (Žerníky), osvobodil jej od všech břemen a příjmy z něj přiřkl svatokřížskému kostelu.³²⁵

Na následujících řádcích bych se krátce pozastavil u Karlových žádostí určených papežské kurii. Zároveň upozorňuji, že se jedná o vzhled do problematiky, nikoli o komplexní zpracování tématu, které by si zasluhovalo samostatnou práci. Poté, co papež přesídlil do Avignonu, došlo k ochabnutí kontaktů s Itálií i ke ztrátě materiálního zázemí papežského státu. Jednou z cest, jak posílit vliv kurie v jednotlivých diecézích, byla snaha zvýšit její podíl na udělování beneficií, a to především ve střední a východní Evropě. S touto tendencí je spojena fiskální politika kurie, která vede i k zpoplatnění řady postupů při obsazování beneficií. Papežové usilovali o rozšíření počtu papežských rezervací, tzn. o přímé obsazování beneficií. Od druhé poloviny 13. století si vyhradili právo obsadit beneficium, pokud jeho dosavadní držitel zemřel při kurii, ale postupně se avignonští papežové snažili princip kuriálního rozhodování o obsazení významných církevních úřadů ještě více rozšířit. Vymínili si tak právo jmenovat držitele benefícia po sesazeném nebo papežem přeloženém duchovním, po smrti kardinálů a úředníků papežského dvora. Papežův vliv na zajištění prebend zajišťoval systém tzv. provizí a expektancí. Expektancí se rozumělo čekatelství na beneficium, které mělo být v budoucnu uvolněno, a provizí se udělovalo uvolněním obročí. Obsazení beneficií se často dělo na základě různých přímluv světských nebo církevních osob.³²⁶ Jednou z nich byl i Karel IV. Existuje poměrně značné

³²³ KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 707, 713; MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 178; KACZMAREK, Romuald, *Znaki czeskiego panowania w średniowiecznym Wrocławiu*, in: Wrocław w Czechach, Czesi we Wrocławiu: literatura – język – kultura, edd. TARAJŁO-LIPOWSKA, Zofia – MALICKI, Jarosław, Wrocław 2003, s. 212.

³²⁴ RŠ II, č. 654, dostupné z: <http://www.dokumentyaslaska.pl/korta/02/0654.html> [náhled 25. 3. 2018]; *Wykaz regestów*, s. 28, č. 96; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 159, č. 2649; *RI VIII*, s. 117, č. 1474, s. 610, č. 6069.

³²⁵ RŠ IV, s. 165–166, č. 419; *RBM VII/1*, s. 100, č. 146; *RI VIII*, s. 729, č. 6985.

³²⁶ BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české IVb*, s. 59; DOLEŽALOVÁ, Eva, *Herrscher und Kirche*, s. 116–117; FIALA, Zdeněk, *Předhusitské Čechy 1310–1419: Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, Praha 1968, s. 238–239.

množství Karlových žádostí určené papežské kurii, včetně těch, které se vztahují k církevním institucím vratislavské diecéze, resp. k jejich členům. Z důvodu jejich množství se jimi práce nebude podrobněji zabývat.

Zatím hrála dominantní úlohu v této kapitole Vratislav, proto bych rád započal tuto část Slezkou Středou. V říjnu 1353 se Karel obrátil na papeže Inocence VI. ohledně zajištění střeďeckého farního kostela pro Mikuláše z Pelhřimova, svého kaplana.³²⁷ V Karlových žádostech hrála ovšem podstatnější úlohu Vratislav. V roce 1346 zajistil Karel u papeže Klimenta VI. beneficium při vratislavském kostele sv. Kříže pro Mikuláše z Wansen a Jana, řečeného Surda, z Rakovníka.³²⁸ Také na základě Karlovy žádosti udělil Kliment VI. v dubnu 1351 Janu z Parthane provizi na prebendu do výše 25 hřiven ročně.³²⁹ Stejně tak se Karel obracel i na Klimentova nástupce, papeže Inocence VI., jak vidno v případě střeďeckého kostela. V roce 1360 Inocenc přiznal v souladu s Karlovou prosbou kanonikát „*sub expectatione prebendae in ecclesia Vratislaviensis*“ pro Zbyňka Wlostei.³³⁰ Závěrem k této problematice bych zmínil i příklad z dob pontifikátu Urbana V. Tak například v roce 1366 se Karel u papeže přimlouval za obstarání kanonikátu a prebendy ve vratislavské katedrále pro svého lékaře Jana Wytlonis („*de canonicatu et praebenda ecclesiae Wratislaviensis*“).³³¹ Této prosbě ovšem předcházela expektance.³³²

6.2 Kláštery vratislavského knížectví

Tento úsek práce bych rád započal premonstrátským klášteřem na Olbině (německy Elbing) na pravém břehu Odry ve Vratislavi, pro který nechal Karel IV. vyhotovit poměrně značné množství listinného materiálu. Původně se jednalo o klášter benediktinů založený před rokem 1139 palatinem a slezským místodržícím Petrem Wlastem, pro nějž jeho zakladatel dovezl z Magdeburku relikvie sv. Vincence, které získal od římského krále Konráda III.³³³ Základ konventu tvořili benediktini z Tyniece u Krakova, jednoho z nejstarších polských klášterů. Vedle toho, že Petr Wlast klášter založil, převzal též

³²⁷ *MVB* II, s. 62, č. 146; *RBM* V/4, s. 740, č. 1649; *RŠ* II, č. 929, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0929.html> [náhled 25. 3. 2018].

³²⁸ *MVB* I, s. 462, č. 759; s. 464, č. 763; *RBM* V/1, s. 24–25, č. 41, s. 30, č. 56; *RŠ* I, č. 533, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/533.html> [náhled 27. 3. 2018].

³²⁹ *MVB* I, s. 703, č. 1336; *RŠ* II, č. 444, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0444.html> [náhled 27. 3. 2018].

³³⁰ *MVB* II, s. 453, č. 1129; *RŠ* V, č. 241, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/05/241.html> [náhled 27. 3. 2018]. Karlova žádost *MBV* II, s. 452–453, č. 1128; *RŠ* V, č. 240, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/05/240.html> [náhled 27. 3. 2018].

³³¹ *MVB* III, s. 410–411, č. 664.

³³² *MVB* III, s. 288–289, č. 501.

³³³ GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz*, s. 68; KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 706.

náklady na stavbu kostela i klášterních budov. Právě k roku 1139 se váže první písemná zmínka o klášteře, kdy vratislavský biskup Robert I. daroval se svolením kapituly opatu Rudolfovi kostel sv. Michala, jenž se nalézal v blízkosti kláštera.³³⁴ Lze usuzovat, že byl klášter založen v době, kdy byl vratislavským biskupem Heimo, jehož jméno bylo zaneseno do klášterního nekrologia.³³⁵

Poté co Vladislav II. Vyhnanec, první senior, v roce 1145 Petra uvěznil a oslepil, dostal se klášter do víru vnitropolitických nepokojů. V rozmezí let 1181–1193 se Boleslav I., nový pán nad Slezskem, rozhodl nahradit benediktiny premonstráty, a to s podporou vratislavského biskupa Žirolava II. Tento vcelku nový řád poznal Boleslav v Durynsku.³³⁶ Prvním premonstrátským opatem byl Cyprian, pozdější vratislavský biskup (1201–1207), který do Slezska přišel ze želivského kláštera.³³⁷ V souvislosti s dějinným vývojem kláštera by neměla být opomenuta papežská listina z roku 1253, jež uvádí, že opatství sv. Vincence patřilo 20 vesnic a měst, několik farních kostelů, desátek ze 43 vsí a také další příjmy.³³⁸ Důležité je rovněž podotknout, že se premonstráti od sv. Vincence podíleli na kolonizaci ve Slezsku, celkem nechali osídlit kolem 15 000 ha půdy.³³⁹

Z klášterních dějin 14. století je nutné zmínit spor, který vzplál v roce 1348 při procesí vratislavského duchovenstva mezi opatem Mikulášem, jenž stál v čele kláštera patrně v letech 1337/1338–1352, a opatem kláštera augustiniánů kanovníků o to, kterému z konventů náleží přednostní právo při veřejných procesích. Při každém dalším procesí vzplanula „*causa Vortret*“, jak literatura spor označuje, na novo.³⁴⁰ Další spor premonstráti vedli s kanovníky od sv. Kříže z důvodu výstavby nových budov.³⁴¹ Mikulášův nástupce Vilém III., jenž je listině doložen až do července 1363, se zasloužil o zvýšení blahobytu kláštera.³⁴² Po Vilémovi následoval opat Markus Wendeler, který stál v čele kláštera dlouhých dvacet let. Právě on vytrvale bránil přednostní právo při veřejných procesích před augustiniány kanovníky. V roce 1374 spor v přítomnosti hnězdenského

³³⁴ GÖRLICH, Franz Xaver, *Urkundliche Geschichte der Prämonstratenser*, s. 6.

³³⁵ SILNICKI, Tadeusz, *Dzieje i ustrój*, s. 97.

³³⁶ GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz*, s. 69.

³³⁷ SILNICKI, Tadeusz, *Dzieje i ustrój*, 100.

³³⁸ GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz*, s. 69; SILNICKI, Tadeusz, *Dzieje i ustrój*, s. 377 píše o 25 vsích.

³³⁹ GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz*, s. 70.

³⁴⁰ GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz*, s. 72; SILNICKI, Tadeusz, *Dzieje i ustrój*, s. 379.

³⁴¹ GÖRLICH, Franz Xaver, *Urkundliche Geschichte der Prämonstratenser*, s. 77.

³⁴² Tamtéž, s. 80.

arcibiskupa vyvrcholil ve fyzickou potyčku mezi Markusem a Petrem, opatem kláštera augustiniánů kanovníků.³⁴³

Následující řádky budou věnovány Karlovým písemnostem, které byly určeny právě pro tento klášter. Již v roce 1342 potvrdil duchovním všech řádů ve městě, tedy nejen premonstrátům, jejich svobody a privilegia.³⁴⁴ Další confirmace se váže k srpnu 1351, kdy panovník klášteru potvrdil privilegium svého otce z roku 1345, které se týkalo soudní pravomoci nad určitými místy,³⁴⁵ a 13. ledna 1359 mu opětovně confirmoval všechna privilegia, která nabyl od slezských knížat, a držbu majetků.³⁴⁶ Další listinu starší datace potvrdil 19. srpna 1367, podle níž měly být přeloženy trhy v „Kostemplotu“ (Kostomłoty) z pondělí na sobotu.³⁴⁷ Téhož dne potvrdil klášteru jeho vlastnictví, přičemž vyhradil městu Vratislavi určitá práva týkající se údržby cesty do Olešnice.³⁴⁸

Během svého pobytu ve Vratislavi v roce 1359 vzal klášter 22. ledna pod svou královskou ochranu.³⁴⁹ Téměř v závěru své vlády, 12. května 1377, ji měl však odříct, neboť opat kláštera nechtěl upustit od války s jeptiškami od sv. Kláry.³⁵⁰ Panovník rovněž zasahoval do hospodářských záležitostí kláštera. Ještě jako mladý kralevic potvrdil 21. října 1343 kupní smlouvu na mlýn se čtyřmi koly mezi klášterem a bratry Hankem a Petrem Wusthubem a prohlásil klášter za právoplatného majitele s výhradou lenního práva, které náleží českým králům.³⁵¹ Převod tohoto mlýna do rukou kláštera svěřil vratislavskému hejtmanovi Konrádu z Falkenhainu.³⁵² Stejně tak Karel na základě knížecího práva v prosinci 1370 povolil držbu panství, soudu a úřadu starosty ve vsi „Sablot“, kterou opatu Markusovi prodal Oldřich z Falkenhainu s bratrem Konrádem,³⁵³ a

³⁴³ Tamtéž, s. 81; GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz*, s. 72.

³⁴⁴ *RI VIII*, s. 14, č. 144; *CDM VII*, s. 306, č. 423; *CDSI XXX*, s. 254, č. 6876; GÖRLICH, Franz Xaver, *Urkundliche Geschichte der Prämonstratenser*, s. 74; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 691.

³⁴⁵ *RI VIII*, s. 112, č. 1403. Další potvrzení Janových listin *RŠ II*, č. 502, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0502.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RŠ II*, č. 501, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0501.html> [náhled 25. 3. 2018]. Obě jsou datovány ke 2. srpnu 1351.

³⁴⁶ *RŠ IV*, s. 138, č. 349; *RBM VII/1*, s. 66–67, č. 85; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 176, č. 2973; *RI VIII*, s. 236, č. 2887. O confirmaci z 13. ledna 1359 se lze rovněž dozvědět z transumptu Václava Zbyňka z Lulče z 11. března 1359. *RBM VII/1*, s. 102, č. 150.

³⁴⁷ *RI VIII*, s. 370, č. 4546; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 195, č. 3374.

³⁴⁸ *RI VIII*, s. 626, č. 6264; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 195, č. 3373.

³⁴⁹ *RŠ IV*, s. 144–145, č. 366; *RBM VII/1*, s. 69, č. 90; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 176, č. 2978; *RI VIII*, s. 236, č. 2891; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte*, s. 692.

³⁵⁰ *RI VIII*, s. 481, č. 5771; GÖRLICH, Franz Xaver, *Urkundliche Geschichte der Prämonstratenser*, s. 87.

³⁵¹ *RŠ I*, č. 106, 107, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/106.html>,

<http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/107.html> [náhled 25. 3. 2018]; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 133, č. 2221; *CDM VII*, s. 377, č. 516; *RBM IV*, s. 543, č. 1339; *RI VIII*, s. 17, č. 188.

³⁵² *CDM VII*, s. 377, č. 517; *RŠ I*, č. 109, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/109.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RBM IV*, s. 543, č. 1338; *RI VIII*, s. 17, č. 189.

³⁵³ *RI VIII*, s. 408, č. 4923.

v březnu následujícího roku i prodej vyšší soudní pravomoci.³⁵⁴ V říjnu 1371 umožnil klášteru zbudovat krčmu a sklad³⁵⁵ a městské radě přikázal, aby mu v tomto záměru nebránila.³⁵⁶

Karel rovněž musel zasahovat do různých sporů. V únoru 1359 rozhodoval při mezi představeným kláštera a vratislavskými radními týkající se cla na dříví.³⁵⁷ Další spor mezi městem a klášterem musel Karel řešit již v říjnu 1360, tentokrát kvůli hranicím mezi kostelem Všech svatých a krčmou na Olbině,³⁵⁸ a roku 1365 přikázal rozhodnout spor mezi městem a klášterem o kus půdy u Vratislavi. Není však patrné, komu byl příkaz adresován.³⁵⁹ V roce 1367 stvrdil dohodu mezi klášterem a radou města týkající se urovnání zmíněného hraničního sporu.³⁶⁰ V roce 1368 rada města určení hranic potvrdila.³⁶¹

V kontrastu k premonstrátskému klášteru stojí vratislavský klášter augustiniánů kanovníků s kostelem Nejsvětější Panny Marie na Písku. Mezi lety 1121 a 1138 založil již zmíněný Petr Wlast pro augustiniány kanovníky klášter v Gorkau am Zobten, přičemž jim věnoval též tzv. „Sand“ („Na Písku“) ve Vratislavi, na němž podle Wenera Marschalla a Heinricha Grügera mohl začít se stavbou nového kláštera. Po Wlastově smrti dokončili jeho dílo syn Swentoslaus a manželka Maria. Po polovině 12. století, snad kolem roku 1155, se kanovníci přemístili z kláštera Gorkau do Vratislavi, do těsného sousedství panovnické rezidence a biskupské katedrály. V době, kdy byl představeným kláštera opat Alard (1198–1208), došlo uvnitř konventu ke krizi, poté co se zmíněný opat pokusil zavést reformu z Arrouaise, načež část konventu, jež s reformou nesouhlasila, odešla do Kamence a založila tam nový klášter. Krátce poté však vratislavský biskup kanovníky z Kamence vyhnal a klášter v roce 1246 předal cisterciákům, které povolal z kláštera Lubiąż. Na přelomu 13. a 14. století stáli v čele kláštera opati, kteří svůj úřad nevykonávali dlouho, neboť kvůli různým důvodům byli sesazováni. Období rozkvětu klášter zažil až s opatem

³⁵⁴ *RI VIII*, s. 627, č. 6277.

³⁵⁵ *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 208, č. 3626.

³⁵⁶ *RI VIII*, s. 427, č. 5147.

³⁵⁷ *RŠ IV*, s. 154, č. 388; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 176, č. 2982; *RI VIII*, s. 237, č. 2901; *RBM VII/1*, s. 80–81, s. 109; *CDSI XVII*, s. 9.

³⁵⁸ *RŠ V*, č. 291, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/05/291.html> [náhled 27. 3. 2018]; *RŠ V*, č. 294, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/05/294.html> [náhled 27. 3. 2018]; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 180, č. 3057; *RBM VII/2*, s. 399, č. 653; *RI VIII*, s. 275, č. 3368.

³⁵⁹ *RI VIII*, s. 626, č. 6260.

³⁶⁰ *RI VIII*, s. 370, č. 4545; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 195–196, č. 3375 ovšem s rozdílným datem. Oproti *RI*, která uvádí 19. srpna 1367, lze ve Stelmachově edici nalézt datum 20. srpna 1367.

³⁶¹ *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 197, č. 3406; *BU*, s. 213, č. 249.

Konrádem z Leslau (dnešního Włocławku), jenž stál v čele kláštera v letech 1329–1363, tedy v období vlády Karla IV.³⁶²

Oproti premonstrátskému klášteru je v případě kláštera augustiniánů kanovníků k dispozici méně diplomatického materiálu. V roce 1351 Karel osvobodil osadníky klášterního statku „Prockau“ (Brochów) od všech břemen.³⁶³ Listinou z 10. března 1372 Karel potvrdil augustiniánskému klášteru na prosby opata Jana, Konrádova následovníka, všechna práva a majetky. Mezi svědky figurují významné osobnosti tehdejší doby, mohučský arcibiskup Jan z Ligny, pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, olomoucký biskup a kancléř Jan ze Středy, hofmistr Petr z Vartenberka a řada slezských knížat, mezi nimi například Přemysl Těšínský, Konrád II. Olešnický či Bolek III. Opolský.³⁶⁴ Listina Karla IV. z roku 1356 se vztahuje k oběma zmíněným klášterům. Tehdy nařídil Konrádu z Falkenhainu, aby získal od Slezské Středy 20 kop pražských grošů a od zmíněných klášterů, mimo jiné i cisterciáckého kláštera Lubiąż, 30 kop pražských grošů.³⁶⁵

Vedle výše zmíněných klášterů by neměly být opomenuty kláštery ženské, tj. klášter klarisek a klášter dominikánek ve Vratislavi. Klášter klarisek byl založen kněžnou Annou, dcerou Přemysla Otakara I., sestrou Anežky Přemyslovny a manželkou Jindřicha II. Pobožného, jenž zemřel v roce 1241 v bitvě u Lehnice. S přesností však nelze určit rok založení, a i názory badatelů se dosti liší. Theophila Pietsch uvádí, že v roce 1242 došlo k položení základního kamene,³⁶⁶ kdežto Ewald Walter její názor nesdílí. Svůj nesouhlas podložil argumentem, že pozemek, na němž se klášter klarisek rozkládá, nebyl ještě 26. února 1253 v Annině vlastnictví. Podle Waltera musel být klášter založen po 26. únoru 1253 a před 13. prosincem 1256, kdy byla vystavena bula papeže Alexandra IV., podle níž měly abatyše a konvent začít se stavbou kláštera.³⁶⁷ Pietsch rovněž k počátkům fundace uvádí, že Annin záměr byl nevlídně přijat tamními minority od sv. Jakuba.³⁶⁸ Zmíněný papež Alexandr IV., mimo jiné příznivec žebravých řádů, vydal v letech 1256–1260 pro vratislavské klarisky neméně jak dvacet listin. Žádný ze slezských klášterů nebyl v době

³⁶² MARSCHALL, Werner – GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, Sandstift*, s. 2–4; HOFFMANN, Hermann, *Sandstift und Pfarrkirche St. Maria in Breslau: Gestalt und Wandel im Laufe der Jahrhunderte*, Stuttgart 1971, s. 9–10.

³⁶³ RŠ II, č. 541, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0541.html> [náhled 25. 3. 2018].

³⁶⁴ *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 209, č. 3651; RI VIII, s. 417, č. 5023.

³⁶⁵ RŠ III, č. 318, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/03/318.html> [náhled 25. 3. 2018]; RBM VI/2, s. 230, č. 418, 419; RI VIII, s. 720, č. 6887, 6888.

³⁶⁶ PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstiftes*, s. 8.

³⁶⁷ WALTER, Ewald, *Zur Gründungsgeschichte des Breslauer Klarenstiftes*, in: JSFWUB 32, 1991, s. 22–23.

³⁶⁸ PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstiftes*, s. 7. V kostele sv. Jakuba byl pohřben Jindřich II. Pobožný, Annin manžel a zakladatel minoritského kláštera.

svého vzniku tak úzce spjat s římskou kurií, jako právě vratislavský klášter klarisek.³⁶⁹ V nově založeném klášteře se usadily sestry, které do Vratislavi přišly v roce 1257 z Prahy, a začaly v něm žít podle řehole sv. Kláry z roku 1215.³⁷⁰ První abatyší kláštera byla Vriderunis, po níž následovala Annina a Jindřichova dcera Hedvika.³⁷¹ Vedle Vriderunis jsou známa i jména tři sester: Gothlinda, Christiana a Methylda.³⁷² Kněžna Anna se rovněž snažila klášter hmotně zabezpečit, když mu darovala statek na hradě Riensberch (Rienberg), kam sestry mohly v případě vpádu Tatarů utéct.³⁷³ Walter se domnívá, že k darování došlo v roce 1259.³⁷⁴ Vedle toho klášter získal příjmy sestávající z osmi vsí, dvorů ve Vratislavi a mlýnu Arnolda. Anna rovněž věnovala kostelu čtyři drahocenné kalichy, relikváře s relikviemi a drahocenný kříž.³⁷⁵

V klášterním kostele našla místo posledního odpočinku řada členů z rodu Piastovců. Dodnes se v kostele sv. Kláry nachází náhrobek Jindřicha VI. Vratislavského, který zemřel v roce 1335. Právě po jeho smrti přešla vláda nad vratislavským knížectvím do rukou českého krále Jana Lucemburského, jak bylo ostatně zmíněno na počátku této kapitoly. Podle Jiřího Kuthana a Jana Royta se proto naskytá otázka, zda náhrobek nevznikl z Janovy iniciativy, případně z iniciativy jeho syna Karla.³⁷⁶ Józef Mandziuk uvádí, že zakladatelem náhrobku, který vyhotovil mistr Jindřich v roce 1350, je Karel IV. a vratislavská městská rada.³⁷⁷ Mlada Holá ve své studii klade fundaci náhrobku do doby Karlova pobytu ve Vratislavi od listopadu 1358 do února 1359.³⁷⁸

8. srpna 1347, tedy na samém počátku své vlády, Karel slíbil, že klášteru potvrdí všechny listiny šlechticů a krále Jana jemu určené.³⁷⁹ Nedlouho poté, 27. března 1348,

³⁶⁹ WALTER, Ewald, *Zur Gründungsgeschichte des Breslauer Klarenstiftes*, s. 21.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 25; PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstiftes*, s. 7, 9; PRZYWECKA-SAMECKA, Maria, *Z dziejów wrocławskich konwentów klarysek i urszulanek*, Wrocław 1996, s. 10; KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 707.

³⁷¹ PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstiftes*, s. 9, 11; MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 354; KNOBLICH, Augustin, *Herzogin Anna von Schlesien: 1204–1265. Erinnerungsblätter zu ihrem sechshundertjährigen Todestage*, Breslau 1865, s. 86.

³⁷² MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 354; KNOBLICH, Augustin, *Herzogin Anna von Schlesien*, s. 86.

³⁷³ WALTER, Ewald, *Zur Gründungsgeschichte des Breslauer Klarenstiftes*, s. 26.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 28.

³⁷⁵ MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 354–355; PRZYWECKA-SAMECKA, Maria, *Z dziejów wrocławskich konwentów klarisek*, s. 11.

³⁷⁶ KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 687–688, 707; KACZMAREK, Romuald, *Znaki českého panování v středověkém Wrocławiu*, s. 218.

³⁷⁷ MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 355.

³⁷⁸ HOLÁ, Mlada, *Pobyty Karla IV.*, s. 171–172.

³⁷⁹ RBM V/1, s. 110, č. 199; RŠ I, č. 624, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/624.html> [náhled 25. 3. 2018]; RI VIII, s. 602, č. 5960. V edici RBM i RŠ je jako příjemce uvedena abatyše Anežka, která však podle Theophily Pietsch v tuto dobu v čele kláštera být neměla. PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstifte*, s. 11.

klášteru skutečně všechna privilegia konfirmoval³⁸⁰ a v září téhož roku tak učinil ještě jednou.³⁸¹ Další konfirmační listina je datována k roku 1361, kdy panovník klášteru potvrdil opětovně jeho práva a vzal ho pod svoji ochranu.³⁸² V únoru 1359 přislíbil abatyši Markétě, dceři Jindřicha VI. Vratislavského, vyplatit 300 hřiven.³⁸³ 6. listopadu téhož roku přikázal vratislavským radním, aby nechali prozkoumat, zda by mlýn, který chtěl klášter vystavět u „Maslitz“ (Mašlice) na řece Odře, představoval pro město užitek či nikoli. V případě kladného stanoviska mělo město výstavbu povolit a podpořit.³⁸⁴

Vratislavský klášter dominikánek s kostelem sv. Kateřiny založil v roce 1294 kníže Jindřich V. Tlustý, přestože jeho čtyři dcery byly klariskami. Po Jindřichově smrti v roce 1296 pokračovala v budování kláštera jeho manželka Alžběta spolu se svým synem Boleslavem III., lehnicko-břežským knížetem.³⁸⁵ Pro potřeby této práce se však jeví jako klíčový rok 1359, kdy Karel IV. 14. února potvrdil dominikánkám „*omnes libertates et possessiones*“. Mezi svědky se objevují například Přeclav z Pohořelé, olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi a tehdy litomyšlský biskup Jan ze Středy.³⁸⁶ O den později jim panovník stvrdil příjem 50 hřiven.³⁸⁷ 15. února taktéž dovolil, aby bylo v „*Martini villa*“ (Märzdorf, Marcinkowice) zavedeno německé právo.³⁸⁸

6.3 Vratislavské špitály a ostatní církevní instituce vratislavského knížectví

Stejně jako v případě Horní Lužice by také měla být pozornost věnována i dalším institucím, které jsou spojeny s duchovní péčí, tzn. špitály, jichž bylo ve Slezsku do roku

³⁸⁰ *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 143, č. 2411; *CDM VII*, s. 555, č. 766; *RBM V/1*, s. 165, č. 324; *RI VIII*, s. 54, č. 639; *RŠ I*, č. 716, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/716.html> [náhled 25. 3. 2018]; PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstifte*, s. 29.

³⁸¹ *RŠ I*, č. 793, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/793.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RBM V/2*, s. 242, č. 473.

³⁸² *RBM VII/3*, s. 573, č. 959; *RI VIII*, s. 623, č. 6222; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 708.

³⁸³ *RŠ IV*, s. 165, č. 417; *RI VIII*, s. 237, č. 2907 s datací 11. února 1359; *RI VIII*, s. 621, č. 6202 s datací 19. února 1359; *RBM VII/1*, s. 94–95, č. 136; PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstiftes*, s. 31; HOLÁ, Mlada, *Pobyty Karla IV.*, s. 172; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 703.

³⁸⁴ *RI VIII*, s. 246, č. 3014.

³⁸⁵ MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 359.

³⁸⁶ *RŠ IV*, s. 162, č. 408; *RBM VII/1*, s. 92, č. 129; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 176, č. 2987; *RI VIII*, s. 238, č. 2912; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 717. V práci Romana Stelmacha je obsažen regest listiny, jež je datována k 23. únoru 1359 ve Vratislavi a kterou Karel opětovně potvrdil klášteru dominikánek jeho dosavadní privilegia. Podle Mlady Holé však v této době již neměl Karel ve Vratislavi pobývat. *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 176, č. 2991; HOLÁ, Mlada, *Pobyty Karla IV.*, s. 171–172.

³⁸⁷ *RŠ IV*, s. 162, č. 409; *RBM VII/1*, s. 93, č. 131; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 176, č. 2988; *RI VIII*, s. 621, č. 6201.

³⁸⁸ *RŠ IV*, s. 162, č. 410; *RBM VII/1*, s. 92, č. 130; *RI VIII*, s. 729, č. 6983.

1300 okolo 35.³⁸⁹ Jedním z příjemců Karlových listin byl i vratislavský johanitský špitál, který byl zřízen městskou radou v době epidemie okolo roku 1319 a přibližně v roce 1335 byl předán johanitům.³⁹⁰ Ještě v době, kdy byl Karel markrabětem moravským, povolil johanitskému špitálu koupit majetky a důchody, k čemuž došlo 22. října 1343.³⁹¹ V listopadu 1348 toto privilegium konfirmoval, stejně jako privilegium svého otce z roku 1339.³⁹² Než se tak stalo, vydal Karel v březnu 1348 johanitskému řádu privilegium, podle něhož mohli na území vratislavského knížectví a města Vratislavi kupovat majetky a úroky.³⁹³ Stejně tak byl v listopadu 1348 potvrzen johanitům majetek v „*Herdau*“ (dnešní Wrocław-Gaj)³⁹⁴ a stvrzeno, že Jindřich Kutzinger nabídl johanitům čtyři lány, které vlastnil ve vsi Řędzin.³⁹⁵ Téměř v závěru vlády, v říjnu 1377, povolil vratislavské radě a tamním měšťanům zakoupit okolo 500 hřiven ve prospěch špitálu.³⁹⁶

Další konfirmace byla určena vratislavskému špitálu sv. Ducha, jenž byl založen společně s kostelem Jindřichem I. Bradatým, manželem sv. Hedviky Slezské, a zbudován opatem Witosławem v roce 1214.³⁹⁷ V této konfirmační listině ze 17. března 1372 Karel potvrdil špitálu všechna privilegia.³⁹⁸

Největší pozornost však byla věnována vratislavskému špitálu sv. Matěje řádu křižovníků s červenou hvězdou. Špitál, původně sv. Alžběty, byl založen okolo poloviny 13. století již zmíněnou Přemyslovnou Annou.³⁹⁹ 17. ledna 1350 Karel špitálu potvrdil všechna jeho dosavadní privilegia⁴⁰⁰ a téhož dne taktéž listiny, které pro špitál vyhotovil Jindřich IV. Probus a Jindřich VI. Vratislavský.⁴⁰¹ V říjnu roku 1357 vydal pro špitál další dvě listiny, v první povolil mistru Mikuláši a celému špitálu, aby ve vsích „*Czechnicz*“ (Siechnice) a „*Mokurnicz*“ (Mokronos Górný i Dolný) zavedli německé právo,⁴⁰² a

³⁸⁹ MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 105.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 116.

³⁹¹ *CDSI* III, s. 69; *RI* VIII, s. 17, č. 191.

³⁹² *RŠ* I, č. 821, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/821.html> [náhled 25. 3. 2018].

³⁹³ *RŠ* I, č. 712, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/712.html> [náhled 25. 3. 2018].

³⁹⁴ *RŠ* I, č. 823, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/823.html> [náhled 25. 3. 2018].

³⁹⁵ *RŠ* I, č. 822, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/822.html> [náhled 25. 3. 2018].

³⁹⁶ *RI* VIII, s. 486, č. 5812.

³⁹⁷ SILNICKI, Tadeusz, *Dzieje i ustrój*, s. 371; MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 108, 110.

³⁹⁸ *RI* VIII, s. 417, č. 5029.

³⁹⁹ MANDZIUK, Józef, *Historia Kościoła Katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2*, s. 118.

⁴⁰⁰ *RŠ* II, č. 233, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0233.html> [náhled 25. 3. 2018]; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 149, č. 2524; *RI* VIII, s. 608, s. 6042.

⁴⁰¹ *RŠ* II, č. 234, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/02/0234.html> [náhled 25. 3. 2018]; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 149, č. 2525; *RI* VIII, s. 608, č. 6043.

⁴⁰² *RŠ* III, č. 577, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/03/577.html> [náhled 25. 3. 2018]; *RBM* VI/2, s. 380, č. 670; *RI* VIII, s. 221, č. 2711; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 703.

v druhé špitálu dovolil, aby si opět právní cestou nárokoval majetky, o které přišel.⁴⁰³ Dalšího povolení ze strany panovníka se špitálu dostalo v únoru 1375, tentokrát na koupi vsi „Camyne“, jinak zvanou „Steyn“ (Pustków Wilczkowski).⁴⁰⁴ V případě tohoto špitálu je doložena taktéž panovníka donace. Špitálu sv. Matěje Karel věnoval sladovnu, jež se nalézala v jeho bezprostřední blízkosti, zároveň s okolním prostorem a cestou vedoucí z města.⁴⁰⁵

Dosavad byla pozornost věnovaná vratislavskému biskupství, kapitulám, klášterům a špitálům na území vratislavského knížectví, neměly by být však opomenuty dílčí písemnosti, které byly určeny pro zbylé církevní instituce. Například v roce 1361 Karel dovolil Dětrichovi, vratislavskému děkanovi, vyměnit svůj kanonikát a prebendu v kostele Všech svatých za jiné beneficium.⁴⁰⁶ Zatím hrála dominantní úlohu Vratislav, opomenuta by ovšem neměla zůstat ani Slezská Středa.⁴⁰⁷ V roce 1348 Karel potvrdil nadaci oltáře v tamním farním kostele, u jehož zřízení stál středečský měšťan Matěj.⁴⁰⁸ S řezníkem Matějem je rovněž spojena donace pro oltář sv. Jana Evangelisty ve farním kostele, jež byla panovníkem potvrzena v prosinci roku 1358.⁴⁰⁹ Středečskému kostelu, respektive oltáři deseti tisíc ryřů, potvrdil Karel v roce 1351 úrok v „Rachschtütz“.⁴¹⁰

⁴⁰³ RŠ III, č. 581, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/03/581.html> [náhled 25. 3. 2018]; RBM VI/2, s. 381, č. 672; *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 173, č. 2922; RI VIII, s. 620, č. 6189; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 703.

⁴⁰⁴ RI VIII, s. 453, č. 5458; HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte II*, s. 703.

⁴⁰⁵ *Katalog średniowiecznych dokumentów*, s. 220, č. 3869; RI VIII, s. 462, č. 5558. V RI lze ovšem dohledat regest, který uvádí, že Karel daroval špitálu sladovnu již v roce 1370. RI VIII, s. 627, č. 6275. V regestu č. 6275 je uvedeno, že tak učinil k podpoře slabých a nemocných pro spásu duše své a svých předchůdců.

⁴⁰⁶ RBM VII/3, s. 456, č. 757; RI VIII, s. 286, č. 3518.

⁴⁰⁷ Slezská Středa je ovšem nejvíce proslulá pokladem, který byl nalezen v místech bývalé židovské čtvrti na jaře 1988. K pokladu blíže STEHLÍKOVÁ, Dana, *Poklady ze Slezské Středy a ze St. Mariensternu v reprezentaci Lucemburků*, in: Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, edd. BOBKOVÁ, Lenka – ŠMAHEL, František, Praha 2012, s. 455–457; HLAVÁČEK, Ivan, *Královský poklad ve slezské Středě*, Český časopis historický 85, 1997, s. 448–459; WITECKI, Jacek, *Poklad ze Slezské Středy: okolnosti nálezu a představení pokladu*, in: *Královský sňatek: Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*, ed. BENEŠOVSKÁ, Klára, Praha 2010, s. 552–555.

⁴⁰⁸ RŠ I, č. 687, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/01/687.html> [náhled 25. 3. 2018].

⁴⁰⁹ RŠ IV, s. 129, č. 324; SCHIECHE, Emil, *Neues über Johann von Neumarkt*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens* 65, 1931, s. 296.

⁴¹⁰ [RIplus] *Regg. Karl IV. (Diplome)*, č. 1940, dostupné z: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/20-6-0-karl-iv/nr/f04cb77c-426e-41f3-bc08-474ca263e398.html> [náhled 24. 5. 2018].

7 Relikvie darované Karlem IV. do korunních zemí

Karla IV. lze považovat za jednoho z největších sběratelů tehdejší Evropy. Velmi pozoruhodná byla jeho „vášeň“ po shromažďování relikvií, tj. hmotných památek na pozemský život a umučení Krista a svatých, ve kterých spatřoval posvátné symboly vladařské legitimacy a věřil v jejich nadpřirozenou moc. Ostatky svatých shromažďoval ke slávě svého majestátu, v zájmu lucemburské dynastie a k povznesení Českého království. Jaroslav Polc k tomu dodává: „*Jeho osobní vztah k ostatkům svatých nebyl jen pouhým projevem pietní úcty k pozůstatkům osob jemu zvláště drahých, ani vírou v jejich magickou moc, ale cosi, co jej unášelo mimo viditelný svět do věčnosti, neboť jako křesťan věřil, že jejich znovuspojení s duší, která je na zemi oživovala, je jen otázkou času.*“⁴¹¹ Pro jím získané ostatky nechával též pořizovat relikviáře, začasť vzácná umělecká díla.

Karel nejenže relikvie sbíral, ale také jimi obdarovával církevní instituce na území České koruny, na středověkých principech vytvořeném státu, který měl zůstat navždy v rukou českých králů, jak si Karel jistě přál. K tomu ale musel učinit jak právní kroky (inkorporace), tak kroky kulturně politické, do nichž lze zahrnout stavební činnost v korunních zemích, šíření patrocina sv. Václava a v neposlední řadě také darování svatých ostatků.⁴¹² I když nejčastěji pamatoval na pražský katedrální poklad, nezapomínal ani na církevní instituce v korunních zemích. Kostelu sv. Mikuláše v městě Luckau v Dolní Lužici, které se mělo stát pravděpodobně správním centrem celé země, případně reprezentativní rezidencí, daroval relikvii sv. Paulina, prvního legendárního biskupa toskánské Luccy, ve které také vzácný ostatek získal v roce 1369, čímž kostel sv. Mikuláše dosáhl statutu poutního kostela. Ostatky sv. Paulina, jenž byl umučen za vlády císaře Nerona, spočinuly v presbyteriu kostela, které bylo po roce 1370 radikálně přestavěno. Částičky světcovy lebky, uschované v krásném relikviáři, daroval Karel Luckau

⁴¹¹ POLC, Jaroslav Václav, *Česká církev v dějinách*, Praha 1999, s. 135. K sběratelské „vášni“ Karla IV. dále STEJSKAL, Karel, *Umění na dvoře Karla IV.*, Praha 1978, s. 73–95; Týž, *Karel jako sběratel*, in: Karolus Quartus: piae memoriae fundatoris sui Universitas Carolina D. D. D., ed. VANĚČEK, Václav, Praha 1984, s. 455–467; OTAVSKÝ, Karel, *K relikviím vlastněným císařem Karlem IV., k jejich uctívání a k jejich schránkám*, in: Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba: sborník příspěvků z mezinárodního symposia, edd. BARTLOVÁ, Milena – FAJT, Jiří, Praha 2003, s. 392–398; Týž, *Relikvie, relikviáře a královské insignie*, in: Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, edd. ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2012, s. 525–533; ČECHURA, Jaroslav, *Karel IV.: na dvojím trůně*, Praha 2016, s. 149–168; KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 581–603; BAUCH, Martin, *Zbožný vládce. Uctívání svatých a ostentativní zbožnost jako prostředek upevnění moci a posílení legitimacy vlády*, in: *Císař Karel IV.: 1316–2016: první česko-bavorská zemská výstava*, edd. FAJT, Jiří – HÖRSCH, Markus, Praha 2017, s. 79–85.

⁴¹² BOBKOVÁ, Lenka, *Relikvie darované Karlem IV.*, s. 185–186.

nejpravděpodobněji v první polovině roku 1373, přičemž v tomto roce město dvakrát navštívil, a nejpozději před 29. březnem 1375, kdy magdeburský arcibiskup Petr Jelito vypsál odpustky pro poutníky, kteří se za relikvií vypraví.⁴¹³ O relikvii se též zmínil ve své zprávě Guido Passuta, který v roce 1374 poslal do toskánské Luccy dopis, v němž napsal, že se zdržoval s Karlem v blízkosti Luckau, když se ho najednou císař zeptal, zda už viděl hlavu sv. Paulina.⁴¹⁴ Patrně se jednalo o proces cíleného přenesení významu z toskánského města Lucca, jehož kořeny sahají až do antiky, na město Luckau v Dolní Lužici, což současníci vnímali jako poctu.⁴¹⁵ Následně daroval bohatý měšťan Gebhard Kussner pro oltář sv. Paulina roční úrok devíti kop grošů, což císař 5. prosince 1375 potvrdil.⁴¹⁶ Potvrzovací listina míšeňského biskupa Jana z Jenštejna z 25. února 1377 nás informuje, že Gebhard Kussner stojí za založením celé kaple sv. Paulina v kostele sv. Mikuláše.⁴¹⁷ V prvním měsíci roku 1377 daroval Karel oltáři sv. Paulina roční úrok dvanácti kop grošů ze vsi Kahnsdorf.⁴¹⁸

Tento kostel je taktéž pozoruhodný dvěma pískovcovými bustami na konzolách jižního portálu, jejichž identifikace není jednoznačná. Hubert Illig se domnívá, že se jedná o portréty Alžběty Pomořanské, přičemž toto určení nejspíše neodporuje realitě, a Karla IV.,⁴¹⁹ kdežto Lenka Bobková o tomto tvrzení polemizuje, neboť upozorňuje na absenci koruny na předpokládaném císařově portrétu. Rovněž poukazuje na výrazně mladistvou mužskou tvář, která je lemovaná módně upravenými vlasy a umně střiženým vousem. Portál byl nejspíše osazen v druhé polovině 14. století, tedy v době, kdy Karel uvažoval o budoucím rozdělení moci mezi své syny. Právě Václavovi měla připadnout západní část Dolní Lužice, tedy ta část, ve které se nacházelo i Luckau. Jak uvádí Lenka Bobková, zdá se nejpravděpodobnější, že je na konzole zachycen právě Václav, byť taktéž upozorňuje, že i u jeho podobizny bychom nejspíše očekávali korunu,⁴²⁰ pokud ovšem není Václav

⁴¹³ *Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten*, s. 28, č. 30; BOBKOVÁ, Lenka, *Relikvie darované Karlem IV.*, s. 186; Táž, *Prezentace královského majestátu*, s. 73; FAVREAU-LILIE, Marie-Luise, *Von Lucca nach Luckau*, s. 900.

⁴¹⁴ SCHUMMAN, Dirk, *Der mittelalterliche Kirchenschatz der Nikolaikirche*, s. 28; FAVREAU-LILIE, Marie-Luise, *Von Lucca nach Luckau*, s. 904.

⁴¹⁵ SCHUMANN, Dirk, *Die neuen Ergebnisse*, s. 15.

⁴¹⁶ *Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten*, s. 29, č. 31; SCHUMANN, Dirk, *Die neuen Ergebnisse*, s. 15.

⁴¹⁷ *Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten*, s. 31, č. 35; SCHUMANN, Dirk, *Die neuen Ergebnisse*, s. 15.

⁴¹⁸ *Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten*, s. 30, č. 33; BOBKOVÁ, Lenka, *Corona regni Bohemiae und ihre visuelle Repräsentation*, s. 124.

⁴¹⁹ ILLIG, Hubert, *Kaiser Karl IV. und die Luckauer Nikolaikirche*, s. 30–38.

⁴²⁰ BOBKOVÁ, Lenka, *Prezentace královského majestátu*, s. 74; Táž, *7. 4. 1348 – ustavení Koruny království českého*, s. 117; Táž, *Koruna království českého za vlády Lucemburků*, s. 137.

presentován jako lužický markrabí. Bezsporně lze ovšem konstatovat, že portál reprezentuje příslušnost Luckau k České koruně.⁴²¹

Zcela mimořádný soubor relikvií věnoval Karel jím založené kolegiální kapitule v braniborském Tangermünde, rezidenci braniborských markrabat. Císařova velkoryse pojatá přestavba tamního hradu padla za obět' třicetileté války, přičemž vzhled hradu a města známe prakticky jen z mědirytiny Matyáše Meriana.⁴²² Ke zvýšení důstojnosti braniborských markrabí měl patrně sloužit relikviářový poklad, který Karel do Tangermünde poslal. O jeho složení nás informuje pouze seznam relikviářů z roku 1412 popisující předměty, které z tamní kapituly údajně odvezl na Moravu markrabě Jošt, jenž v Braniborsku vládl od roku 1397, poté co mu jej Václav IV. udělil v léno i s kurfiřtským hlasem a úřadem říšského arcikomorníka.⁴²³ Tangermündský soubor obsahoval kousíček ze dřeva sv. Kříže („*de una pars de ligno sancte Crucis*“), úlomek lebky sv. Jana Křtitele („*de cerebello sancti Johannis Baptiste*“), jenž byl uložen ve zlatém relikviáři ve tvaru hlavy („*in capite aureo*“), která spočívala na míse vykládané slonovinou a zdobené portréty Karla IV. a Alžběty Pomořenské, útržek pláště sv. Jana Evangelisty ve zlaté schránce, částku srdce sv. Jiří („*Cor sancti Georgii*“) a křišťál s krupějí Kristovy krve („*de una gutta sanguinis Jhesu Cristi in Cristallo oblongo*“), již si Karel, jak uvádí Lenka Bobková, nejspíše vyprosil v Mantově v tamním kostele sv. Ondřeje v roce 1368.⁴²⁴ Pozoruhodná je též relikvie sv. Cerbonia („*digitus sancti Serbonii*“), biskupa v italské Populonii. Otázkou je, proč zrovna braniborské město na Labi disponovalo ostatkem tohoto světce. Nabízí se jazyková podobnost řeky Labe s toskánskou řekou *albi(ni)a*, popřípadě s ostrovem Elba, na kterém Cerbonius zemřel.⁴²⁵ Výslovně se v tomto soupisu uvádí, že Karel daroval kapitule velkou zlatou číši („*magnus calix titus de puro auro*“).⁴²⁶ Vedle Tangermünde byl důležitým duchovním centrem kurfiřtství tzv. „*Dominsel*“ v Brandenburgu nad Havelem, ve kterém se ještě dnes nachází tzv. „*Böhmischer Altar*“, jenž byl dokončen v roce 1375, přičemž příkaz k vypracování polyptychu mohl být vydán na podzim v roce 1373, tedy bezprostředně po lucemburském převzetí moci v Braniborsku. Mimoto, že je oltář spojen se jmény svatého Václava,

⁴²¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Corona regni Bohemiae und ihre visuelle Repräsentation*, s. 125.

⁴²² BOBKOVÁ, Lenka, *Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde*, s. 148.

⁴²³ BOBKOVÁ, Lenka, *Jošt Moravský markrabětem braniborským*, in: *Ad vitam et honorem: Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, edd. BOROVSÝ, Tomáš – JAN, Libor – WIHODA, Martin, Brno 2003, s. 319.

⁴²⁴ CDB I/16, s. 40, č. 45; BOBKOVÁ, Lenka, *Relikvie darované Karlem IV.*, s. 186–187; Táž, *7. 4. 1348 – ustavení Koruny království českého*, s. 113; Táž, *Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde*, s. 150.

⁴²⁵ BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia*, s. 424.

⁴²⁶ CDB I/16, s. 40, č. 45.

Zikmunda, Mořice a Víta, obsahoval relikvie různých světců, které se sem musely dostat nejspíše z Prahy. Zakladatelem oltáře však nebyl Karel, ale brandenburský biskup Dětrich ze Schulenburgu, původně protivník Lucemburků, jenž se s Karlem na podzim 1373 usmířil. Darování relikvií a liturgických rouch mohl být tedy způsob, jak si k sobě biskupa blíže připoutat.⁴²⁷

Těžištěm této práce jsou ovšem dary, které Karel daroval hornolužickým a slezským církevním institucím. Do Horní Lužice bohužel žádnou relikvii neposkytl, i když bych rád k této korunní zemi podotknul alespoň to, že během husitských válek měly být na již zmíněném Ojvíně uchovány relikvie z pražského svatovítského pokladu, konkrétně v prostoru pod sakristií.⁴²⁸ Katedrální poklad odvezl s bezpečným doprovodem v červenci 1420 hornolužický fojt Hynek Hlaváč z Dubé.⁴²⁹ Pro potřeby této práce zůstávají tedy podstatnými ty dary, které Karel věnoval vratislavským svatyním. Tamnímu farnímu kostelu sv. Marie Magdaleny daroval dva úlomky ze dřeva sv. Kříže, trn z koruny Kristovy a část kostí sv. Marie Magdaleny, patronky zmíněného kostela, jež byla první, které se zjevil Kristus v podobě zahradníka po svém Zmrtvýchvstání. Kostelu sv. Alžběty daroval pravděpodobně ostatky sv. Zikmunda a katedrálnímu chrámu relikvii sv. Jana Křtitele, patrona katedrály a celé vratislavské diecéze.⁴³⁰ Romuald Kaczmarek rozšiřuje tento výčet o dar kolegiátnímu chrámu sv. Kříže⁴³¹ a Hermann Hoffmann o dar jedné z hlav jedenácti tisíc panen kostelu Panny Marie na Písku.⁴³² Toto tvrzení převzal do své práce také Martin Bauch.⁴³³

Kostel sv. Marie Magdaleny získal od císaře zmíněné relikvie před 8. dubnem 1365, kdy byla vydána odpustková listina již vícekrát zmíněného biskupa Přeclava, která je rovněž jediným nepopíratelným svědectvím o jejich existenci. Přeclav se v této listině zavazuje, že udělí čtyřicetidenní odpustky každému věřícímu, jenž zhlédne ostatky, které kostelu daroval římský císař a český král Karel, a vyzpovídá se ze svých hříchů.⁴³⁴

⁴²⁷ BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia*, s. 422; BOBKOVÁ, Lenka, *Koruna království českého za vlády Lucemburků*, s. 139; WETTER, Evelin, *Lužice a Braniborsko*, s. 352–355.

⁴²⁸ WOJNICZ, Joanna, *Burg- und Klosteranlage Oybin*, s. 9.

⁴²⁹ BOBKOVÁ, Lenka – BŘEZINA, Luděk – ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*, s. 105.

⁴³⁰ KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 599.

⁴³¹ KACZMAREK, Romuald, *Umění ve Slezsku, umění v českých zemích a lucemburský mecenát: mezi svízelným sousedstvím a bezvýhradným přijetím?*, in: *Slezsko – perla v České koruně: historie, kultura, umění*, edd. KAPUSTKA, Mateusz – KLÍPA, Jan – KOZIEŁ, Andrzej – OSZCZANOWSKI, Piotr, Praha 2007, s. 127.

⁴³² HOFFMANN, Hermann, *Sandstift*, s. 20.

⁴³³ BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia*, s. 417.

⁴³⁴ *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska. T. 4., 1351–1365*, ed. STELMACH, Roman, Wrocław 1991, s. 152, č. 673 omylem uvádí datum 10. 4. 1365; JUJECZKA, Stanisław, *Regesty wybranych dokumentów z XIII–XVI wieku dotyczących kościoła parafialnego św. Marii*

K předávacímu aktu muselo dojít v letech předchozích, jelikož v roce 1365 panovník Vratislav nenavštívil. Podle Lenky Bobkové by mohlo dojít k předání relikvií v roce 1364, kdy Karel spolu se svým hostem kyperským králem Petrem z Lusignanů jednal s polským, uherským a dánským králem o křížové výpravě s cílem osvobodit Boží hrob. Lenka Bobková taktéž uvádí, že dar mohl být míněn jako výraz smíření po vyřešení nesrovnalostí s falešnými pečetěmi, kterou Karel musel řešit během svého prvního pobytu ve Vratislavi v témže roce, a zároveň jako vstřícné gesto ze strany biskupa vůči městu, taktéž mohl představovat výzvu k pokání hříšníků, případně mohly mít relikvie souvislost s myšlenkou uskutečnění výpravy do Svaté země. Magdalenská relikvie mohla být též výrazem vzpomínky na zesnulého Arnošta z Pardubic, jenž za svého života prokazoval zvláštní úctu vůči této světici.⁴³⁵ Patronátní právo nad kostelem sv. Marie Magdaleny mělo biskupství a zdejší faráři byli vybíráni z členů biskupské kapituly. V 60. letech, kdy Karel kostelu relikvii věnoval, byl farářem Johannes Wert/Werd, řečený Flamings, u něhož nelze vyloučit, že se s císařem osobně znal. Spolu s Karlem byl hlavní postavou darovacího aktu nepochybně již zmíněný Přeclav z Pohořelé.⁴³⁶

Svaté ostatky se v kostele sv. Marie Magdaleny nezachovaly. Existence úlomků sv. Kříže byla naposledy připomínána na náhrobku Dr. Oswalda Straubingera neboli Winklera, jenž působil v tomto kostele jako farář v letech 1488–1517. Poslední zprávy o nich obsahují soupisy vzniklé v letech 1526–1530, které pořídila městská rada po přijetí luterství a řízené likvidaci nepotřebných chrámových pokladů. Závěrem se naskytá otázka, proč Karel obdaroval zrovna kostel sv. Marie Magdaleny. Jak Lenka Bobková v závěru své studie uvádí, darem Karel citlivě reagoval na složité poměry ve vztazích mezi městem Vratislaví a zdejším biskupstvím. Obdarován byl totiž městský farní kostel, k němuž měl ale patronátní právo biskup.⁴³⁷

Vedle kostela sv. Marie Magdaleny poskytl Karel relikvii i biskupskému kostelu, jemuž daroval relikvii ukazováku sv. Jana Křtitele. Podle kapitulních zdrojů z roku 1513 měl relikvii darovat Přeclavovi z Pohořelé. Podle Mateusze Kapustky mohlo k předávacímu aktu dojít během jednoho z Karlových pobytů, možná snad v roce 1351, kdy český král založil již zmíněný klášter augustiniánů eremitů s kostelem sv. Václava,

Magdaleny we Wrocławiu, in: Śródmięjska katedra. Kościół św. Marii Magdaleny w dziejach i kulturze Wrocławia, ed. CZECHOWICZ, Bogusław, Wrocław 2010, s. 533, č. 44; k rozboru listiny BOBKOVÁ, Lenka, *Relikvie darované Karlem IV.*, s. 184; zmínky o relikviích darovaných kostelu sv. Marie Magdaleny též SCHMEIDLER, Johann Carl Hermann, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der Haupt-Pfarrkirche St. Maria Magdalena zu Breslau vor der Reformation*, Breslau 1838, s. 11, 51.

⁴³⁵ BOBKOVÁ, Lenka, *Relikvie darované Karlem IV.*, s. 184–185.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 182.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 187–188.

Stanislava a Doroty. Darování ostatku nejdůležitějšího světce celé diecéze mělo neobyčejný propagandistický rozměr s cílem prohloubit ideové spojení mezi Vratislaví a panovníkem. Schránka na relikvii ukazováku sv. Jana ze 14. století je ukrytá za průhlednou střední částí 48,5 cm vysoké vnější schránky v podobě rámě sv. Jana Křtitele, kterou zhotovil roku 1512 vratislavský zlatník Oswald Rothe na objednávku Johanna Scheuerleina, kanovníka vratislavské katedrály.⁴³⁸

Další vratislavskou svatyní, kterou Karel patrně obdařil relikvií, byl kostel sv. Alžběty, kterému pravděpodobně daroval ostatky sv. Zikmunda,⁴³⁹ burgundského krále ze šestého století a následně i českého zemského patrona, jehož ostatky získal od savojského vévody Amadea v roce 1365 během své cesty z Avignonu do Čech ve Svatém Mořici ve Wallisu (Agaunum).⁴⁴⁰ „*Venit in Aganum...ubi tunc temporis requiescebat pretiosissimus thesaurus videlicet corpus sti Zigismundi regis Burgundie, quod impetravit sibi dari, et attulit secum Pragam.*“⁴⁴¹ Zikmundovu hlavu získal Karel již v roce 1354 v klášteře Einsiedeln.⁴⁴² Ostatky sv. Zikmunda se měly podle Romualda Kaczmarka nalézat v jižní apsidě presbytáře.⁴⁴³

Jak už bylo uvedeno výše, Romuald Kaczmarek ve své práci uvádí, že měl Karel patrně poskytnout dar i kostelu sv. Kříže, bližší informace, stejně tak odkaz na případný pramen či jiný zdroj bohužel neuvádí.⁴⁴⁴ Tento údaj od Kaczmarka převzal do své práce Martin Bauch.⁴⁴⁵ Podle Hermanna Hoffmanna měl Karel věnovat kostelu Panny Marie na Písku jednu z hlav jedenácti tisíc panen. Hoffmann ovšem uvádí, že ji panovník daroval opatovi kláštera augustiniánů kanovníků v roce 1439, což není možné. Jako problematické

⁴³⁸ KAPUSTKA, Mateusz, *Relikviář sv. Jana Křtitele*, in: Slezsko: perla v České koruně: tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů, edd. NIEDZIELENKO, Andrej – VLNAS, Vít, Praha 2006, s. 115; stručné zmínky o relikviáři sv. Jana Křtitele též GÜNDEL, Christian, *Die Goldschmiedekunst in Breslau*, Berlin 1942, s. 24–25; BRAUN, Joseph, *Die Reliquiare: Des christlichen Kultes und ihre Entwicklung*, Freiburg 1940, s. 394; FRITZ, Johann Michael, *Goldschmiedekunst der Gotik in Mitteleuropa*, München 1982, s. 271; BAUCH, Martin, *Einbinden – belohnen – stärken*, s. 102.

⁴³⁹ KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.*, s. 599; KACZMAREK, Romuald, *Znaki czeskiego panowania w średniowiecznym Wrocławiu*, s. 211; Týž, *Gotycka rzeźba architektoniczna prezbiterium kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu*, in: *Z dziejów wielkomięskiej fary: wrocławski kościół Św. Elżbiety w świetle historii i zabytków sztuki*, ed. ZLAT, Mieczysław, Wrocław 1996, s. 71–72.

⁴⁴⁰ KAVKA, František, *Vláda Karla IV. II.*, s. 25; Týž, *Karel IV.*, s. 226; BLÁHOVÁ, Marie, *Karlova cesta do Avignonu roku 1365*, in: *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – ŠMAHEL, František, Praha 2012, s. 250; BOEHM, Barbara, *Zbožný panovník*, in: *Karel IV. Císař z boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437*, edd. FAJT, Jiří – BOEHM, Barbara, Praha 2006, s. 147.

⁴⁴¹ *RI VIII*, s. 340, č. 4176c.

⁴⁴² MACHILEK, Franz, *Privatfrömmigkeit und Staatsfrömmigkeit*, s. 94.

⁴⁴³ KACZMAREK, Romuald, *Gotycka rzeźba architektoniczna prezbiterium kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu*, s. 71.

⁴⁴⁴ KACZMAREK, Romuald, *Umění ve Slezsku, umění v českých zemích a lucemburský mecenát*, s. 127.

⁴⁴⁵ BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia*, s. 417.

se jeví také jméno řečeného opata, neboť Jodokus (česky Jošt), kterému měl Karel relikvii darovat, byl představeným kláštera v letech 1429–1447. Je tedy otázkou, zda český král skutečně kostelu Panny Marie na Písku relikvii daroval. Mohlo by se též jednat o druhotný dar, u něhož se tradovalo, že původním dárcem byl Karel IV.⁴⁴⁶ Silnou úctu k těmto prvomučednicím nicméně dosvědčuje zřízení jim zasvěcené kaple ve vratislavském kostele sv. Vincenta, který byl opatřen ze strany papeže a biskupů pražského, olomouckého a naumburského odpustky. Mimo jiné tento kostel disponoval fragmentem lebky sv. Víta, načež si Bauch klade otázku, zda se relikvie nemohla dostat do Slezska jako dar, který měl tuto zemi symbolicky blíž připoutat k Čechám. Závěrem lze zkrátka podotknout, že se v průběhu 14. století dostaly do Slezska relikvie, které nebyly pro tuto oblast typické.⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ HOFFMANN, Hermann, *Sandstift*, s. 20; BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia*, s. 417.

⁴⁴⁷ BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia*, s. 417–418.

Závěr

Římský císař a český král Karel IV. je tradičně vnímán jako velmi schopný panovník. To dosvědčuje patřičná pozornost nejen české, ale i zahraniční historiografie. Předkládaná práce si vytkla za cíl rozšířit povědomí o církevních dějinách v korunních zemích za vlády tohoto panovníka.

Zásahy Karla IV. do již dříve utvořené církevně správní soustavy odrážejí jeho úsilí o teritoriální scelení církevní a světské správy na území celé České koruny. Společně se svým otcem se mu sice podařilo po zřízení pražského arcibiskupství sjednotit církevní a světskou správu na území Českého království, zcelit celou Českou korunu po církevní stránce však nedokázal. Jeho nerealizovatelný úmysl vyjmout vratislavské biskupství ze svazku hnězdenské církevní provincie a následně ho podřídít pražskému arcibiskupství narazilo na odpor jak polského krále Kazimíra, tak hnězdenského arcibiskupa Jaroslava. Po neustálém odročování ze strany papeže, přestože se český král zavázal respektovat všechny povinnosti vůči papežské kurii, včetně placení tzv. svatopetrského haléře, si i sám Karel začal uvědomovat beznadějnost svého plánu. Po tomto nezdaru obrátil svoji pozornost na Horní Lužici, kde chtěl zasáhnout do církevní správy zřízením biskupství v Budyšině, jehož základem se měla stát zdejší kolegiátní kapitula. Ani v tomto případě nebyl plán uskutečněn, Karel se zaměřil na svoji císařskou korunovaci a jistou roli hrály zřejmě i ekonomické důvody. Největším Karlovým úspěchem na poli církevní správy ve vedlejších zemích bylo udělení hodnosti stálého apoštolského legáta pražskému arcibiskupovi Janu Očku z Vlašimi a jeho nástupcům, což měl být zřejmě jeden z integračních prvků jeho korunní politiky. Do legace pražského metropolitů totiž nepatřila jen celá pražská církevní provincie, ale též diecéze bamberská, míšeňská a řezenská.

K předním čnostem středověkého panovníka patřilo vedle samotné podpory církve i zakládání nových církevních institucí. Na území Horní Lužice a Slezska založil Karel IV. dva kláštery: klášter augustiniánů eremitů ve Vratislavi a celestinský klášter na Ojvině u Žitavy. Prvně zmíněný založil v předvečer svátku sv. Kateřiny Alexandrijské, své oblíbené světice, během svého pobytu ve Vratislavi v roce 1351. Tehdy augustiniánům eremitům propůjčil pozemky, vyvázal nově založený klášter z městské jurisdikce a osvobodil ho od všech daní a břemen města. Zakládací listina z roku 1351 byla confirmována o deset let

později. Na základě papežské potvrzovací listiny je důležité upozornit na souvislost s šířením patrocina sv. Václava do korunních zemí, neboť vedle sv. Doroty byl klášterní kostel zasvěcen právě sv. Václavovi a sv. Stanislavovi, patronovi Polska.

Kláster celestinů, kteří byli do českých zemí uvedeni Karlem IV., byl založen v roce 1366, přestože zakládací listina je datována až k 17. březnu 1369. Karel se v případě ojevinského kláštera postaral o jeho hmotné zabezpečení. Klášter byl také osvobozen od všech daní, vyjma královské berně, nabyt církevní nezávislosti a převorovi připadla nižší jurisdikce nad klášterním majetkem. Pro blízkou Žitavu představovala realizace Karlova záměru ovšem značné finanční břímě.

Na církevní politiku je ovšem nutné hledět komplexně. Nesmí být tedy opomenuty již dříve založené církevní instituce, které byly příjemci Karlových listin. Na základě analýzy listinného materiálu lze ovšem konstatovat, že vůči nim Karel vystupoval z pozice ne příliš štědrého donátora, ale spíše potvrzovatele dříve udělených privilegií, popřípadě donací. Některým institucím poskytl též ochranné listy. Mnohé písemnosti vydal ještě za života svého otce, na jehož politiku navázal, a dokonce s ním vydal privilegium pro budyšínský špitál sv. Ducha. Z dalších hornolužických církevních institucí stojí v popředí kolegiální kapitula v Budyšině, jejíž příjmy Karel vícekrát confirmoval, též kláštery cisterciáček Marienthal a Marienstern a klášter magdalenitek v Lubáni. Je pozoruhodné, že fundátory všech řečených církevních institucí těšících se ze strany Karla IV. přízně byly osoby patřičného významu. V případě vratislavského knížectví vydal značné množství listinného materiálu pro vratislavské biskupství, případně vratislavského biskupa. Z vratislavských klášterů byly příjemci Karlových písemností klášter premonstrátů na Olbině, klášter augustiniánů kanovníků na Písku, klášter klarisek a klášter dominikánek. Význam vratislavského biskupství nemusí být zdůrazňován, v souvislosti s dalšími vratislavskými církevními institucemi, které se těšily ze strany Karla IV. přízni, je třeba mít na zřeteli, že i tyto instituce byly založeny významnými osobami tehdejší doby. Karel nenavázal vůči církevním institucím pouze na politiku svého otce, ale rovněž piastovských knížat a svých předků z přemyslovského rodu.

Ve spojitosti s osobou Karla IV. bývá často zdůrazňována jeho „vášeň“ po shromažďování relikvií. Karel ovšem nebyl pouhým sběratelem svatých ostatků, ale rovněž jejich dárce. Z dolnolužických církevních institucí pamatoval panovník na kostel

sv. Mikuláše v městě Luckau, kterému věnoval relikvii sv. Paulina, prvního legendárního biskupa toskánské Luccy. Mimořádný soubor relikvií daroval Karel kolegiální kapitule v braniborském Tangermünde, kterou sám založil. Tangermündský soubor, ještě než ho markrabě Jošt odvezl na Moravu, obsahoval kousíček ze dřeva sv. Kříže, úlomek lebky sv. Jana Křtitele, útržek pláště sv. Jana Evangelisty, částečku srdce sv. Jiří, prst sv. Cerbonia a křišťál s krupějí Kristovy krve. Poměrně početný soubor relikvií putoval do slezské Vratislavi. Farnímu kostelu sv. Marie Magdaleny daroval Karel dva úlomky ze dřeva sv. Kříže, trn z koruny Kristovy a část kostí patronky řečeného kostela, katedrále sv. Jana Křtitele věnoval ukazovák řečeného světce, jenž byl patronem celé vratislavské diecéze, a kostel sv. Alžběty pravděpodobně obdaroval ostatky sv. Zikmunda. Mezi obdarovanými byly též kolegiální kostel sv. Kříže a snad i kostel Panny Marie na Písku, jemuž měl věnovat jednu z hlav jedenácti tisíc panen.

V souvislosti s církevní politikou Karla IV. bývají zdůrazňovány jeho zásahy do církevní správy a zakladatelská aktivita. Výsledky předkládané práce však rozšiřují pohled na Karlovu církevní politiku a představují i její další nástroje, mezi něž patří konfirmace starších privilegií a práv, vydávání ochranných listů či poskytnutí donace. Zvláštní formu daru pak představovaly ostatky svatých. Vedle toho také Karel zasahoval do hospodářských záležitostí jednotlivých institucí a urovnával různé pře.

Problematika církevních dějin v korunních zemích skýtá řadu dalších neprobádaných míst. V předkládané práci byla pozornost věnována výhradně území Horní Lužice a ze slezských knížectví stálo v popředí knížectví vratislavské, proto se nabízí možnost rozšířit tematiku církevní politiky Karla IV. o ostatní korunní země, tj. o zbylá slezská knížectví, Horní Falc, Dolní Lužici a Braniborsko, a za pomoci komparativní metody srovnat s výsledky předkládané práce. V souvislosti s církevní politikou Karla IV. ve Slezsku se naskýtá důkladnější zaměření na panovnickovy žádosti k papežské kurii a sledovat jeho zájem na obsazování církevních obročí. Další bádání na poli církevních dějin ve vedlejších zemích by se rovněž mohlo ubírat směrem ke Karlovým synům a opět pomocí komparativní metody zkoumat, do jaké míry navázali na politiku svého otce.

Seznam zkratek

CDB	Codex diplomaticus Brandenburgensis
CDLS	Codex diplomaticus Lusatiae superioris
CDM	Codex diplomaticus Moraviae
CDSI	Codex diplomaticus Silesiae
JSFWUB	Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau
LBUS	Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner Fürstenthümer im Mittelalter
MHB	Mediaevalia Historica Bohemica
MVB	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
MVB TP	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia. Tomus prodromus
NLM	Neues Lausitzisches Magazin
NLM NF	Neues Lausitzisches Magazin, Neue Folge
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
RI	Regesta imperii
RŚ	Regesty Śląskie
SRL	Scriptores rerum Lusitarum
UGBB	Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter

Seznam pramenů a literatury

Prameny a edice

Archiv Kloster St. Marienstern, dostupné z: <https://archiv-marienstern.jimdo.com/>

Archivverbund Stadtarchiv/Staatsfilialarchiv Bautzen, dostupné z: <http://monasterium.net/mom/DE-AVBautzen/archive>

Breslauer Urkundenbuch, hrsg. v. KORN, Georg, Breslau 1870

Codex diplomaticus Brandenburgensis I, Bd. 16, hrsg. v. RIEDEL, Adolph Friedrich, Berlin 1859

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII–XI, ed. CHYTIL, Josef – BRANDL, Vincenc, Brno 1858–1885

Codex diplomaticus Lusatiae superioris. Sammlung der Urkunden für die Geschichte des Margrafthums Ober-Lausitz I, hrsg. v. KÖHLER, Gustav, Görlitz 1856

Codex diplomaticus Silesiae III. Henricus pauper. Rechnungen der Stadt Breslau von 1299-1358, nebst zwei Rationarien von 1386 und 1387, dem Liber imperatoris vom Jahre 1377 und den ältesten Breslauer Statuten, hrsg. v. GRÜNHAGEN, Colmar, Breslau 1860

Codex diplomaticus Silesiae XI. Breslauer Stadtbuch enthaltend die Rathslinie von 1287 ab und Urkunden zur Verfassungsgeschichte der Stadt, hrsg. v. FRENZEL, Otto – MARKGRAF, Hermann, Breslau 1882

Codex diplomaticus Silesiae XVII. Die schlesische Oderschiffahrt in vorpreussischer Zeit. Urkunden und Aktenstücke, hrsg. v. WUTKE, Konrad, Breslau 1896

Codex diplomaticus Silesiae XXX. Regesten zur schlesischen Geschichte 1338–1342, hrsg. v. WUTKE, Konrad – RANDT, Erich, Breslau 1930

Diplomatarium Vallis S. Mariae monasterii sanctimonialium ord. cisterciensis. Die Urkunden des königlichen Jungfrauenstifts und Klosters Cistercienser-Ordens zu St. Marienthal, hrsg. v. DOEHLER, Richard (= Sonderdruck NLM 78, 1902)

Jahrbuecher des zittauischen Stadtschreibers und einiger seiner Amtsnachfolger, in: *Scriptores rerum Lusitarum, Neue Folge I.*, hrsg. v. HAUPT, Joachim Leopold, Goerlitz 1839, s. 1–261

JUJECZKA, Stanisław, *Regesty wybranych dokumentów z XIII–XVI wieku dotyczących kościoła parafialnego św. Marii Magdaleny we Wrocławiu*, in: *Śródmiejska katedra. Kościół św. Marii Magdaleny w dziejach i kulturze Wrocławia*, ed. CZECHOWICZ, Bogusław, Wrocław 2010, s. 525–628

Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska. T. 4., 1351–1365, ed. STELMACH, Roman, Wrocław 1991

Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, ed. STELMACH, Roman, Wrocław 2014

Kronika česká, ed. LINKA, Jan, Praha 2013

Kroniky doby Karla IV., ed. BLÁHOVÁ, Marie, Praha 1987

Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner Fürstenthümer im Mittelalter I–II, hrsg. v. GRÜNHAGEN, Colmar – MARGRAF, Hermann, Leipzig 1881–1883

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia:

I, ed. KLICMAN, Ladislav, Praha 1903; II, ed. NOVÁK, Jan Bedřich, Praha 1907; III, ed. JENŠOVSKÝ, Bedřich, Praha 1944; IV, ed. STLOUKAL, Karel, Praha 1949–1953

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia. Tomus prodromus, ed. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Praha 2003

Ratsarchiv/Stadtarchiv Görlitz, listina č. 58/39

Regesta castri et monasterii Oywinensis, hrsg. v. SAUPPE, Moritz Oscar, in: NLM 63, 1888, s. 370–377

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae:

III, ed. EMLER, Josef, Praha 1880; IV, ed. EMLER, Josef, Praha 1892; V/ 1–5, edd. SPĚVÁČEK, Jiří – ZACHOVÁ, Jana, Praha 1958–2005; VI/ 1–3, ed. MENDL, Bedřich, Praha 1928–1954; VII/ 1–5, edd. MENDL, Bedřich – LINHARTOVÁ, Milena, Praha 1954–1963; VIII/ 1–2, ed. BLECHOVÁ, Lenka, Praha 2014–2017

Regesta imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. (1346–1378), hrsg. v. BÖHMER, Johann Fridrich – HUBER, Alphons, Innsbruck 1877

Regesten zur Geschichte der Stadt und des Landes Zittau, hrsg. PROCHNO, Joachim, in: NLM 113, 1937, s. 79–198

Regesty Śląskie. Tom IV, 1358–1359, edd. GILEWSKA-DUBIS, Janina – BOBOWSKI, Kazimierz, Wrocław – Warszawa 1992

Regesty Śląskie I–V, dostupné z: <http://www.dokumentyslaska.pl/korta/index.html>

[RIplus] *Karl IV. (1346–1378) – Diplome | Work-in-progress*, dostupné z: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/20-6-0-karl-iv/praeambel.html>

Die Urkunden des Klosters Marienstern, herausgen. aus NLM 35, 1859

Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten, hrsg. v. LEHMANN, Rudolf, Berlin 1958

Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter, hrsg. v. STENZEL, Gustav Adolph, Breslau 1845

Vlastní životopis (Vita Karoli Quarti), ed. PAVEL, Jakub, Praha 1978

Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu, ed. URBAN, Wincenty, Warszawa 1970

Verzeichniss Oberlausizischer Urkunden I–II, 965–1803, hrsg. v. ZOBEL, Johann Gottlob, Görlitz 1799, 1800

Zbraslavská kronika (Chronicon Aulae Regiae), ed. HEŘMANSKÝ, František, Praha 1976

Literatura

ANTONÍN, Robert, *Ideální panovník českého středověku: kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013

ANTONÍN, Robert – JIRÁSEK, Zdeněk – FUKALA, Radek, *Slezsko v dějinách českého státu I, od pravěku do roku 1490*, Praha 2012

ANTONÍN, Robert, *Karel IV. a ideál panovnické moci*, in: *Dějiny a současnost* 38/4, 2016, s. 10–13

BAUCH, Martin – BURHARDT, Julia – GAUDEK, Tomáš – TÖBELMANN, Paul – ŽŮREK, Václav, *Heilige, Helden, Wüteriche. Eine konzeptionelle Skizze zu „Herrschaftsstilen“ im langen Jahrhundert der Luxemburger*, in: *Heilige, Helden, Wüteriche: Herrschaftsstile der Luxemburger (1308–1437)*, hrsg. v. BAUCH, Martin – BURKHARDT, Julia – GAUDEK, Tomáš – ŽŮREK, Václav (= *Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters: Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta imperii*, Bd. 41), Köln 2017, s. 11–27

BAUCH, Martin, *Divina favente clemencia: Auserwählung, Frömmigkeit und Heilsvermittlung in der Herrschaftspraxis Kaiser Karls IV.* (= *Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters: Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii*, Bd. 36), Köln 2015

BAUCH, Martin, *Einbinden – belohnen – stärken. Über echte und vermeintliche Reliquienschenkungen Kaiser Karl IV.*, in: *Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14. – 16. Jahrhundert)*, hrsg. v. SCHLOTHEUBER, Eva – SEIBERT, Hubertus (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 132), München 2013, s. 79–111

BAUCH, Martin, *Zbožný vládce. Uctívání svatých a ostentativní zbožnost jako prostředek upevnění moci a posílení legitimacy vlády*, in: *Císař Karel IV.: 1316–2016: první česko-bavorská zemská výstava*, edd. FAJT, Jiří – HÖRSCH, Markus, Praha 2017, s. 79–85

BLÁHOVÁ, Marie, *Karlova cesta do Avignonu roku 1365*, in: *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – ŠMAHEL, František, Praha 2012, s. 248–250

BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny země Koruny české IVb (1310–1402)*, Praha – Litomyšl 2003

BOBKOVÁ, Lenka, *Biskupstwo wroclawskie i jego powiazania z Korona Czeska (1327–1742)*, in: *Miejsce i rola Kościoła wroclawskiego w dziejach Śląska*, ed. MATWIJOWSKI, Krystyn, Wrocław 2001, 92–99

BOBKOVÁ, Lenka – BŘEZINA, Luděk – ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008

BOBKOVÁ, Lenka, *Budyšín, místo diplomatických schůzek Karla IV.*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium: sborník k počtě Jiřího Kuthana*, edd. ROYT, Jan – OTTOVÁ, Michaela – MUDRA, Aleš, České Budějovice 2005, s. 103–113

BOBKOVÁ, Lenka, *Corona regni Bohemiae und ihre visuelle Repräsentation unter Karl IV.*, in: *Kunst als Herrschaftsinstrument: Böhmen und das Heilige Römische Reich unter den Luxemburgern im europäischen Kontext*, hrsg. v. FAJT, Jiří – LANGER, Andrea, Berlin 2009, s. 120–135

BOBKOVÁ, Lenka, *Diecezální správa na území Koruny království českého a její úloha v politice Karla IV.*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 60–75

BOBKOVÁ, Lenka, *Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnická reprezentace vepsaná do kamene*, in: Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám, edd. NODL, Martin – SOMMER, Petr – DOLEŽALOVÁ, Eva, Praha 2004, s. 141–157

BOBKOVÁ, Lenka, *Jak v roce 1331 vítali krále Jana v Parmě*, in: Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou: věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu, edd. DOLEŽALOVÁ, Eva – SOMMER, Petr, Praha 2016, s. 434–444

BOBKOVÁ, Lenka, *Jošt Moravský markrabětem braniborským*, in: Ad vitam et honorem: Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám, edd. BOROVSÝ, Tomáš – JAN, Libor – WIHODA, Martin, Brno 2003, s. 313–325

BOBKOVÁ, Lenka, *Koruna království českého za vlády Lucemburků*, in: Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, edd. ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2012, s. 124–140

BOBKOVÁ, Lenka, *Mladík vyvolený Bohem k úspěchu: Karel Lucemburský v Itálii*, in: Dějiny a současnost 38/4, 2016, s. 14–17

BOBKOVÁ, Lenka, *Prezentace královského majestátu v korunních zemích za vlády králů Jana a Karla*, in: Prezentace královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, edd. BOBKOVÁ, Lenka – HOLÁ, Mlada, Praha – Litomyšl 2005, s. 61–79

BOBKOVÁ, Lenka, *Relikvie darované Karlem IV. vratislavskému kostelu sv. Marie Magdaleny*, in: Śródmijska katedra. Kościół św. Marii Magdaleny w dziejach i kulturze Wrocławia, ed. CZECHOWICZ, Bogusław, Wrocław 2010, s. 175–188

BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993

BOBKOVÁ, Lenka – VALENTOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV. v kapitulním archivu v Budyšíně*, in: *Facta probant homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*, edd. HLAVÁČEK, Ivan – HRDINA, Jan, Praha 1998, s. 71–83

BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny země Koruny české IVa (1310–1402)*, Praha – Litomyšl 2003

BOBKOVÁ, Lenka, *Výtah z českých dějin v žitavské kronice Jana z Gubenu*, in: MHB 20/1, 2017, s. 121–140

BOBKOVÁ, Lenka, *7. 4. 1348 – ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV.*, Praha 2006

BOEHM, Barbara, *Zbožný panovník*, in: *Karel IV. Císař z boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437*, edd. FAJT, Jiří – BOEHM, Barbara, Praha 2006, s. 136–147

BRAUN, Joseph, *Die Reliquiare: Des christlichen Kultes und ihre Entwicklung*, Freiburg 1940

BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. Díl 2., Sv. 2.*, Praha 2004

BURGERMEISTER, Ludwig – GRUNDMANN, Günter, *Die Kunstdenkmäler der Provinz Niederschlesien, Bd. 3*, Breslau 1934

CARPZOV, Johannes Benedictus, *Analecta Fastorum Zittaviensium I*, Zittau 1716

CZECHOWICZ, Bogusław, *Dvě centra v Koruně: Čechy a Slezsko na cestách integrace a rozkolu v kontextu ideologie, politiky a umění (1348–1458)*, České Budějovice 2011

ČECHURA, Jaroslav, *Karel IV.: na dvořím trůně*, Praha 2016

ČERNÝ, Pavel, *Malý slovník církevněpolitické a náboženské terminologie*, Praha 1981

DANNENBERG, Lars-Arne, *Das Kloster Marienthal und die Burggrafen von Dohna. Überlegungen zur Gründung des Zisterzienserinnenklosters an der Neiße*, in: NLM NF 11, 2008, s. 89–104

DOLEŽALOVÁ, Eva, *Herrscher und Kirche: Machtpolitische und soziale Bindungen im luxemburgischen Böhmen*, in: *Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14. – 16. Jahrhundert)*, hrsg. v. SCHLOTHEUBER, Eva – SEIBERT, Hubertus (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 132), München 2013, s. 113–123

FAVREAU-LILIE, Marie-Luise, *Von Lucca nach Luckau: Kaiser Karl IV. und das Haupt des Heiligen Paulinus*, in: *Vita Religiosa im Mittelalter. Festschrift für Kaspar Elm zum 70. Geburtstag*, hrsg. v. FELTEN, Franz J. – JASPERT, Nikolas (= Berliner historische Studien, Bd. 31), Berlin 1999, s. 899–915

FIALA, Zdeněk, *Předhusitské Čechy 1310–1419: Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, Praha 1968

FRITZ, Johann Michael, *Goldschmiedekunst der Gotik in Mitteleuropa*, München 1982

FUNCZIK, Emil, *Malý teologický lexikon*, Bratislava 1977

GÖRLICH, Franz Xaver, *Urkundliche Geschichte der Prämonstratenser und ihre Abtei zum heiligen Vinzenz vor Breslau*, Breslau 1836

GROSSER, Samuel, *Lausitzische Merkwürdigkeiten. Darinnen von Beyden Marggraffthümern*, Leipzig – Budisin 1714

GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, St. Vinzenz. Benediktiner-, dann Prämonstratenserabtei*, in: JSFWUB 24, 1983, s. 67–96

GÜNDEL, Christian, *Die Goldschmiedekunst in Breslau*, Berlin 1942

HASSE, Hermann Gustav, *Geschichte der sächsischen Klöster in der Mark Meißen und Oberlausitz*, Gotha 1888

HEYNE, Johann, *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstifts Breslau I–II*, Breslau 1860–1864

HITSCHFEL, Alexander, *Chronik des Cisterzienserinnenklosters Marienstern in der königlich sächsischen Lausitz*, Opitz – Warnsdorf 1894

HLAVÁČEK, Ivan, *Královský poklad ve slezské Středě*, Český časopis historický 85, 1997, s. 448–459

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Arnošt z Pardubic: arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha 2008

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Die Prager Erzbischöfe als ständige päpstliche Legaten*, in: Regensburg und Böhmen. Festschrift zur Tausendjahrfeier des Regierungsantrittes Bischof Wolfgangs von Regensburg und die Errichtung des Bistums Prag, hrsg. v. SCHWAIGER, Georg – STABER, Josef (= Beiträge zur Geschichte des Bistums Regensburg VI), Regensburg 1972, s. 221–256

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Církevní politika Karla IV.*, in: Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, edd. BOBKOVÁ, Lenka – ŠMAHEL, František, Praha 2012, s. 97–111

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Karlovy církevní fundace a koncepce jeho vlády*, in: Mezinárodní vědecká konference Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR: materiály z plenárního zasedání a ze sekce historie, ed. SVATOŠ, Michal, Praha 1981, s. 142–151

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Svět české středověké církve*, Praha 2010

HOFFMANN, Hermann, *Sandstift und Pfarrkirche St. Maria in Breslau: Gestalt und Wandel im Laufe der Jahrhunderte*, Stuttgart 1971

HOLÁ, Mlada, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, ed. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana (= MHB Supplementum I), Praha 2006, s. 163–189

HOLÁ, Mlada, *Vztahy českých králů a vratislavských biskupů v letech 1327–1378*, in: *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= *Korunní země v dějinách českého státu IV*), Praha 2009, s. 76–91

HÖLSCHER, Wolfgang, *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument. Personelle und funktionale Aspekte der Bistumspolitik Karls IV.* (= *Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit I*), Warendorf 1985

HRACHOVEC, Petr, *Die Zittauer und ihre Kirchen (ca. 1300–1600)*, netišťená dizertační práce FF UK, Praha 2014

HRACHOVEC, Petr, *Johanité v náboženském životě na Žitavsku*, netišťená diplomová práce FF UK, Praha 2006

CHARVÁTOVÁ, Kateřina, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420 III. Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech*, Praha 2009

IGGERS, Georg Gerson, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002

ILLIG, Hubert, *Kaiser Karl IV. und die Luckauer Nikolaikirche*, in: *Jahrbuch für brandenburgische Landesgeschichte* 33, 1982, s. 30–38

JIREČEK, Hermenegild, *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století: v nákreších dějpravných, životopisných a knihopisných*, Praha 1903

JUJECZKA, Stanisław, *Duchowni czescy w średniowiecznych kapitulach śląskich. Z dziejów powiązań personalnych między Koroną a prowincją*, in: *Náboženský život a*

církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 204–222

KACZMAREK, Romuald, *Gotycka rzeźba architektoniczna prezbiterium kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu*, in: *Z dziejów wielkomięskiej fary: wrocławski kościół Św. Elżbiety w świetle historii i zabytków sztuki*, ed. ZLAT, Mieczysław, Wrocław 1996, s. 53–73

KACZMAREK, Romuald, *Umění ve Slezsku, umění v českých zemích a lucemburský mecenát: mezi svízelným sousedstvím a bezvýhradným přijetím?*, in: *Slezsko – perla v České koruně: historie, kultura, umění*, edd. KAPUSTKA, Mateusz – KLÍPA, Jan – KOZIEŁ, Andrzej – OSZCZANOWSKI, Piotr, Praha 2007, s. 115–147

KACZMAREK, Romuald, *Znaki czeskiego panowania w średniowiecznym Wrocławiu*, in: *Wrocław w Czechach, Czesi we Wrocławiu: literatura – język – kultura*, edd. TARAJŁO-LIPOWSKA, Zofia – MALICKI, Jarosław, Wrocław 2003, s. 207–220

KAPUSTKA, Mateusz, *Relikviář sv. Jana Křtitele*, in: *Slezsko: perla v České koruně: tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů*, edd. NIEDZIELENKO, Andrej – VLNAS, Vít, Praha 2006, s. 115

KAVKA, František, *Karel IV.: historie života velkého vladaře*, Praha 2016

KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika). Díl 2, (1364–1378)*, Praha 1993

KINNE, Hermann, *Das Kollegiatstift st. Petri zu Bautzen von der Gründung bis 1569* (= Germania Sacra, Dritte Folge, Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg. Das (exempte) Bistums Meissen I), Berlin – Boston 2014

KNOTHE, Hermann, *Urkundliche Geschichte des Jungfrauenklosters Marienstern, Cisterzienserordens, in der Königl. Sächs. Oberlausitz, von der Zeit seiner Gründung bis Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*, Dresden 1871

KÖHLER, Anne-Katrin, *Aspekte der Wirtschaftsgeschichte des Klosters Marienstern im 13. und 14. Jahrhundert*, in: 750 Jahre Kloster St. Marienstern: Festschrift, hrsg. v. BLASCHKE, Karlheinz – MAGIRIUS, Heinrich – SEIFERT, Siegfried, Halle an der Saale 1998, s. 87–98

KOSBAB, Silke, *Das Privileg König Johanns von Böhmen zum Zinskauf des Budissiner Hospitals 1345. Eine majestätische Geste für ein Hospital am Rande der Stadt*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 256–266

KOSBAB, Silke – WENZEL, Kai, *Bautzens verschwundene Kirchen*, Bautzen 2008

KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Karel IV.: císař a český král – vizionář a zakladatel*, Praha 2016

LECIEJEWICZ, Lech, *Początki biskupstwa wrocławskiego*, in: Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska, ed. MATWIJOWSKI, Krystyn, Wrocław 2001, s. 24–31

LOSHER, Gerhard, *Königtum und Kirche zur Zeit Karls IV.* (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 56), München 1985

MACHILEK, Franz, *Privatfrömmigkeit und Staatsfrömmigkeit*, in: Kaiser Karl IV.: Staatsmann und Mäzen, hrsg. v. SEIBT, Ferdinand, München 1978, s. 87–101

MANDZIUK, Józef, *Historia kościoła katolickiego na Śląsku. Tom 1, Część 2 (1302–1417)*, Warszawa 2004

MARSCHALL, Werner – GRÜGER, Heinrich, *Schlesisches Klosterbuch. Breslau, Sandstift. Abtei der Regulierten Augustiner-Chorherren*, in: JSFWUB 34, 1993, s. 1–32

MOSCHKAU, Alfred, *Ritterburg und Kloster Oybin im Zittauer Gebirge. Deren Beschreibung und Geschichte*, Oybin 1888

NĚMEC, Richard, *Architektura – vláda – země: rezidence Karla IV. v Praze a zemích Koruny české*, Dolní Břežany 2015

NĚMEC, Richard, *Caroli IV. imperatoris romani fundatio: kostel kláštera celestinů na Ojvíně u Žitavy*, in: *Průzkumy památek* 11/1, 2004, s. 3–52

NĚMEC, Richard, *K pojmu rezidence: formální atributy jako kritérium definice sídel Karla IV. Lauf – Milín – Ojvín*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, ed. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana (= MHB Supplementum I), Praha 2006, s. 191–236

NĚMEC, Richard, *Mons Paracleti – bývalý klášter řádu celestinů na Ojvíně u Žitavy: kritická revize pramenů a literatury k problematice počátků fundace*, in: *Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, edd. BOBKOVÁ, Lenka – FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana – ZDICHYNEC, Jan (= *Korunní země v dějinách českého státu* I), Ústí nad Labem 2003, s. 219–253

NĚMEC, Richard, *Žitavská cesta a založení celestinského kláštera na Ojvíně v intencích územní politiky Karla IV.*, in: *Historická geografie* 31, 2001, s. 211–226

NODL, Martin, *Svár obrazu s textem: sen Karla IV. o smilstvu*, in: *Týž, Tři studie o době Karla IV.*, Praha 2006, s. 21–64

NÖSSELT, Friedrich August, *Breslau und dessen Umgebungen: Beschreibung alles Wissenswürdigsten für Einheimische und Freunde*, Breslau 1833

OTAVSKÝ, Karel, *K relikviím vlastněným císařem Karlem IV., k jejich uctívání a k jejich schránkám*, in: *Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba: sborník příspěvků z mezinárodního sympozia*, edd. BARTLOVÁ, Milena – FAJT, Jiří, Praha 2003, s. 392–398

OTAVSKÝ, Karel, *Relikvie, relikviáře a královské insignie*, in: *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*, edd. ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2012, s. 525–533

PELZEL, Franz Martin, *Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen. Zweyter Theil*, Praha 1781

PESCHECK, Christian Adolph, *Geschichte der Cölestiner des Oybins*, Zittau 1840

PESCHECK, Christian Adolph, *Kleine Chronik des Oybins*, Zittau 1846

PESCHEK, Christian August, *Der Oybin bey Zittau*, Zittau – Leipzig 1804

PETRÁKOVÁ, Romana, *Herrschaftliche Repräsentation und sakrale Architektur. Die Dorotheenkirche in Breslau*, in: Heilige, Helden, Wüteriche: Herrschaftsstile der Luxemburger (1308–1437), hrsg. v. BAUCH, Martin – BURKHARDT, Julia – GAUDEK, Tomáš – ŽŮREK, Václav (= Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters: Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta imperii, Bd. 41), Köln 2017, s. 343–360

PETRÁKOVÁ, Romana, *Herrschaftliche Repräsentation und sakrale Architektur in Breslau während der Regierungen Johanns von Luxemburg und Karls IV.*, in: Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14. – 16. Jahrhundert), hrsg. v. SCHLOTHEUBER, Eva – SEIBERT, Hubertus (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 132), München 2013, s. 281–302

PETRÁKOVÁ, Romana, *Kostel sv. Doroty ve Vratislavi – opomíjená fundace Karla IV.*, in: Ve službách knížat a králů: kniha k počtě profesora Jiřího Kuthana, edd. ŠMIED, Miroslav – ZÁRUBA, František, Praha 2013, s. 128–150

PETRÁKOVÁ, Romana, *Vratislav v době Karla IV. a Václava IV.*, netištěná diplomová práce FF UK, Praha 2010

PIETSCH, Theophila, *Zur Geschichte des Breslauer Klarenstiftes, des jetzigen Ursulinenklosters*, Breslau 1937

POLC, Jaroslav Václav, *Česká církev v dějinách*, Praha 1999

PRZYWECKA-SAMECKA, Maria, *Z dziejów wrocławskich konwentów klarysek i urszulanek*, Wrocław 1996

REISCH, Chrysogonus, *Geschichte des Klosters und der Kirche St. Dorothea in Breslau*, Breslau 1908

REYMANN, Richard, *Geschichte der Stadt Bautzen*, Bautzen 1902

SCHEFFLER, Willy, *Karl IV. und Innocenz VI.: Beiträge zur Geschichte ihrer Beziehungen 1355–1360*, Berlin 1920

SCHMEIDLER, Johann Carl Hermann, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der Haupt-Pfarrkirche St. Maria Magdalena zu Breslau vor der Reformation*, Breslau 1838

SCHMUGGE, Ludwig, *Kurie und Kirche in der Politik Karls IV.*, in: *Kaiser Karl IV.: Staatsmann und Mäzen*, hrsg. v. SEIBT, Ferdinand, München 1978, s. 73–87

SCHÖNFELDER, Joseph Bernhard, *Urkundliche Geschichte des Königlichen Jungfrauenstifts und Klosters St. Marienthal, Cistercienser-Ordens, in der Königlichen Sächsischen Oberlausitz*, Zittau 1834

SCHULTE, Lambert, *Die Exemption des Breslauer Bistums*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens* 51, 1917, s. 1–29

SCHUMANN, Dirk, *Der mittelalterliche Kirchenschatz der Nikolaikirche*, in: *Zwischen Himmel und Erde. Entdeckung in der Luckauer Nikolaikirche*, hrsg. v. KARG, Detlef (= Arbeitshefte des Brandenburgischen Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologischen Landesmuseums, Nr. 13), Postdam 2006, s. 28–36

SCHUMANN, Dirk, *Die neuen Ergebnisse zur Mittelalterlichen Baugeschichte der Luckauer Nikolaikirche*, in: *Zwischen Himmel und Erde. Entdeckung in der Luckauer Nikolaikirche*, hrsg. v. KARG, Detlef (= Arbeitshefte des Brandenburgischen Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologischen Landesmuseums, Nr. 13), Postdam 2006, s. 13–27

SCHWARZBACH, Franz, *Geschichte der Kollegiatkirche und des Kollegiatstiftes St. Petri zu Bautzen im Mittelalter*, in: NLM 105, 1929, s. 76–113

SEIBT, Ferdinand, *Karel IV. Císař v Evropě (1346–1398)*, Praha 1999

SEIFERT, Siegfried, *Das Domstift St. Petri in Bautzen*, in: 750 Jahre Kloster St. Marienstern: Festschrift, hrsg. v. BLASCHKE, Karlheinz – MAGIRIUS, Heinrich – SEIFERT, Siegfried, Halle an der Saale 1998, s. 283–297

SEIFERT, Siegfried, *Der Geschichte des Klosters St. Marienstern 1248–1998. Ein Überblick*, in: 750 Jahre Kloster St. Marienstern: Festschrift, hrsg. v. BLASCHKE, Karlheinz – MAGIRIUS, Heinrich – SEIFERT, Siegfried, Halle an der Saale 1998, s. 57–64

SEPPELT, Franz Xaver, *Geschichte des Bistums Breslau*, Breslau 1929

SCHIECHE, Emil, *Neues über Johann von Neumarkt*, in: Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens 65, 1931, s. 292–301

SILNICKI, Tadeusz, *Dzieje i ustrój Kościoła katolickiego na Śląsku do końca w. XIV*, Warszawa 1953

SKOBEL, Paul, *Das Jungfräuliche Klosterstift zur Heiligen Maria Magdalena von der Buße zu Lauban in Schlesien von 1320–1821*, Stuttgart – Aalen 1970

SPEER, Christian, *Die Bedeutung der Cölestiner für die Frömmigkeitspraxis städtischer Eliten im Spätmittelalter*, in: Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), ed. BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2010, s. 294–338

SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV: život a dílo: (1316–1378)*, Praha 1980

SPĚVÁČEK, Jiří, *Mentality a dějiny mentalit v proměnách evropského myšlení*, in: Sborník společnosti přátel starožitností 4, 1996, s. 59–70

STEHLÍKOVÁ, Dana, *Poklady ze Slezské Středy a ze St. Mariensternu v reprezentaci Lucemburků*, in: Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, edd. BOBKOVÁ, Lenka – ŠMAHEL, František, Praha 2012, s. 455–457

STEJSKAL, Karel, *Karel jako sběratel*, in: Karolus Quartus: pia memoriae fundatoris sui Universitas Carolina D. D. D., ed. VANĚČEK, Václav, Praha 1984, s. 455–467

STEJSKAL, Karel, *Umění na dvoře Karla IV.*, Praha 1978

ŠMERAL, Jiří, *Řád augustiniánů eremitů na Moravě v předhusitské době*, Olomouc 2008

ŠUSTA, Josef, *Karel IV. Otec a syn 1333–1346*, Praha 1946

VAŠEK, Zdeněk, "*...aby se jim více líbilo modlit se dnem i nocí za nás*". *Donace v českých zemích ve vrcholném středověku*, netištěná diplomová práce FF UK, Praha 2008

VAŠEK, Zdeněk, *Zbožné dary šlechty na Moravě v 1. polovině 14. století*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 267–280

VAŠEK, Zdeněk, *Zbožné dary v českém středověku*, netištěná disertační práce FF UK, Praha 2016

VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997

VYSKOČIL, Jan Kapristán, *Náboženské poměry v dějinách Žitavska*, in: Žitavsko v českých dějinách: sborník prací členů Výzkumného vědeckého sboru při Koordinačním hraničním výboru v Praze, edd. FRINTA, Antonín – ROKYTA, Hugo, Praha 1947, s. 58–88

WETTER, Evelin, *Lužice a Braniborsko*, in: Karel IV. Císař z boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437, edd. FAJT, Jiří – BOEHM, Barbara, Praha 2006, s. 340–355

WINZELER, Marius, *Zentrum und Peripherie. Das Kloster St. Marienstern als Wallfahrtsort und seine Verbindungen nach Prag im 14. Jahrhundert*, in: Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století, edd. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 242–255

WITECKI, Jacek, *Poklad ze Slezské Středy: okolnosti nálezů a představení pokladu*, in: Královský sňatek: Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310, ed. BENEŠOVSKÁ, Klára, Praha 2010, s. 552–555

WOJNICZ, Joanna, *Burg- und Klosteranlage Oybin*, Dresden 2002

ZDICHYNEC, Jan, *Cisterciácké kláštery Horní a Dolní Lužice v 2. polovině 15. století*, in: Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), ed. BOBKOVÁ, Lenka, Praha 2010, s. 339–365

ZDICHYNEC, Jan, „*Ex fastigio dignitatis assumpte et regie nostre maiestatis.*“ *Panovnická moc a cisterciácké kláštery v Horní a Dolní Lužici ve 13. – 15. století*, in: Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, edd. BOBKOVÁ, Lenka – HOLÁ, Mlada, Praha – Litomyšl 2005, s. 205–218

ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal mezi králi, městy a šlechtou (1234–1547)*, in: Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku, edd. BOBKOVÁ, Lenka – FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana – ZDICHYNEC, Jan (= Korunní země v dějinách českého státu I), Ústí nad Labem 2003, s. 166–218

ZDICHYNEC, Jan, *Klášter Marienthal v Horní Lužici*, netištěná diplomová práce FF UK, Praha 2002

ZDICHYNEC, Jan, *Marienthal v českém Žitavsku od založení do husitských válek*, in: *Gotické umění a jeho historické souvislosti I*, edd. HOMOLKA, Jaromír – HRUBÁ, Michaela – HRUBÝ, Petr – OTTOVÁ, Michaela, Ústí nad Labem 2001, s. 107–145

ZDICHYNEC, Jan, *Ženské kláštery Horní Lužice mezi duchovní a světskou mocí v 16. a 17. století*, netištěná dizertační práce FF UK, Praha 2006

Zeit und Ewigkeit: 128 Tage in St. Marienstern: Ausstellungskatalog, hrsg. v. OEXLE, Judith – BAUER, Markus – WINZELER, Marius, Halle an der Saale 1998

ŽÁČEK, Rudolf, *Slezsko*, Praha 2005

Přílohy

Seznam příloh

- I. Konkordance vybraných zeměpisných názvů
- II. Obrazová dokumentace

Konkordance vybraných zeměpisných názvů

Česky	Polsky	Německy
Bamberk	–	Bamberg
Bogatyně	Bogatynia	Reichenau
Braniborsko	Brandenburgia	Brandenburg
–	Brochów	Brockau
Budyšín	Budziszyn	Bautzen
Cáchy	Akwizgran	Aachen
Dolní Lužice	Dolne Łużyce	Niederlausitz
Dómský ostrov	Ostrów Tumski	Dominsel
Durynsko	Turyngia	Thüringen
–	Dzierżoniów	Reichenbach
–	Górka (Sobótka)	Gorkau am Zobten
Grodkov	Grodków	Grottkau
–	Gryzów	Greisau
–	Henryków Lubański	Katholisch Hennersdorf
Hlohov	Głogów	Glogau
Hnězdno	Gniezno	Gnesen
Horní Falc	–	Oberpfalz
Horní Lužice	Górne Łużyce	Oberlausitz
–	Chojnów	Haynau
Javor	Jawor	Jauer
Javorník	–	Jauernig
Kaltenštejn	–	Kaltenstein
Kamenec	–	Kamenz
Kamenec (klášter)	Kamieniec Ząbkowicki	Kamenz
Kladsko	Kłodzko	Glatz
Kolobřeh	Kołobrzeg	Kolberg
Krakov	Kraków	Krakau
Lehnice	Legnica	Liegnitz

–	Leśnica	Lissa
–	Lipowa	Lindewiese
Lobava	–	Löbau
Lubaň	Lubaň	Lauban
Lubuš (klášter)	Lubiąż	Leubus
Lubuš	Lubusz	Lebus
Malopolsko	Małopolska	Kleinpolen
–	Marcinkowice	Märzdorf
–	Maślice	Masselwitz (v pramenech Maslitz)
Milíč	Milicz	Militsch
Míšeň	Miśnia	Meißen
Mohuč	Moguncja	Mainz
Namyslov	Namysłów	Namslau
Nisa (řeka)	Nysa	Neisse
niské knížectví	Księstwo Nyskie	Herzogtum Neisse
Norimberk	Norymberga	Nürnberg
–	Nowogrodziec	Naumburg am Queis
–	Nowoszów	Neuhaus
Odra	Odra	Oder
Ojvín	–	Oybin
Olbin	Ołbin	Elbing
Olešnice	Oleśnica	Oels
Ostřice	–	Ostritz
Pačkov	Paczków	Patschkau
Pomořany	Pomorze	Pommern
–	Pustków Wilczkowski	Stein
–	Radogoszcz	Wünschendorf
–	Rędzin	Ransern
–	Rudzica	Pfaffendorf
Řezno	Ratyzbona	Regensburg

–	Siechnice	Tschechnitz (v pramenech Czechnicz)
Slezská Středa	Środa Śląska	Neumarkt
Slezsko	Śląsk	Schlesien
–	Stara Łomnica	Alt Lomnitz
Svídnice	Świdnica	Schweidnitz
Třebnice	Trzebnica	Trebnitz
Týnec	Tyniec	–
Vratislav	Wrocław	Breslau
vratislavské knížectví	Księstwo Wrocławskie	Herzogtum Breslau
–	Węża	Prockendorf
–	Wiązów	Wansen
–	Włocławek	Leslau
–	Żerniki	Sürding
Zhořelec	Zgorzelec	Görlitz
Žitava	Żytawa	Zittau

Obrazová dokumentace

Současný stav klášterního kostela na Ojvíně

Zdroj: archiv autora

Zříceniny ojvínského komplexu, současný stav

Zdroj: archiv autora

Kláster Marienthal, současný stav

Kláster Marienthal, pozůstatky původního zdiva

Zdroj: archiv autora

Katolický kostel v Ostritz

Zdroj: archiv autora

Erbovní sestava, kostel sv. Doroty ve Vratislavi

Foto Lenka Bobková